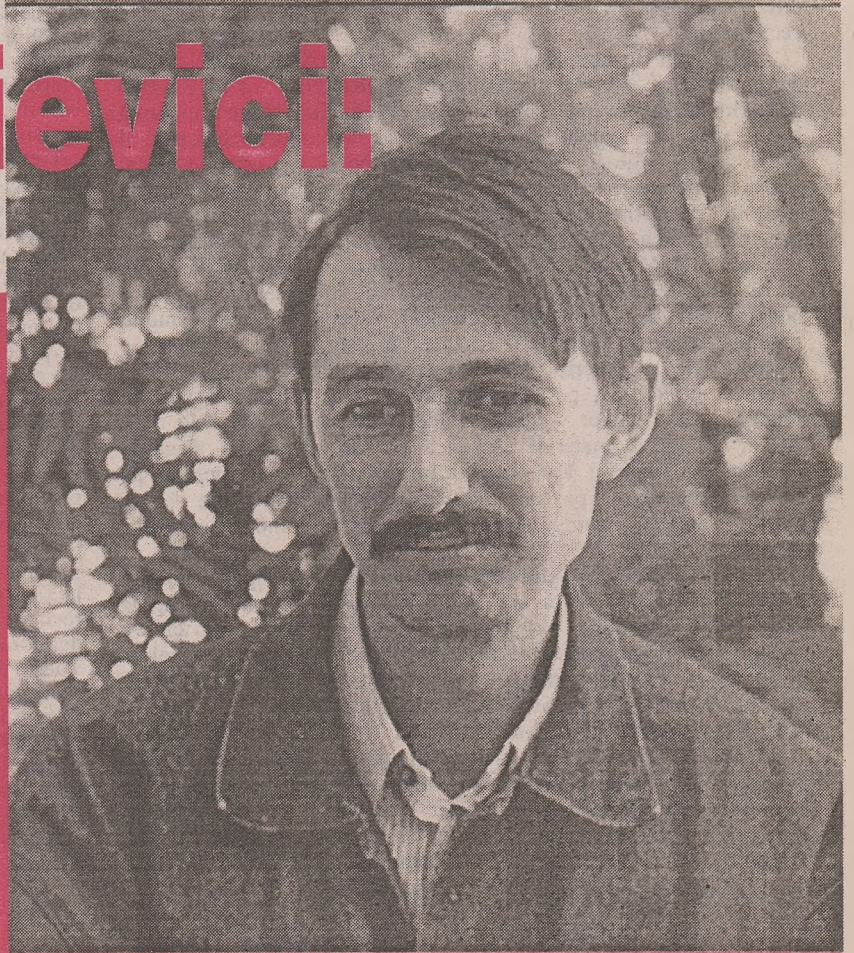

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 40 (249), serie nouă. Miercuri 15 noiembrie 1995. Preț: 500 lei

h.-r. patapievici:

**«totul
în acest
spațiu
este
cultură europeană»**

fănuș neagu:

OUL DE SMIRNĂ

ORDINEA ȘI DISCIPLINA DE PARTID

de SILVIU BĂDAN

Niciodată nu voi înceta să mă minunez, retoric, cum de o revistă atât de urâtă și de anostă poate supraviețui. Cum, după șase ani și 220 de numere, alde BANKCOOP, ACR și CEC nu s-au plictisit să vâre sponsorizări grase, sub formă de contracte de publicitate, în buzunarele d-lui Mircea Moarcăș, directorul unui plicticos „săptămânal de informare și atitudine cetățenească“.

Sigur, veți riposta, dacă nici ROMÂNIA MARE n-a murit încă de tot, de ce nu s-ar târî în continuare și ORDINEA, că tot 3-4.000 de exemplare are tirajul? Totuși, măcar organul lui Vadim împoașcă spectaculos personalități publice, ceea ce face deliciul balcanic al celor câțiva cititori. În schimb, ORDINEA nu conține decât (e)termele perieri ale tovarășilor din conducerea superioară de partid și de stat. Editorialul laudă, fără patos și vibrație, recenta orientare pro-americană a președintelui Iliescu, articolul de fond din pag. 3 – semnat tot M. Moarcăș – aduce osanale discrete d-lui Tărăcilă pentru efortul său de restructurare a serviciilor de informatori, în pag. 4 Nicolae Dragoș subliniază, în treacă, aspecte ale umanismului socialist în opera lui Petru Enache, în pag. 5 Sanda Faur ne destăinuiește ce „interlocutor fermecător este Nicolae Cajal (sau „Bubu“) și, în fine, pe două pagini (8-9) se lăfăie interviul cu senatorul C.V. Tudor, realizat, evident, de același M. Moarcăș. Aflăm din acest material că, dacă C.V.T. ar câștiga alegerile prezidențiale, dânsul l-ar numi prim-ministru... ei bine, nu pe Mircea Moarcăș, ci pe Ion Iliescu: „el are **calități bune** de om politic, bănuiesc că știe și economie politică“. Ordine și disciplină, tovarăși!

Tinând cont de calitățile, bune-rele, ale săptămânalului ORDINEA, dar și de uzura fizică și morală a rotativei de la tipografia „Universul“, aș face și eu, ca simplu cititor, câteva propuneri. Vineri dimineața, secretara d-lui M. Moarcăș, eventual dl. N. Dragoș, să dea telefon la serviciile de protocol de la Președinție, Guvern și principalele ministere, și să comunice cu sinceritate: „Spuneți tovarășilor că îi iubim și că pot conta în continuare pe noi“. Apoi, să sune la băncile și celelalte instituții care sponsorizează acest tip de presă: „Ne-am reafirmat atașamentul pentru cauza dreaptă... dar ne e foame. Puteți trimite pâpica?“ În fine, să-l contacteze pe dl. director Vasilache de la tipografie: „Totul e în ORDINEA firească a lucrurilor. Puteți opri tirajul, că au trimis deja salamul...“

NOI VALORI: „RECLAMA E SUFLETUL COMERTULUI“

de NICOLAE PRELIPCEANU

În tinerețea mea prerevoluționară, m-am găsit de mai multe ori în prezența unor colegi de breaslă euforici care strigau în gura mare, de pildă într-o cârciumă, „noi suntem poeți“ sau „noi suntem scriitori“, cu aerul că faptul îi plasează deasupra restului lumii și că restul lumii, prezent totuși în număr mic la mesele din respectiva cârciumă, trebuie să ia aminte cu uimire și respect la prezența lor, a noastră, vai! Tot în tinerețea mea prerevoluționară și chiar mai încoace, am privit cu scârbă și rușine autourarea pe care și-o făcea partidul comunist român deasupra sediilor sale ori în alte puncte unde i se năzărea unui activist: „Trăiască Partidul Comunist Român“. Mă gândeam de fiecare dată, chiar după ce mă obișnuisem cu acest stupid gest, ce-ar fi să ne punem fiecare deasupra casei – vorbesc de aceia care o aveau – „Trăiască Gigi Popescu“ sau „Trăiască Vasile Mangu“, după numele locatarului. Chiar și „Trăiască Republica Socialistă România“ ori pur și simplu „Trăiască România“ mi se păreau inacceptabile pe toate gardurile, din punct de vedere al bunului simț și al logicii.

Dar anii au trecut, a venit revoluția și iată-ne puși în fața unui set nesfârșit de reclame la cele mai diverse produse, de la deodorante la automobile sud-coreene. Toate realizate, bineînțeles, de firmele producătoare, exact cum era și lozinca de pe sediile partidului ori de pe uzine, înainte de 1989. E drept, de data asta beneficiarii plătesc bani grei pentru spațiile unde-și plasează autoreclama, ceea ce nu făcea partidul, el fiind proprietar a „tot ce mișcă-n țara asta“. Deși nu e același lucru e totuși același. Dacă, însă, poți beneficia de un

detergent, nu știi ce alt beneficiu decât acela de inventar aveai aflând că „Trăiască Partidul Comunist Român“.

Dar autoreclama se practică azi pe scara cea mai largă și nu mai e deloc rușinoasă cum părea înaintea, când cineva se și spunea „laudă-te singur, dacă alții n-o fac“. Azi o firmă de detergenți ar duce o politică sinucigașă dacă ar aștepta ca o alta să îi laude produsul. Reclama este, nu-i un secret pentru nimeni, un efect al pluralismului, un fir al Ariadnei oferit consumatorului ca să nu se rătăcească ci să meargă la țintă: și anume la cumpărarea produsului celui care i-l oferă. Să fi fost o mimare a pluralismului din partea producerii faptului că-și făcea reclamă sau o încercare de a se impune pe toate căile în ochii cetățenilor, încercare reușită dacă ne uităm cu atenție la viața politică și socială a anilor de după.

Astăzi, într-adevăr, dacă nu spui „sunt bun“ sau „pot face cutare și cutare lucru“ aștepti mult și bine până când să o spună altul. Scriitorii au ajuns și ei să-și prezinte, pentru a-și vinde, singuri, cărțile, exact cum fac producătorii de detergent sau Daewoo. Lumea nu s-a întors cu fundul în sus și capul în jos. Doar noi am fost puși, deodată și cam pe neprevăzute, cu picioarele pe pământ și scoși din norii unde ne vârașem capetele ca să nu vedem autoreclama scârboasă pe care și-o făceau comuniștii pe propriile sedii, case furate de la adevărații lor proprietari de drept. Și partidele din sistemul pluralist își fac parcă reclamă, dar o fac mai cu un grăunte de umor, cu scepticismul necesar pentru a supraviețui unei lumi întunecate de prea multă prostie.

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director), Marius Tupan (redactor șef), Ioan Es. Pop (secretar general de redacție), Alexandru Spânu (redactor), Victoria Popazu (dactilografă colaboratoare), Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP
Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

acolare

CA LA TĂNASE

de MARIUS TUPAN

După ce, cândva, credeam că l-am pierdut definitiv pentru literatură, fiindcă, mai grabnic decât oricine, a întrezărit linia parlamentară, Stelian Tănase a intrat într-o apatie – politică, desigur – și arareori mai scutură microfonul să scoată de-acolo argumentele opoziției sau, mai simplu spus, opoziționiste. Normal, se întoarce la dragostea dintâi. Din această cauză privește înapoi – când cu frenezie, când cu mânie – și ajunge la concluzii care, trebuie să recunoaștem, fie ne lasă mască, fie ne mișcă, de parcă am fi în primele rânduri la teatrul satiric Tănase. Zice parlamentarul, plin de vervă dar și de un abia reținut apolitism (!): „Romancierul se simte părăsit. Și are de ce. După ce a tradus în limba prozei plenarele și congresele partidului, după ce a cultivat subtila artă a colaborării cu dictatura (prefăcându-se simultan că e contra), acum nici puterea nu-l mai condiționează, nici cititorul“. Ce mai la deal, la vale, Dinu Săraru s-a multiplicat în zeci de exemplare, iar cărți ca „Vocile nopții“, „Bunavestire“, „Schimbarea la față“ și multe altele au urmat – e drept, cu prefăcătorie – orientările și directivele care, nu-i așa, trebuiau traduse. Uneori, seduse. Dar nu numai în acest paragraf își etalează Stelian Tănase virtuțile renașcute de scriitor. Cu aceeași coerență și ardoare (era să zicem candoare), decretează: „Romancierul strecura în pagină ce se găsea prin Scânteia, și mai credea că asta-i literatură. Culmea, cenzorul avea dreptate, nu era literatură. Era, vorba aia, un moft“. După o

asemenea execuție, nu-ți vine decât să exclami: în lături literatura predecembristă! Asta și în condițiile în care Stelian Tănase aduce noi argumente, că te și întreb: de ce le-a dat atât de târziu la iveală? „Scriitorul român a ratat șansa istorică de a se implica în istorie, așa cum au reușit Soljenițin, Havel, Vaculic, Michnic etc. El a cochetat cu cenzura și a privit peste umăr spre cititor. A râvnit și celebritatea dată de marile tiraje și curtea dictatorului. Acest joc sofisticat aproape anulează câteva decenii de literatură“. De-a dreptul captivant! Că a pierdut șansa, mai treacă meargă, nu toți se nasc în zodia cea bună, dar că s-a înghesuit, alături de Adrian Păunescu și compania sa la curtea regelui de Scornicești, aflăm, iată, în premicră. noutatea, veche de vreun deceniu. Poate că era binc ca parlamentarul să ne ofere și câteva nume, măcar 10-15, dintr-o breaslă care însușește vreo 2000, și, eventual, prin ce s-au remarcat acestea, fiindcă, bănuim, îi are în vedere pe autorii de prin raft. Să fie Octavian Paler? Să fie Ana Blandiana? Să fie I.D. Sârbu? Să fie tizul său, Stelian Tănase, fiindcă, din câte știm și aceluși domn i s-au interzis vreo două cărți?!

Lăsând o glumă pentru a ajunge la alta, noi credem că Stelian Tănase, parlamentarul, se amuză din când în când, numai pentru a ne testa memoria. Îl anunțăm că nu ne-a atins încă amnezia, stare în care sperăm să nu se găsească nici el. Dacă ține totuși să-l privim într-o altă postură, ar fi bine să îmbrace și veșmintele ce i-ar oferi o altă statură.

AMĂGIREA (III)

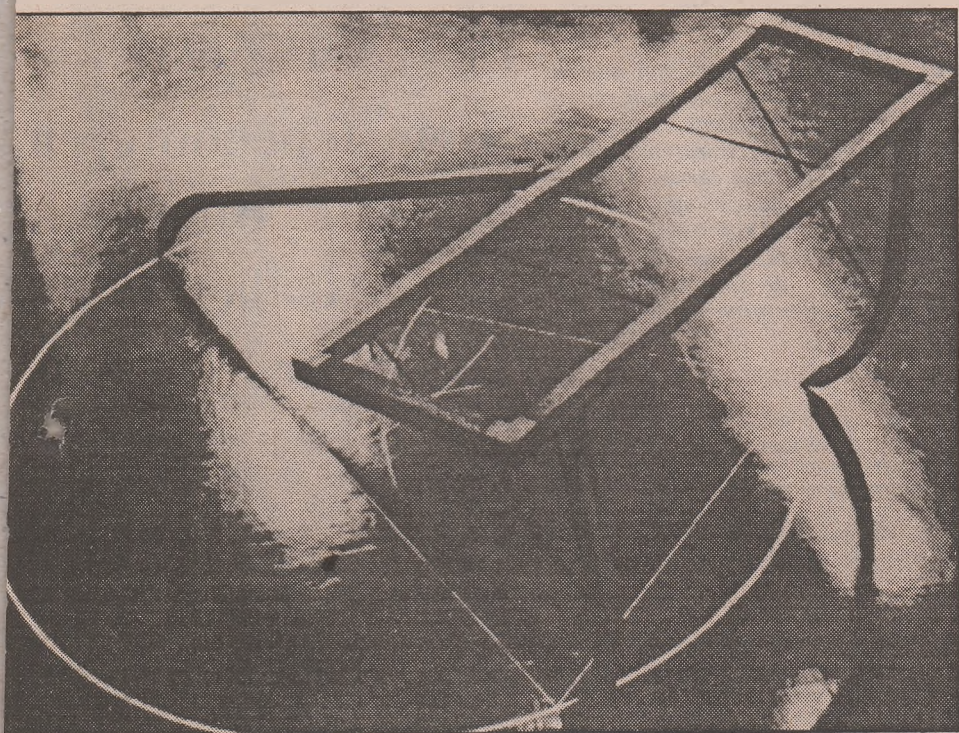
de ȘERBAN LANESCU

Plecând de la premisa că, acum, în România, angajarea în social (dar care, inerent, este și politică) nu poate avea decât două alternative: **pentru**, sau **contra** Puterii, la capătul unei succinte analize a implicațiilor fiecărei variante, concluzia a fost aceea a **inevitabilității eșecului moral**. Impas, greu, dacă nu chiar imposibil de acceptat, (con)ducând eventual „pe culmile disperării”. Tocmai de aceea, iscatu-s-a bănuiala că, poate, demersul încercat a fost greșit, viciat fiind, spuneam, îndeosebi printr-o simplificare maniheistă. De unde, „pasul înapoi”: reluarea, ceva mai pe îndelete, a întregului raționament, începând cu punerea în chestiune a veracității premisei inițiale.

Așadar, au nu se poate, oare, acum, aici în România, să fii, cum se spune, „om întreg”, văzându-ți frumos și bine de treabă, să fii dară tu însuși dar și, totdeodată, împreună, cu ceilalți, abstracție făcând însă (la naiba cu ele!) de politică și de Putere? Și, nu cumva, postularea celei premise trădează reziduul mentalității totalitare a activistului comunist care politiza totul? La astfel de întrebări, repede pot fi invocate trei constatări ce par să susțină răspunsul „Ba da!”. A. Observând în juru-ți, multora dintre semeni (atât de mulți încât te duce gândul că ei s-ar putea să fie majoritari) le este, pare-se, propriu **apolitismul**, apolitism manifest în felurite forme: indiferență și ignoranță (uneori totale), lehamite etc., sau, cel mult bășcălie la la „Cațavencu”. Așa, de la „opincă” până la „vlădică” cu diferențe doar în maniera de comportare/exprimare. B. La aceeași concluzie îndeamnă și rezultatele sondajelor de opinie în care, persistent, Armata și Biserica (crucea spadei!) apar, de departe, ca instituțiile cele mai respectate, ele prin definiție fiind, nu-i așa, ferite de murdăria și vremelnicia politicului. C. În plus, mai bântuie și un curent de opinie (adresat cu precădere intelectualilor „subțiri”, dar nu numai) ce „teoretizează” lozinca «Fără politică!», principalele argumente constituindu-le „interesul național” și „neutralitatea” tehnică, științifică.

Atâta doar că A., B. și C. nu sunt, de fapt, decât forme disimulate de justificare a obedienței față de Stăpânire, o atitudine foarte politică în care se așează precumpănitor cei bizuindu-se pe „protecție socială”, ignorând, ori chiar, mai mult, acceptând, iremediabil resemnați, adevărul dintru-o hohmă ce, dacă nu mă-nșel, îi este atribuită lu' papa Marx: «Dacă ești oaie, vei fi tuns».

Pe de altă parte, una dintre modalitățile de eschivă a dilemei pentru/contra Putere (și, implicit, de a-i contesta pertinenta) este semnalată de o sintagmă insistent uzitată în discursul politic oficial la fel ca și în mediile aservite fâțiș sau ocult Puterii: „**opoziția constructivă**”. Parșivenia (scuzați!) ce se ascunde în spatele acestei idei merită însă o tratare aparte.

Acest număr este ilustrat cu reproduceri după lucrări ale sculptorului Paul Neagu, reunite în albumul HYPHEN, Visual Hermeneutics, London, 1985

timpul retrăirii

OTRAVĂ ȘI MOARTE

de CAIUS-TRAIAN DRAGOMIR

Niciodată nu voi înceta să mă minunez, retoric, cum de o revistă atât de urâtă și de nepostă poate supraviețui. Cum, după zece ani și 220 de numere, alde BANKCOOP, ACR și CEC nu s-au plictisit să vâre sponsorizări grase, sub formă de contracte de publicitate, în buzurarele d-lui Mircea Moarcăș, directorul unui plicticos „săptămânal de informare și atitudine cetățenească”.

Sigur, veți riposta, dacă nici ROMANIA MARE n-a murit încă de tot, de ce nu s-ar târi în continuare și ORDINEA, că tot 3-4.000 de exemplare are tirajul? Totuși, măcar organul lui Vadim împoacă spectaculos personalități publice, ceea ce face deliciul balcanic al celor câțiva cititori. În schimb, ORDINEA nu conține decât (e)ternele perieri ale tovarășilor din conducerea superioară de partid și de stat. Editorialul laudă, fără patos și vibrație, recenta orientare pro-americană a președintelui Iliescu, articolul de fond din pag. 3 – semnat tot M. Moarcăș – aduce osanale discrete d-lui Tărăcilă pentru efortul său de restructurare a serviciilor de informatori, în pag. 4 Nicolae Dragoș subliniază, în treacăt, aspecte ale umanismului socialist în opera lui Petru Enache, în pag. 5 Sanda Faur ne destăinuiește ce „interlocutor fermecător este Nicolae Cajal (sau

„Bubu”) și, în fine, pe două pagini (8-9) se lăfăie interviul cu senatorul C.V. Tudor, realizat, evident, de același M. Moarcăș. Aflăm din acest material că, dacă C.V.T. ar câștiga alegerile prezidențiale, dânsul l-ar numi prim-ministru... ei bine, nu pe Mircea Moarcăș, ci pe Ion Iliescu: „el are **calități bune** de om politic, bănuiesc că știe și economie politică”. Ordine și disciplină, tovarăși!

Ținând cont de calitățile, **bune-rele**, ale săptămânalului ORDINEA, dar și de uzura fizică și morală a rotativei de la tipografia „Universul”, aș face și eu, ca simplu cititor, câteva propuneri. Vineri dimineața, secretara d-lui M. Moarcăș, eventual dl. N. Dragoș, să dea telefon la serviciile de protocol de la Președinție, Guvern și principalele ministere, și să comunice cu sinceritate: “– Spuneți tovarășilor că îi iubim și că pot conta în continuare pe noi”. Apoi, să sune la băncile și celelalte instituții care sponsorizează acest tip de presă: “– Ne-am reafirmat atașamentul pentru cauza dreaptă... dar ne e foame. Puteți trimite păpica?” În fine, să-l contacteze pe dl. director Vasilache de la tipografie: “– Totul e în ORDINEA firească a lucrurilor. Puteți opri tirajul, că au trimis deja salamul...”

Pagina de față are, de această dată, un caracter oarecum special, deoarece toți autorii volumelor prezentate sunt cadre active ale Poliției române! După cum se va vedea, acești oameni, care trudesc într-un mediu prin excelență dur, posedă suficiente resurse de sensibilitate, dovedind, prin paginile scrise de ei, capacitatea de a se desprinde, în rarele clipe de liniște, din cotidianul cenușiu, sumbru și, nu arareori, atroce – la traversarea căruia îi obligă meseria – pentru a se înălța, cu izbânzi lirice, spre zonele frumosului indispensabil vieții umane reale. Voi prezenta trei cărți de poezie și un roman-document; alte trei volume, deși cu un pronunțat caracter tehnic, trebuie aduse la cunoștința cititorului, ele recomandându-se ca instrumente de lucru indispensabile documentării întreprinse de autorii romanelor polițiste credibile. Sper ca semnalările de mai jos să contribuie la înlăturarea prejudecăților nejustificate. (Al, S)

Ion Anghel Mânăstire, *Cântice pierdute*

Subintitulându-și volumul *Carte pentru persoane curioase*, poetul își denunță de la bun început intențiile de învăluire a discursului într-o ironie blajină; totuși, opțiunea sa majoră se îndreaptă spre lirismul cotidianului, generator al sensurilor generale. Influențată de poezia criptică și abstractizant formalistă, lirica dlui Mânăstire folosește tehnica montajului muzical, stilizările – amintind de bunul cântec lumesc – sunt asortate benefic cu asonanțe ale poeziei moderniste. Alternarea ritmurilor asigură crearea unei atmosfere cerute de natura sentimentelor supuse decantărilor. Bucuria, dezamăgirea, dorința, reproșul, toate acestea dirijează către meditații fundamentale. Calitatea esențială a poetului Ion Anghel Mânăstire, în contextul liric actual, rămâne, cred, **inconfundabilul**. Ceea ce înseamnă destul de mult. (Ed. ALAS, 2800 lei)

Costică Voicu, *Banii murdari și crima organizată*

Nici că se putea un subiect mai fierbinte pentru o carte menită a lumina o fațetă dezgustătoare a lumii contemporane. Structurată pe nouă capitole interdependente, lucrarea dlui Costică Voicu demontează minuțios elementele constitutive ale fenomenului numit „criminalitate organizată”. După o privire de ansamblu asupra confruntărilor extrem de acute dintre poliție și „cluburile” criminale de pe mai toate meridianele globului, autorul prinde în colimator traiectoria infracționalității care a atins România după decembrie '89 (furturile, delapidările, corupția, traficul de influență, infracționalitatea subtilă din structurile financiare bancare), acesta fiind prețul necesar (?) a fi plătit pentru alinierea țării noastre la structurile democrației occidentale. Interesul maxim este suscitad de lectura secțiunilor consacrate analizei cu ochi de înalt profesionist a tuturor procedurilor folosite atât de către delincvenți, cât și de către organele abilitate să cotracareze nocivul asalt. (Nu mică va fi surpriza cititorului la aflarea unor informații demascatoare despre instituții și personalități – totuși, aici, o notă de... discreție funcționează din motive lesne de priceput! – care s-au vrut mostre ale respectabilității, dar care...). **Anexele** volumului (fișierul pe țări al crimei organizate, directive și recomandări vizând asanarea climatului socio-financiar) sunt o adevărată mină de aur pentru o documentare în vederea elaborării de cărți polițiste).

Scrisă cu mână sigură, riguros documentată, ireproșabil organizată, cartea celui mai tânăr general al Poliției române mă îndreptățește să cred că dl Costică Voicu și-ar putea încerca șansa în domeniul seducător al romanului polișt semi-fictiv. (Ed. ARTPRINT, 5900 lei)

Ionel Simota, *Dialog în cer*

Volum dominat autoritar de un aer reflexiv. Viziunile concrete și abstractizările metafizice (fin insinuate) definesc o sobrietate superioară. Un egotist, poetul pune întrebări, caută și provoacă răspunsuri, exprimă nedumeriri și certitudini cu aceeași siguranță cu care, prin transfer de sens, eul exponent se identifică voit cu orice idee, fenomen, stare, toate menite a-l reprezenta și a-i motiva atitudinea lirică. Se evidențiază o splendidă trăire filozofică a imaginilor, armonizată cu jocurile paradoxurilor existențiale; elaborarea prozodică tinde spre perfecțiunea clasică, tentația manierei moderne nelipsind.

Sentimental profund, poetul reușește să depășească un anume stadiu al cursivității convenționale, orientarea spre limpezimea laconică dublată de intemism promițând viitoare reușite. (Ed. ALUTUS, 1500 lei)

Nicolae Neagu, *O anchetă dificilă*

Nu știu cum ar fi mai nimerit să definim cartea dlui Nicolae Neagu: roman non-fictiv sau reportaj literar? Autorul încearcă să ofere cititorului imaginea efortului depus de poliști pentru aflarea adevărului într-o cauză cu multe necunoscuturi. „Sunt prezentate evenimentele de excepție din cauzistica judiciară a județului Brașov, cuprinzând faptele unor asasini care, prin disimulare, au încercat să ștergă urmele abominabilelor crime săvârșite și să dea tabloului final o tentă de accident ori moarte naturală”. Evitând orice retorică, orice formulă stilistică oboșită, dl Nicolae Neagu, profesionist al luptei anti-crimă, deplasează centrul de greutate de la fapt la semnificația lui. Exactitatea punctelor de pornire a narațiunii stabilește – în folosul cititorului – un sistem de judecăți și aprecieri, ea, exactitatea, nereușind (o performanță!) să producă efectele unei limitări paralizante. Construit din capitole narative, volumul nu încheagă atât o acțiune propriu-zisă, ci mai degrabă reconstituirea unor „spectacole” tragice, extrase dintr-un real care depășește cu mult imaginarul. Din punct de vedere strict literar, cartea se integrează exigențelor romanului prin mijloacele arhitectonice, mobilitatea unghiurilor asigurând vioiciune, prospețime și – dacă mai era cazul – dramatism. Modalitatea de valorificare literară a relatării de fapte reale adoptată de autor place. (Ed. Ministerului de Interne, 1500 lei)

Ion Pitulescu, *Delincvența juvenilă*

Neavând pregătirea necesară în domeniu, îl las pe autor să-și recomande singur cartea: „Am considerat că cercetarea științifică a infracționalității în rândul minorilor nu trebuie să se limiteze la o analiză strictă a cazurilor care fac obiectul unei măsuri educative sau a unei pedepse, ci trebuie să cuprindă și alte forme de devianță comportamentală și morală care pot oferi informații relevante din punct de vedere psihologic, sociologic și, eventual, medico-biologic pentru abordarea etiologică a comportamentului infracțional, ca manifestare individuală sau de grup a delincvenței juvenile ca fenomen social global”. Pentru a obține date cât mai exacte despre dinamica infracționalității juvenile, autorul a asigurat o fișare a tuturor minorilor investigați prin mijloace de ultimă oră, urmând ca, peste un număr de ani, prin comparație, să se evidențieze evoluția pozitivă ori negativă a subiecților. „Finalitatea oricărui demers de genul celui de față este mai ales predicativă”, adaugă autorul, sperând ca „rezultatele cercetărilor de față să servească factorilor educaționali”. Relația dintre acest gen de lucrări și literatură este simplă; mă gândesc la dificultățile de documentare pe care – îmi mărturisesc cândva scriitorul I.D. Teodorescu – acesta le-a întâmpinat în realizarea excelentului său roman *Șase căluși în galop*. Dacă prozatorul timișorean ar fi avut la dispoziție o lucrare de vastitate și seriozitate de celei semnate de dl general Ion Pitulescu, munca literară i-ar fi fost cu siguranță, mult facilitată. (Ed. Ministerului de Interne, 5000 lei)

Jenică Drăgan, *Aproape totul despre... droguri*

Capitolele lucrării (*Hidosul chip al morții ascuns sub felurite măști, Ce sunt drogurile?, Există o istorie a drogurilor?, Toxicomanul – o enigmă? și Lupta antidrog*) vorbesc, prin chiar titlurile lor, despre o incursiune fascinantă în universul terifiant al toxicomaniei. Apelând la date statistice de ultim moment, la surse istorice de din veacuri depărtate, la o serie de tratate științifice, la presa de pe variate meridianele ale globului, dl Jenică Drăgan reușește realizarea unui tablou dacă nu complet, atunci cu siguranță convingător al acestui spectru hidos care amenință ființa umană. Trimiterile necesare moralizării nu sunt făcute în chip explicit, simplist, ci sunt sugerate, cartea citindu-se ca un roman palpitant. Volum util, instructiv și cu rolul unui semnal de alarmă! (Ed. Militară, 1700 lei)

Radu Răureanu, *Efectul de fluture*

LTrădând un vag aer inițiat, poezia dlui Radu Răureanu este aceea a unui spirit inclinat spre contemplația însoțită de neliniști care generează – paradoxal? – un echilibru al rostirii. Printr-un mecanism asociativ bine stăpânit, termenii metaforei se cheamă parcă unul pe altul, se deduc cumva unul dintr-altul, conform unei logici premeditate puse în slujba ordonării materiei poetice. Există în ambele cicluri ale volumului (*Efectul de fluture și Judecata zăpezii*) un zbucium lăuntric metamorfozat delicat în meditația fugoasă a unui eu pe cât de îngăduitor, pe atât de violent pe alocuri, o muzică densă, involuntar dramatică asigură menținerea respirației lirice pe culmi remarcabile de expresivitate. (Ed. ARTPRINT, p.n.)

Dem. Theodorescu, **ROBUL**, București, Ed. Alcalay, 1936.

Comentat destul de expeditiv de către G. Călinescu în a sa *Istorie...* prozatorul se va bucura de mai multă atenție din partea lui Vladimir Streinu: „Cititorul (...) va cunoaște din carte pe Obogea, pe Elvira – soția acestuia, pe Nicolin – „robul”, pe Raul Mischianu – șeful de cabinet, pe Mangule – omul, cine știe, al viitorului, pe Margot – cocota trezită la viață easnică, chiar dacă e numai camaraderește devotată agoniei „robului”, femeie de complicație sufletească de-a dreptul dostoevskiană, deși numai schițată; dar îndeosebi va cunoaște pe Dem. Theodorescu, adică pe cel mai pasionat cultivator de nuanțe verbale dintre scriitori contemporani, scriitor despre al cărui roman putem mai ales spune, ca și despre orice lucrare a lui T. Arghezi, că reprezintă un bulion al dicționarului român – o cultură cuvinte”.

(Anticariatul din Bd. I.C. Brătianu, 3500 lei)

top 5

Librăria Kretzulescu

- John Saul, *Somnambului* (Ed. RAO, p.n.)
- Costică Voicu, *Banii murdari și crima organizată*
- Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta* (Ed. UNIVERS, 7200 lei)

Librăria Sadoveanu

- Emile Durkheim, *Formele elementare ale vieții religioase* (Ed. POLIROM, 7500 lei)
- Cioran, *Despre neajunsul de a te fi născut* (Ed. HUMANITAS, p.n.)
- Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta*

Librăria Eminescu

- Richard Rohmer, *Rommel și Patton* (Ed. NEMIRA, 6000 lei)
- Jenică Drăgan, *Aproape totul despre... droguri*
- André Barbault, *Zodiacul* (Ed. HUMANITAS, p.n.)

Librăria Alfa

- Costică Voicu, *Banii murdari și crima organizată*
- Ion Pitulescu, *Delincvența juvenilă*
- Isaac Asimov, *Povestiri cu roboți* (Ed. TEORA, 3000 lei)

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- Nicolae Neagu, *O anchetă dificilă*
- Arthur Hailey, *Știrile de seară* (Ed. UNIVERS, 9000 lei)
- Costică Voicu, *Banii murdari și crima organizată*.

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

DESPĂRTIREA DE MODERNITATE

de MONICA SPIRIDON

Aparut, în sfârșit, în limba română, *Cinci fețe ale Modernității. Modernism, Avangardă, Decadență, Kitsch, Postmodernism* (Ed. Univers, 1995), binecunoscuta sinteză de referință a lui Matei Călinescu. Ea izbutește în mod miraculos să pună ordine într-un domeniu unde pare a se fi înstăpânit ireversibil babilonia (adică unde fiecare se exprimă în legea și în limba sa): Modernitatea.

Să reținem de la bun început că autorul tratează *Modernitatea* ca un concept generic (sau gen proxim), distingându-l net de ceea ce – în virtutea unei sinonimii abuzive – numim *Modernism*, care este doar unul dintre chipurile sale doctrinare și estetice.

Cartea este un ghid indispensabil de orientare în topografia Modernității. În primul rând fiindcă semnalează minuțios și prompt capcanele, erorile, iluziile proiective alimentate de ea, de un veac și mai bine. Și pe urmă fiindcă este rodul meditației unui intelectual modern, angajat în prospectarea Modernității, a vulnerabilității uneltelor sale de lucru și în exorcizarea puterii lor fascinante.

Un simț acut al alterității (poate cel mai pregnant sindrom al acclimatizării sale transatlantice) îl stimulează pe Matei Călinescu să întrețină cu dexteritate climatul relativist relaxat al întregii dezbateri. Cartea sa demonstrează convingător în ce măsură suntem prizonierii culturii și mai ales ai timpului dinlăuntrul căruia vorbim. Căci nimic nu este normal, firesc, de la sine înțeles și etern, ci datează: chiar și o atare conștiință a... ricității.

Sensibilitatea față de timp, de resorturile și de consecințele sale este – explică în mod convingător autorul – un semn definitoriu al Modernității înseși, instituționalizându-se și accedând la normalitate doar într-un anumit moment al civilizației occidentale.

Astăzi ni se pare *firesc* (dar ce e *firesc* în cultură?) să concepem ceea ce se numește *Istoria* drept o succesiune bine articulată de epoci: Antichitatea, Evul-Mediu, Renașterea, Clasicismul, Romantismul ș.a.m.d. Dar în fond, un asemenea mod de înțelegere datează abia din Renaștere exprimând o viziune dramatizantă (de nu catastrofică) asupra scurgerii vremii.

În secolele următoare, ideea se mai nuanțează. I se adaugă încrederea în viitor ca sursă de progres și în posibilitatea implicării directe a individului în orice schimbare. În fazele ulterioare, se consolidează convingerea că evoluția ar fi condiționată de negarea explicită a precedentei. De la Noutate ca *valoare de împotrivire*, la ideea revoluției și a *rupturii violente, a crizei perpetue*, mai e doar un pas. După 1850 (ca piatră convențională de hotar a epocii Moderne) Noul devine o noțiune ofensivă, de nu agresivă de-a dreptul: Jean Baudrillard observa undeva, pe bună dreptate, că în orice cultură vechiul și noul alternează în mod relevant. Ceea ce nu înseamnă că avem de-a face, pretutindeni, cu Modernitatea – care este o structură istorică și polemică a schimbării și

a crizei.

Cum o carte de asemenea anvergură și detentă problematică nu poate fi povestită, mă mulțumesc să comentez doar modul în care este concepută și articulată, să-i urmăresc logica demonstrativă exemplară și mai ales axiomele sale fundamentale.

Cu adevărat fascinantă în sinteza lui Matei Călinescu este apariția promptă a perspectivei *Multiplului*, acolo unde din comoditate și rutină mizăm, în mod automat, pe *Unul*. Cititorului neatent la decupaje și la unghiurile de proiecție ale autorului, esențialul poate să-i scape. Planurile de referință, conceptele-cheie se desfoliază pe nepregătite în straturi multiple. Iată, de pildă, termenii curenți de periodizare – modernism, baroc, romantism, clasicism ș.c.l. – cu care operăm în virtutea unor ticuri speculative, ținând de infra-structurile europenismului nostru. Sub scalpелul fin al analistului, ni se dezvăluie posibilitatea unei triple proiecții semantice asupra lor. Mai întâi un unghi *axiologic*, implicând în subtext un plus sau un minus. (Modernismul s-a născut ca un concept peiorativ, spre exemplu). După aceea, unul *istoric*, postulând acoperirea termenului cu un segment precis delimitat din timpul cultural. (Iluminismul e ilustrativ pentru veacul al XVIII-lea). În fine, unul strict *tipologic*, mizând pe calitatea de instrument de sistematizare a unei astfel de categorii. (Vorbim în mod curent de spiritul romantic al unui contemporan oarecare, dar și de modernitatea cutărui autor al veacului de mijloc).

Pentru Matei Călinescu, Modernitatea este un concept de relație, angajat în tensiuni opozitive multiple.

Cui se opune ea, în mod agresiv și polemic? În primul rând precedentei sau tradiției, în termeni generici. Aici nu pare să fie mai nimic de comentat. După aceea, **modernității burgheze increzătoare în utilitate, rațiune și progres**. În această privință, lucrurile sunt ceva mai complicate. Matei Călinescu distinge între ele două Modernități, aflate în beligeranță perpetuă: cea cultural-estică și cea care ține de planul socialului și al civilizației. Prima reacționează constant și se erizează în replică față de cea de-a doua – generată de progresul tehnic, de revoluția industrială și de mass-media, dând naștere consumului, confortului de tip burghez, sau culturii de masă. În sfârșit, dar nu în ultimul rând, sie însăși, pe măsură ce amenință să devină o sursă de autoritarism și de... tradiție.

Cele cinci chipuri ale Modernității identificate în carte – modernismul, avangarda, decadența, kitschul și postmodernismul – sunt rezultatul unui joc de forțe complicat, incluzând complementarități și contraste, proiectat pe fundalul acestei triple tensiuni.

Original pentru unii, șocant pentru alții, ductusul adoptat de Matei Călinescu în disecția Modernității se mai remarcă prin ceva anume. Autorul asumă frontal dependența axiomei estetice față de logica și de retorica discursului intelectual al unei epoci, în defavoarea

practicilor de creație ale vremii. Prin asta, el face oarecum figură aparte în domeniu. Teoriile artelor din secolul nostru au insistat emfatic asupra dependenței lor nemijlocite de seismele periodice ale creației, bănuite de obsesia unui **fundamentum in re** pentru conceptele lor. Compatriotul nostru nu se numără printre cei pentru care autonomia speculativă și coerența unui discurs teoretic au un iz de arbitrar culpabil. Ca și Adrian Marino, Matei Călinescu acceptă regimul paralel al terminologiei literare și, respectiv, al creației, fără complexul – destul de răspândit – al *ilegitimității nominaliste*.

De altfel, printre înfățișările proteice ale Modernității, postmodernismul ilustrează cel mai frapant sindrom nominalist. El este chiar unul dintre punctele de culminare ale disjunției dintre practicile artistice, pe de o parte, și discursul intelectual, pe de alta. În mai toate cărțile de critică dedicate literaturii postmoderniste – de pildă – aplicațiile analitice, atâtea câte există, te silesc să te întrebi dacă ai de a face cu texte analizate acolo fiindcă sunt postmoderne, sau invers, sunt postmoderne tocmai fiindcă sunt analizate ca atare...

Matei Călinescu taie nodul gordian în modul cel mai simplu și mai decis cu putință și rezistă tentației de a da, cu orice preț, lustru empiric unui proiect cu tentă speculativă acuzată. Într-un studiu de *Organon*, inclus în volumul *Exploring Postmodernism* cu mai mult de zece ani în urmă, el avertizase împotriva pericolului de a ne erija conceptele de lucru în esențe ideale, quasi-metafizice, sau de a le proba cu înverșunare realitatea – adică acoperirea în furnitură istorică.

Autoreflexia subtilă însoțește ca o umbră cartea aceasta, unde autorul își pune evident în cauză nu numai uneltele ci și condiția de cercetător dinăuntru al civilizației europene moderne. De aici și perspectivismul sofisticat al lucrării, conștiința acută a eterogenității tuturor reperelor, acceptarea calmă a fictivității indubitabile a conceptelor și proiectelor noastre.

Pe traseul carierei lui Matei Călinescu – privit în ansamblu – sinteza despre Modernitate are un vădit caracter de bilanț. Ea încheie conturile cu un capitol vast de meditație, pe cât de tenace, tot pe atât de nuanțată și de responsabilă. După ea urmează altceva: seria *Rereading*, încă în curs de desfășurare, studiul, în plin șantier, despre intelectualii din Europa de Est și Centrală.

Poate că, tocmai de aceea, între toate scrierile de până acum ale lui Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității* este, ca să-l parafrăzăm pe autorul însuși, **the most quizzical**: O carte auto-închizitorială, trădând un spirit sceptic și totuși plin de curiozitate, neîncrăzător și totuși iscoditor, binevoitor și totuși ironic...

nora

iuga

*lumea
în loc de lume*

abia mai târziu am aflat
că se poate minți din lipsă
de întâmplări
mă gândesc la bătrânii domni
care merg încet
și nu ajung niciodată
la umbrele lor tremurătoare
ca perdelele în ceainărie
mă gândesc la întâlnirile pierdute
și înlocuite cum te-ai trezi
într-o veneție scufundată
și ai vedea magii venind
din răsărit
și după aceea
suspendarea dreptului la vorbitor
când iese la lumină lumea
paralelă
lumea în loc de lume
cea în care nu se ascultă
și nu se bate din palme

mergea după un diapazon nepotrivit
își fixase un loc prea înalt pe portativ
nu iubea ploile se plictisise
și și-a adus soarele în pat
noaptea la douăsprezece
și atunci a văzut seraiurile
și tot orientul
desfăcându-se în felii
și femeile plutind spre el
cu flori de măr în mână
și a simțit disperarea
inventatorului rătăcit
într-un oraș din deșeuri

cum nu pot eu să ies
din banalitate
decât când scriu
cum nu pot eu să fiu
deșteaptă decât pe hârtie
am nevoie de timp
până se deschide creierul
și mă îngăduie
în intimitatea lui
unde îți poți alege totdeauna
culoarea pieselor cu care
vrei să joci
poate la fel erau
și poftele celeste ale lui
Kerouac și Ginsberg
baletele lor bengale

în istoria iernii
când totul devine posibil
și literele dezertează
din cuvinte

ei merg încet bătrânii domni
și fac desene cu bastonul pe alei
ei spun minciuni și jusează
și sunt atât de singuri și speriați

în parcuri sunt locuri obscure –
„mergeam la o femeie pe strada fântânei
dar nu mai știu cum o chema
dacă mi-aș putea afla antecedentele“
îi aud povestind
și ei au trecut înot
canalul mânecii
și au vânat elefanți
și au câștigat maratonul
disperată
această posesie imediată
a lumii prin cuvinte
și plicticoasă
ca o vânzare de lozuri
bătrânii domni
atât de optimiști
căci plină de flori era lumea
și vara s-a dus

poem neterminat

pe jgheab curgeau peștii
„fă dumnezeule alb să ajung
în harleem
să văd ochiul dumnezeului negru“
își spunea cineva rugăciunea
și eu m-am uitat noaptea
la luminile acelea
și am așteptat
să pornească motorul
dar nu erau decât bătrânele crengi
pe creștetul muntelui
mesagerul fusese ucis
mâinile se afundă
în revolta topită
pietre și păsări
se vor albi
până vor dispărea
cum între două cărări
praful se înnoadă
să te naști și să trăiești
cât mai divers posibil

spunea cineva
iar acum e rândul șacalului
să scruteze viitorul
iată spurcata de realitate
cum se înghesuie-n față
încep să mă supăr
îmi lepăd amabilitatea ca pe un doliu
și-n spate nu se află nimic
decât două picioare
cu care îmi torturez libertatea
las- c-o să treacă
spunea cineva
sub pământ se-ncălzește
și nu-ți mai lua
atâtea lucruri cu tine

*relicve
din epoca roz*

„Și acum singur cu plăcerea mea
în vițregiile cerului“
nonsensul poetului
și această limbă albă
ca o stalactită de sare

Madona la tine se roagă
copiii străzii
care ești la fel de dubioasă
cât poate fi o conservă de pește
prea mult mărunțis în pușculițele milei
și altruismul – se știe –
trage greu la cântar
unde-s îngerii în pijamale de atlas
cu picioarele lor moi și dulci
topindu-se în cuptoarele orașului
relicve din epoca roz
când la curse
se făceau pariuri la umbra
fetelor în floare
dincolo de graba păianjenului
de maniacii răspândiți pe plâji
clandestine
văd acele coșciuge premature
înaintând în deșert

ce n-aș da să-mi mai iau
cameleonul în brațe
să port iar culorile tinerilor
dar s-a murdărit curățenia
și lin cade funinginea
ca o voaletă
pe ochiul verde al memoriei

ALT PAS ÎN DRUMUL CĂTRE SOARTĂ

de LIVIU GRĂSOIU

«**S**i tu mă-ntrebi/ Și n-am cum să-ți răspund.../ Și bate-un vânt, și plopii din ogradă, -/ și toate trec/ și n-am cum să-ți răspund». Cred că dacă ar fi trebuit ales un motto la volumul lui Mihail Crama „Copil la curțile române”, această antologică piesă (Seară) pe care am citat-o la începutul comentariului, acolo și-ar fi aflat locul. Ea este emblematică pentru arta poetică de o viață a lui Mihail Crama, unul dintre cei mai interesanți autori ai generației războiului. Părăsindu-ne de puțin timp, Mihail Crama a încredințat, încă din timpul vieții Editurii Eminescu poemele la care mă refer, ele însemnând cel de al 11-lea titlu din bibliografia sa. Au rămas deci tipărite de cel ce debutase strălucit în 1947, 10 cărți de poezie și un roman (*Singurătatea din urmă*).

„Copil la curțile române” – predat la editură în 1993 a apărut abia acum, într-o frumoasă prezentare și o elegantă copertă semnată Daniel Nicolescu. Din păcate, gestul editurii, de a-l publica postum pe Mihail Crama a fost umbrit de pierderea unei file, chiar cea dintâi, care cuprindea o dedicație către Regele Mihai. Probabil dacă Ministerul Culturii nu subvenționa apariția, cititorii ar fi văzut și cele câteva rânduri elocvente pentru credințele și speranțele scriitorului.

Spuneam că versurile citate ar fi putut constitui un motto, o sinteză a artei lirice a lui Mihail Crama. Afirmția se susține prin maxima concentrare a expresiei, prin tensiunea trăirii aflată în subtextul fiecărui vers, în economia severă a mijloacelor stilistice, ca și în însingurarea extremă a eului poetic, căruia întrebările și răspunsurile i se refuză concomitent, sub trecerea implacabilă a timpului. De la prima la ultima filă a cărții se instalează o anume atmosferă, o anume stare artistică, o bine strunită încordare a sentimentelor, totul prins în strofe și ritmuri sincopate. Fiecare vers are o rezonanță specială, trimițându-și semnificațiile dincolo de forma materială a cuvântului, așa cum între o bătaie și alta a unui clopot reverberațiile umplu un întreg spațiu fizic și afectiv. Tematic, volumul nu diferă mult de ultimele două anterioare. Lipsește lirica de dragoste, dar apare speranța în izbăvirea individului și a țării. Sunt câteva piese scrise în vremea evenimentelor din decembrie '89, foaia de febră a ceea ce simțea atunci omul și scriitorul, căruia i s-au hărăzit ani de cumplită suferință spre finalul vieții. De aici poate, când glosează pe marginea trecerii ireparabile a timpului, Mihail Crama își consolidează părerea că libertatea a venit prea târziu „ca o inutilă ploaie-n deșerturi”, veacul fiind al tragediilor și al destrămării. Poetul își presimte moartea, „un frig pregătitor pentru toate”, viziunea ajungând la scară universală. „Începe căderea oceanelor lumii!” notează într-o variantă a poeziei *Oul*, iar în alt loc dezvoltă ideea în acorduri de marș funebru: „S-apropie jertfa ruperii de noi/ Aduceți oi, berbeci din șesul de departe/ pe plaiuri, sus, lângă slăvitul domn./ un buciun peste văi să sune,/ și tot ce-aveți aduceți către somn” (*Jertfa*).

Singur, uitat parcă și de Dumnezeu („Cum de-ai putut să mă lași/ în frigul acesta enorm?” citim în poezia *N-ai venit*) el are totuși un reper:

tatăl. Motivul, des întâlnit în întreaga creație a lui Mihail Crama (și în roman bineînțeles) îi prilejuiește reușite artistice cu totul deosebite.

În *Elegia magna* tatăl este acela care „deschide ușile lumii”, iar în *Autobiografie* i se spovedește retrăind totul: „Uitare, tată.../ Cum a fost, cum n-a fost,/ am înghețat în drumul către soartă”. Aceasta este *Autobiografia* scrisă de Mihail Crama. Trei versuri care tind spre genialitate. Opinie evident strict subiectivă. La

aceiași nivel se situează și poemul *Roata*, axat și el pe motivul tatălui absent în lumea reală, dar statornică prezență în aceea care urmează: „Ce singur – și cum!/ Atâta drum!/ Am înghețat. Dă-mi mâna, tată!” Tatăl rămâne deci unicul sprijin în apropiata apocalipsă: „Plesnesc apele lumii –/ o, Doamne,/ iată-mă-ntors cu capul spre sud –/ Ce friguri, ce spaime, ce singur!” Aceste tragice ecouri amintind de Bacovia sunt spectaculos contrabalansate de o timidă înseninare bazată pe inevitabila întoarcere, pe mântuirea care se va produce: „Mă-ntorc; m-așteaptă/ deci. Mă voi întoarce/ mult mai bogat decât am fost vreodată,/ decât în ziua trecerii și deci...” Atunci, în acel moment se va înfățișa Poetul. Mihail Crama reia și el tema *exegi monumentum* suprema consolare a fiecărui artist: „Și strâmb acum, adus de spate,/ ca-n învieri, ca-n pulbere, ca-n drum,/ la poarta Ta, înșepenit, voi bate –/ cerșesc azil: atât: pe jumătate,/ în timp ce marea mea posteritate/ va crește-n fața porții Tale ca un fum” (*Poarta*).

„Copil la curțile române” mi se pare una dintre cele mai tulburătoare cărți de poezie tipărite în ultimii ani.

Mihai Crama – *Copil la curțile române*. (Ed. Eminescu, 1995)

MASCULIN ȘI FEMININ

de DAN STANCA

Am citit cartea Liane Buligan *Dimineața Bunei Speranțe* (editura Eminescu, 1995) fiindcă era vorba de un debut și mai ales fiindcă știam romanul ei de sertar *Iscoada*, care redă o experiență foarte dură. Autoarea a văzut și a trăit multe la viața ei, are o scriere fluidă, nu se poticnește, uneori cuvintele alunecă chiar prea ușor, deci există toate motivele pentru a ne afla în fața unei cărți notabile. Intervin însă niște probleme care nu o afectează numai pe Liana Buligan, ci pe toți scriitorii români contemporani aparținând generației '80 – iar Liana Buligan aparține acestei generații – care până în '90 nu au reușit să debuteze în volum și au primit doar „fărimiturile” câtorva pagini prin antologii.

În general, un autor debutant era remarcat dacă publica până în '90. Pot da numeroase exemple de debuturi care în deceniul trecut au atras imediat atenția, debuturi, însă, care dacă ar fi apărut după același an crucial 1990 ar fi trecut neobservate. Desigur, șansa fiecăruia, nu se discută! Până la urmă un debut literar amănat nu ține doar de conjunctura editorială nefericită în care cade un manuscris, ci de destinul autorului respectiv care poate fi mai sumbru, mai lipsit de noroc decât al altuia. Nu e vorba neapărat de prezența sau de absența valorii!

Apoi întârzierea aceasta îl prezintă pe autor la mulți ani de la scrierea respectivei cărți. În cazul de față, *Dimineața bunei speranțe* a fost scrisă cu mai bine de zece ani în urmă. Un deceniu nu înseamnă un an, înseamnă o viață, o sumă de transformări, de pierderi, de câștiguri. Autorul, în fond, nu mai e cel care a scris cartea. Desigur, cu cât cartea e mai valoroasă cu atât rezistă mai bine trecerii timpului, dar cu condiția să apară la timp! Impunerea unei cărți de-a lungul anilor și a veacurilor depinde de receptarea ei la timpul când a fost concepută. Ar fi comic de-a dreptul să considerăm că nevelele cehoviene, bunăoară, ar fi avut aceeași importanță în timp, dacă ar fi fost publicate la mometul când au fost scrise și, să zicem, ar fi fost descoperite mult mai târziu!

Să ne întoarcem însă la cartea în chestiune. O observație certă: proza Liane Buligan pare

realizată prin întâlnirea dintre tradiția prozei ardelenesti (Slavici, Rebreanu etc.) și un strop de V. Woolf sau M. Duras. Ciudată fecundarea, problematic rezultatul! Mi-e greu să fac o judecată netă de valoare, mi-e greu să decantez ce e valoros de ce nu e valoros...

Totul depinde în ultimă instanță de altitudinea de la care privești această carte: dacă o privești de la un nivel metafizic, atunci simți insatisfacție și, sincer, te întrebi, la ce bun și cartea asta? Ce spor ontologic duce? Ce pas reprezintă spre frânarea sau accelerarea cursei pe care o facem spre Apocalips? Dacă o privești de la nivelul omenescului atunci simți în ea o formidabilă rostogolire sufletească, o pătimire ce nu are nevoie de estetism, șlefuirii, cizelării, de toată această răbdare virtuos artizanală pentru a(se) comunica...

Cu alte cuvinte, problema este aceasta: la ce nivel te situezi? Sau care este altitudinea receptării noastre? Nefiind un critic literar profesionist-analitic, considerând cartea acel pretext pentru propria înaripare lăuntrică nu voi intra în discuția punct cu punct a prozelor ce formează cuprinsul acestui volum. Dar nu pot să nu constat: în povestirea *Martorul* – a doua ca întindere după *Vama* – dorința autoarei de a urca spre mister se oprește, totuși, la nivelul vagului. Același lucru e valabil și pentru schița *Noapte cu licornă rănită*. În schimb *Dimineața bunei speranțe* conține o remarcabilă regresie spre strămoși, dezvelind, strat după strat, amintiri acute, intense care nu aparțin doar eului accidental, ci însăși ființei naționale. Patriotismul trăit, recuperat din conceptual – impersonal și transpus în registru psihic-individual reprezintă o calitate a acestei cărți a cărei autoare, deși trăiește de mulți ani în București, nu și-a uitat obârșiile bistrițene...

Cred că acestui gen de proză i s-ar recomanda un dram de exaltare intelectuală. În acest fel, tumultul confesiv nu ar mai fi atât de „senzațional” și ar transmite și idei, nu numai simțăminte. Deși Liana Buligan, prin forță vrea să fie masculină, natura feminină o biruie până la urmă.

OUL DE

Încercam să lase impresia că-i luasem prin surprindere, însă știam bine că asta-i masca lor de purtat în zilele când apăream de la București, fie anunțat, fie pe neașteptate.

– Dumnezeu mi-e martor că te-am visat și iacă-te! strigă unchiul Neculai Craiu. Alaltăieri dă o răpăială de ploaie, ațipesc cu capul pe masă și te văd: suiai cărarea dinspre gărlă cu cățelușa Volta. Apropie-te și gustă din vișinată și din urda asta acrișoară, frământată cu mărar și usturoi.

– Minte, se auzi din casă glasul Ciortăniței. Eu te-am visat.

– Tigresa, domnilor. S-a trezit tigresa. Și începu să mormăie pe răs – nas coroiat, jupuit de vânturi, de rachiu și adulmecări după ochi focoși. Când era tânără și-mi auzea vorba, nu ea, genunchii ei se așezau o clipă pe gânduri, numai o clipă, dacă e cazul să se desfacă. Acum, sunt doar ciolane și zgârciuri...

Dormise pe rogojină puțină a peste, după ce călcase o sută de saci de struguri jucând pe ei cu picioarele goale, în linul potrivit sub cireșul bătrân, legat în cercuri de fier, și era plin de mirosuri urâte, grele. La șaizeci de ani, încă măsura un stângen înălțime și barba neagră îi atârna pe piept ca o lopată de întuneric, dar suferea în toate trăsăturile feții de aceea pasivitate ortodoxă, specifică preoților răspopiți, ea însăși mirată, suferința, de lenea ei solemnă, insolubilă.

Celălalt unchi, Grigore Craiu, trecut de optzeci, ședea în bucătăria de vară, după o perdea făcută din mărgelile și capace de bere înșirate pe fire de nailon. Bătrân nevrotic, unchiul Grigore nu suferea ceasul de masă și închiriasse un băiat de unsprezece ani, Furio (se spunea că telefonista de la primărie îl zămislise c-un italian, într-o ceainărie din Brăila), care să numere până la 300, atât cât să fiarbă în ibric două ouă, pe care Grigore Craiu le vroia totdeauna cleioase. În vreme ce bătrânul se sprijinea cu tot trupul pe gardul uitării, un băiețel, cu părul blond numai vâlurele, se ruga la icoana sub care luminau ca niște candelă un șir de gutui; carnea și miresmele gutuilor inundau gura copilului cu ape sălcii.

Venind la frații Craiu, unchiul Neculai și Grigore Craiu, ieșeam în afara timpului înțeles ca vitalitate nativă și intram în crânguri de halima. Iată, casa era din nou mare, botoasă și străbătută de junghiuri pe sub fălci. Peretele din crivăț, tăbănuit, ceea ce înseamnă că era acoperit în întregime cu scânduri geluite și frumos îmbucate, toamna, înainte de-a se porni ploile, era uns cu ceară pentru podele. Scândurile, migălos ornamentate în partea de sus – se repeta la nesfârșit motivul unui cocostârc în zbor – când se pornea viscolul, urlau un cântec găuit, un cântec necopt. Toamna, șuvoaietele de iedera roșie, mai mult ficțiune decât realitate, alăptau cu aer de biserică uitată vitraliile care închideau prispă. Acolo eram pus să mă rog la icoana Sfintei Ana, și nu știu de ce cred că ședeam cu genunchii pe doi porumbei, având atârnată la îndoitura brațului stâng o lămâie, iar a celui drept un măr roșu. Mamare, lângă prispă, hrănea focul sub cazanul de tuci în care fierbea un lichid vâscos, amestec de untură, sodă, crenguțe de pelin – săpun pentru rufe – și gusta câte-o

fănuș
neagu

boabă de strugure din căușul pus pe o buturugă de gherghin. Și mai fierbeau într-o oală niște raci – și era septembrie, lună nepotrivită pentru mâncat raci, deloc potrivită. Printr-o spărtură a vitraliilor vedeam scrânciobul de pe maidan, cu leagănele goale – în zilele de sărbătoare, ajungând cu creștetul în cer, zăream coama celor șapte gorgane pline de ierburi de leac împotriva beției – și cu toate că muream de dor, nu-mi era îngăduit s-o iau razna pe uliță până ce pe Sfânta Ana nu-ncepea să bombăne împotriva năzuințelor mele deșarte, iar din ciorchinii pe care Iisus îi ținea în palme, într-o altă icoană, începea să curgă vin ghiurghiuliu.

Acum, ca-n fiecare sfârșit de septembrie, era o zi plutind între înfrângere, risipire și provocări tulburări.

Stăruia pronunțat în aer și ceva tăios, dominator, un fel de batjocură latentă, căreia, presimțeam, avea să-i sară o doagă.

Însuflețit de-o vână de aer răcoros, venind dinspre gărlă, de dincolo de scutul de plopi și sălcii, Furio număra mecanic și totodată se căsnea să-l nimerască în frunte cu pietricele aruncate cu praștia pe-un alt copil, Marin Lună, care, spijinit de stâlpul porții, ținea în brațe o icoană gătită cu argint și mărgăritare false; alături, Vavila, călugăr tânăr, soios, mantie peticită, glas de bariton cu sonorități scăzute, îngâna, acompaniindu-se la un acordeon vechi, o poveste umedă, un fel de ploaie nechemată, despre o femeie căreia-i plânge părul pe umeri începând din ziua Sfântului Ioan Cap de vară și până-n ziua de Sfântă Maria mică.

– 121, 122, dacă n-ai în furca pieptului, 123, 124, scuiptat de voinic, 125, nu te înhăma la scandal, îi strigă Furio lui Vavila.

– Cu cât te plătește unchiul Grigore, Furio?

– Trei minute, 133, 134, tre cento lei...

– Hoțomanu-ăsta, îl laudă unchiul Neculai, umplându-mi paharul cu vișinată, – o azvârlii pe gât, ca să risipească mirosul de catran suind în

SMIRNĂ

rotocoale de pe cismele răspopitului, ceea ce-l făcu să exclame admirativ: neamul nostru se pricepe al naibii s-o dea pe ulei! – are cea mai bună atenție distributivă. L-am descoperit la lecția de religie.

– 142. La lecția despre 143, tabernacol, 144...

– Îmi sleiam gura să bag un bob de lumină sfântă în căpățânele lor tâmpite și el, sub bancă, învăța să facă noduri marinărești.

– Uite-le, 150... 151...

Un șir de noduri de frânghie, frumoas neverosimil de complicate, atârnavă la streășina casei, alternând cu șiruri de carași uscați, legături de știuleți de porumb, hamuri de piele, căpestre de sfoară, tufe de ardei roșii.

– Godinacii! strigă alarmat, călugărul, stingând acordeonul. Au năvălit godinacii la cuiburile cu napi.

– Cento novanta... novantuno... Volta! Volta, șo pe ei! Cento novantatre.

Alarmată, parcă, de strigătul lui Furio, din casă se ivi Ciortănița. Se ivi, purtând pe brațe o tavă cu mâncăruri așezate pe frunze-miere de albine pe frunze de fag, ficăței prăjiți pe frunze de mesteacăn, caș dulce pe foi de ceapă, fudulii de cocoloș de iedera.

– Oho, ce tain dumnezeiesc! se miră răspopitul, aruncând o sulită în porci, care trecu vâjâind pe la urechea lui Marin Lună, împins de călugăr în alungarea godinacilor. E frumoasă Ciortănița, nepoate și chit că-i româncă, e firavă ca o floare de pe coasta Vezuviului.

Subțire, la patruzeci și cinci de ani, ca un inel de logodnă, Ciortănița purta o rochie de culoare paiului, având pe piept un soare roșu stilizat, iar pe buzele groase un zâmbet cald și încrezător. Mai văzusem un astfel de zâmbet pe buzele unei femei care altoia un cireș și furișă priviri repezi spre un cârd de iepuri care s'împerecheau în lanul de lucernă. Mă părăsise, mongoloida, (lapislazuli, ochii ei, și oblici, ochi de iol), luând cu ea doar un clește de zahăr din argint masiv; floare otrăvitoare, aromă de pagode.

– Tre cento, strigă Furio, tre cento lei – și scoase ouăle cu lingura din ibric.

Ciortănița le puse pe un taler de lemn. Grigore Craiu, hățându-și putregaiul de oase, cu fața numai solzi de scoarță de stejar, plăți și se retrase cu talerul în rând cu doi pitici de tuci, cu glugile de porțelan căzute pe ochi.

– Sare, ceru bătrânul Grigore, ciocnind lingurița de catarama de nichel a curelei. De ce n-ai spălat talerul? Miroase scârbos, a scrumbie de Kerci. Voi, ne fixă cu deștul, devenind nervos, voi n-auziți calul?

– Taci din gură! se răsti Neculai Craiu. Dar bătrânul continuă cu stăpânire de sine.

– Vi s-a sleit auzul?!

– Volta, își chemă Furio cățelușa, hai s-o ștergem, Volta, aici se lasă cu turbăciune. Calul ăla gonind în cerc e la ananghie. Împușcat în cap și gonind în cerc...

– Marș acasă, pocitania dracului! – se răsti Neculai Craiu.

– Eu plec, dar harmăsarul rămâne.

– E aici, întări bătrânul Grigore. De ieri seară nu s-a oprit nici să bea apă. Umple băutura cu tunete. O pardosește cu vuit.

- Se văd urmele copitelor, rânduri-rânduri, zise călugărul, revenit lângă stâlpii porții mari. Dar harmăsarul, nicăieri! Și doar se știe, harmăsarul când mușcă, ciulește urechile, iar când bate din copită...

- Cine-i pârlitul ăsta? am vrut să știu.

- O fleoartă cu creierii zdruncinați - zise Ciortănița. Un nebun ciupit de molii. Se numea Aron.

- Am fost un flăcău zdravăn, dar într-o zi am făcut urechea toacă la durerile lumii și m-am dus dinaintea tribunalului pocăinței. Acolo, Dumnezeu strălucește ca jărăticul și are capul greu de gânduri tăcute. Numai voi aveți capul plin cu gânduri desfătătoare și trupul gemând de poftă. În noaptea când popa Neculai și Ciortănița rostogoleau zarurile în biserică, taică-tu te urecase în mărul din coasta altarului. În șaua mărului...

Timpul care se scurge pe lângă noi, necontenit proaspăt, se întoarce înapoi, ca un pui de vânt năuc.

În cerul nopții de septembrie, luna sângerează ca o burtă de miel spartă de-un cățelandru de lup. Biserica din Măgura-Lișcoteanca, având acoperișul parcă învelit în piele de sturioni, e luminată ca de înviere. Înăuntru, părintele Neculai Craiu și nevastă-sa Ciortănița joacă zaruri, umblând în genunchi pe dalele de piatră. În șaua mărului cu trunchiul de tauri, măr crescut în poiana cu ierburi epuizate de brume timpurii, privesc jucătorii, înfiorat de dorinți nedeslușite. Vântul trece prin ramuri cu mulțumire nesătulă. Raze de lună ca dărele de mei se încurcă în creștetul oamenilor lăsați pe butuci sub ferestrele înguste. Jocul durează câteva ceasuri și se desfășoară între lumânări de nuntă cu flacăra arzând îngropată în cearcane de ceară ostenită, în guri de ceară bubuoasă. El șade în genunchi pe-o carpetă înfățișând o odaliscă tolănită pe divan, și câteodată, ca să nu urle, se lungește pe foi de carton gudronat și sugă pahare cu spirt; ea stă turcește pe o carpetă înfățișând răpirea din serai, poartă canafi roșii în părul negru, albastru de negru, cercei cu niște ciucuri de sticlă în urechi și când scutură cornetul, o face ușor săltat, rotunjind brațul, înșurubându-l fermecător în aerul smerit - și nu-l pângărește deloc, fiindcă la fel răsar nufării și lotușii în golfurile Dunării, în seri de vară împurpurate, când apele par atinse de buzele a o mie de fete.

Aainte de a rostogoli zarurile, o clipă le ascultă cu încântare, ca și cum ar asculta o priocă de cai venind să bea apă cu mireasmă de flori deschise larg. Fiori de fericire, de dezgust, bucurie și groază trec prin sufletul celor adunați în geamuri. Timpul e mai viu ca oricând, fumul, apele sunt aievea, limita vieții e de negăsit; frumusețea trecută prin cântecele mezonopticii se amestecă cu boabele de rouă. Din mărul meu - toată religia toamnei s-a suit în arbori - o privesc cum ronțăie un baton de ciocolată, cum își vâra palma sub gulerul rulat al puloverului portocaliu și aș vrea să-i sărut mâna, să-i ling brațul ca un lujer și în același timp s-o înjur pe muieroaie care întreabă întruna: „pe ce joacă?” „Pe un ou de smirnă, Dumano (are nume de vacă muieroaie, ceea ce mă răzbună din plin), pe giuvaierile aduse de ea ca zestre și pe care popa le-ar vinde, să-și facă moară, uiumul e tandără de aur, mai ales că părintele Neculai știe să mânuiască drăcește și merticul și căușul. Și-ar mai dori și-un cazan de rachiu...” „Dar ea?”, se întărâtă muieroaie cu nume de vacă, și-l descumpănește, ea, cică-i grea și copilul în burta ei vorbește limbi străine. Iar în oul ăla de smirnă, cică, se află opt porumbei în frigare...” „Și cu Duhul Sfânt, nouă, tâmpito... Ea este o femeie cu grăunțe în cap, nu-i cu tigva goală, dar când e vorba de dragoste, arde, e una din muierile alea care se scarpină pe spinare cu fulgere, nu cu coada, tâmpito...” „E bântuită, curva!”

Ciortănița era bântuită nu de diavol, ci de luminiscentă, ca și depărtările convulsive ale nopții; azvârlind zarurile, ochii ei se inserau

treptat, se pierdeau treptat în opulența unui anotimp numai de ea cunoscut. Ce pui de hoțoaică! se minunau oamenii de-afară iluminați de sugestiile toamnei, stăm aici și-o privim până-veni iarna și-o trece și-or înflori migdalii în Tulcea. Se lăsase frigul, ne luase la ocări frigul toamnei, dar nimeni nu se mișca, unii beau vin și se încălzeau, rezemându-se cu spinarea de șoldul vitelor lăsate la păscut în ograda bisericii, puțin mai jos de noi Râul Cimbrului curgea cu multe păcate spre Dunărea cea largă, un liceean răspunzând la numele de Antonică, pervertit de lecturi searbede, spuse că Mustul e posteritatea verii, de aceea este dulce, un țigan îl înjură de mamă și, obsedat, probabil de burta

caldă și ademenitoare a Ciortăniței, o rugă pe Dumano, vino și-mi pune ventuze, Dumano, te plătesc cât ceri, îi place Lucriții să mă sărute pe vânăta, candela mă-ti, zice, numai rotocoale și damf de curvă creștină pe spinarea ta.

- Ia te uite, domnule, cu ce momeli umblă țiganul! se miră unul și n-avu timp să întindă mirarea, căci, gonind spre Râul Cimbrului, prin drojdia zorilor, un flăcău se căjără pe firida geamului de lângă altar și zberia.

- Ieși afară, părinte Craiu, și-au împușcat harmăsarul!”

Bătând cruci largi peste podul pieptului, unchiul Neculai ieși în lumina cenușie, Vasile, îi zise în treacăt lui taică-meu, ai suit în cărlige eșalonul inferior, cămașa de ațică-i era îmbibată de sudoare, trece, calcând apăsător, pe lângă o femeie care veni cu dorință să mulgă vaca, sări peste o basma uitată-n cărare și merse patru stânjeni, până la gardul într-o rână, sub care clipea un izvor și se întâlni cu harmăsarul Turlui; „Turluiule, cine și-a înegrit sufletul, împușcându-te?!”. Puse cornetul cu zaruri la rană, îl umplu cu sânge și bău. „Te scufunzi în moarte, dar cât mai sunt încă slujitorul Domnului, mâine mă vor răspopi, te blestem să te scoli în fiecare toamnă mai tânăr și să gonești prin țeasta cui te-a împușcat. Eu am multe păcate pe cuget, mânănc ca un hămesit, beau cât un taur gonitor în luna iulie, am mâncat, ca finlandezii, pește viu, presărând deasupra sare și mărar verde ca să-mi facă curaj să beau vinul din cristelnița-n care-am botezat patru gemeni, zarurile m-au trădat în noaptea asta, mă trădaseră poate chiar înainte de-a începe jocul, nu te grăbi să mori, moartea e însingurare, îți miroase sângele a fier crud, numai căpitaniii din porturile mici și pustii se grăbesc să întâlnească Necunoscutul, numai pe ei îi seacă prin măduva spinării o pală de vânt aducător de moarte...”

Unul

Luci. Ulici

Roagă-mă tu să nu mai mor eu,
asa cum un pește crede că e o stea,
iar ea cade brusc în apă
și învezește de tot, impietrită
la fundul ikinilor noastre.
Atunci, aici, acolo, vine unul
Emi-Ne-Mi, scuișând cuvinte și
amăzăciunea lor de umbra cu sare.
„Durezos de dulce” se vaită el,
și pune mâna la ochi și la gură.
Se frăbusește sus în apă,
vii de tot.

Marea Neagră,
la Neptun,
10 iunie 1935

Adrian Vasile

Calul încercă, însângerat, asudat și tremurând, să mai miște o dată picioarele din față, se poticni și lunecă greu, ca un mal în gărlă, pe mușchiul unui mormânt, strivind stratul cu cărciumărese și cavaleri liliachii. Neculai Craiu gemu înfundat și, căzu în genunchi, înfipse mâinile în coama neagră, o mirosi, corbul doborât, o respiră cu nesaț, bău vânt din orizonturi neclare, sudoare năclăită, tunet glorios, mătrăguna făgăduielilor, miraculoase fire de lucernă, cu căpșunile pârguite de lună, drumuri înjunghind zările; mâinile, atingând cerbicea frântă, lustruiau stănoage din coaste de han, scuturau frâul de piele cu zăbala scaldată-n spumă, mângâiau nările harmăsarului scump dogorând de goană lungă și smintită. Și deodată, azvârlind capul pe spate, uimit parcă și răscolit în inimă de marea răsăritului de soare, Neculai Craiu începu să cânte, dur, zgrumțuros, cu barba răsucită-n vârtejuri mici, iscate din zvârcolirile și veninul întregii ființe. Era un căpcăun rupând hălci de cer, de Dumnezeu, de împărăția morții neclintită vreodată - și în acele clipe de extaz tulbure, toată ceata ălora de ne holbasem la geamuri, toți ca unul lipirăm genunchii de lutul umed și preluarăm, fără ca nimeni să ne-o ceară, inul strahiu și tânguietor, gătindu-ne cu durere de împrumut:

O, Preamărite, atotputernic Tată,
Tu ce domnești în cer și pre pământ -
Spre Tine, Doamne, ruga mi se-ndreaptă,
Chemarea să ne-o împlinești
Și pașii să ni-i porți în calea dreaptă
Înspre bine să ne călăuzești...

Singură Dumana rămăsese în picioare și mânca un măr, șters de praf între săni. E sigur că pluteam de-a valma în disprețul ei sleit, iar

elevul

Antonică, ăla de spusese că mustul e posteritatea verii, de aceea este dulce, îi auzi pesemne și solzii urii șuierând de-a lungul spinării, fiindcă se retrase de lângă ea, înjurând-o neted, lapții mă-ti de scorpie! și pescui cu laba murdară, din pietrișul cărării, un briceag pierdut.

Ciortănița ieși din biserică, mai puțin din biserică, mai mult din zona obscură a jocului, albă la față, carnea perelor lepădate din coajă sub zăduful compact din iulie și trecu încet printre oameni, trestie nedormită, dar trușă, spicul ei clătînându-se numai sub aripa egretei, cu buzele răsfrânge de răcoarea dimineții, două petale de măceș picurate cu mirul cheltuitorilor (jefuitoarelor?). Trupu-i mirosea enigmatic a hamei și a ciuperce strivite cu talpa. Călcând pe scara luminii rezemată de sufletul copilului coborât din șaua pomului vieții, ea intru în îngâmfarea, arma cea mai puternică, devastatoare, irațională: priviți-mă, sunt tăinuitoră norocului, mierea și roua lui; voi știți bine cine sunt, de aia ați și îngenunchiat, și n-aveți decât să rămâneți așa în vecii vecilor.

Ajunsa în dreptul harmăsarului împușcat se opri, își despletii părul în semn de jale, se închină și citi rar vorbele cioplite pe brațele crucii de piatră de la spatele lui Neculai Craiu „că nu e mărire să nu se spargă”, și, dovadă că premeditase jocul cu zaruri și urmările lui, își adună lenes părul în coc, împreunând mâinile la ceafă într-un arc de jug în care bucuroși și-ar fi vârat grumazul orice bărbat și, ia te uită, se miră, lăsând brațele în jos, a îngenunchiat și măru! Și cu adevărat, într-o clipă de desnădejde a sevelor sau de răzvrătire a lor, trunchiul mărului se îndoise, la două palme de fața pământului, rotunjind un nod ca un genunchi de lemn.

– Ce de minuni în grădina toamnei, Dumano, nu-i așa?

– Ciortănițo, eu n-am vorbe cu tine, treci mai departe.

De mânioasă ce era, se făcuse vânăta. Îmi stai în gât. Nemernico!

– Mi-ai pune mătrăgună și lapte de alior în mâncare?

– Cu amândouă mâinile.

– Numai cu una, cu stânga, cu dreapta te-ai închina: „blestemat să fie cel ce va hrăni pe ucigătorul de domni, pe curva din casă și pe vânzătorul de cetate”. Tu ai împușcat harmăsarul?!

Femeia mărunțică scăpă cotorul mărului, năucă și începu să tremure. Fața i se schimonosise, nu mai putea vorbi, dar de pe buzele ei curgeau șuvoaie de cuvinte nerostite, înjurături deșelate, provocări veninoase, blesteme, năduf, rotocoale de puciosă, bale de fiere. Ciortănița, împrăștiată de aerul rece (ieșită din golul luptei cu zarurile dezbrăcate plovărul, îl ținea sul pe-un umăr) zâmbea și avea ochii plini de cea mai frumoasă și veselă frumusețe. Plini de uimire și de amestecul de culori al răsăritului de soare. Insuperabil dilatați. Ca apele din golurile Dunării, când se ntorc păsările migratoare. Copilul sprijinind cu inima scara luminii vedea pentru prima oară o femeie plină ochi de ochii ei (ochi de idol, numai o singură dată în viață avea să mai întâlnească alții asemenea și să-i piardă).

– În scurmătura de sub capul altarului e o sticlă de rachiu, anunță Ciortănița. Dați-i muierii ăsteia două înghițituri, să nu leșine.

Ne întoarse spatele și părăsi cimitirul prin spărtura gardului unde-o aștepta Grigore Craiu. Luă din mâinile lui arma de vânatoare, o duse la ochi și ținti spre Dumano.

– Treci în rând cu harmăsarul! îi porunci, și femeia mărunțică, purtând un șal în jurul șoldurilor înguste, cu mintea brusc secătuită de spaimă, încercă doi pași smuciți, ca și cum i-ar fi făcut în cărje.

– Ciortănițo, se amestecă țiganul care vroia să i se pună ventuze, oprește-te, că, uite la ea, i-au crescut ghimpi pe brațe.

– Ce fel de ghimpui, țigane?

– Mari și ascuțiți. Ca de roșcov sălbatic.

– Minuni în grădinile toamnei. I-am zis și ei.

– Mi-a zis, recunoșcu Dumano, slab, ați auzit și voi – și încremeni, fiindcă harmăsarul cel mort începu să râncheze scuturat; pale de sânge, ca niște frunze desprinse din arbori, se roteau în aerul aspru de vânt peste botul lui.

– Hei, strigă țiganul, supărat, care târfă te-ai îmbrăcat în căldurile iepelor ca să întorci harmăsarul din moarte? Ca să vezi, vărule, de ce sunt în stare putorile.

Furia încordării plesni. Descătușați, oamenii izbucniră în râsete; mihohăiau, urlau, chiuiiau.

Sunt clipe când aurul dă muguri în zăcătorile lui secrete, iar asta fusese una din ele.

– Miere de albine pe frunze de fag, ficăței prăjiți pe frunze de mesteacăn, fudului de cocoș pe frunze de iederă... Există la Paris un restaurant micuț, „La curul găstii” (Au cul de l'oe). Și mă oprii.

Erau în 28 septembrie 1995 (iarăși în crânguri de halima); fix cu 25 de ani în urmă Grigore Craiu împușcase harmăsarul. Pe distanță de două decenii și jumătate ne lepădasem de noi înșine – eu de copilărie, ei, de tinerețe și de mijlocul vieții. Ne lepădasem timpul, în curgerea-i nelimitată. Și e sigur că neatenția noastră stimulase uzura. Ne uea și ne adunase acum nu gradul de rudenie, ci o noapte magică sau numai sâmburele ei din firida cu felinare de vânt arzând cu flacăra în jos. Eram la curul găstei acele nopți și vorbeam ca prin somn.

– Știam, zise Ciortănița, fiindcă ochii lui se holbau numai la oul de smirnă de pe pieptul meu, că va încerca să măsluiască zarurile. Era cât o găgălice de pepene, oul. Cruciada zarurilor pentru înhățarea oului de smirnă. Pisica mea persană, îmi zise bunicul, cei bătrâni ai noștri l-au furat de la Constantinopol. Au luptat cu pumnalul ca să-l păstreze, pistrii din coaja lui sunt stropi de sânge; au pierdut argint, aur, perle, oul, nu.

– Dar eu îți priveam mereu genunchii. Nu se vor mai deschide niciodată singuri pentru mine, ziceam...

– Ești un jder puturos. Jder de câmpie.

Se amestecă Antonică:

„Măria sa Vodă, coconii, boierii,

Au plecat să vâneze toți urșii și jderii“...

De la școală o știu. Ne băgau pe gât câte trei câte patru poezii pe săptămână.

– Și cum dracu de-ai ajuns cap pătrat?

– Din cauza dinților. Într-o zi, mi-au căzut toți dinții de sus, cu minte cu tot.

– Hei, n-auziți, se supără bătrânul Grigore. Acum, harmăsarul merge în trei picioare.

– Nu e harmăsarul Turliu. Nu e deloc harmăsarul ăla. Și nici năluca lui.

– Dar petele de sânge de pe bățatură?! Alea de unde sunt? Nu gonește de pomană în trei picioare harmăsarul nostru.

Îndulcise glasul, odată cu glasul și chipul.

– Hai, Vavila, fă ceva și întărește harmăsarul. Vreau vuiet, vreau detunătură.

– Mai bine adun niște clei de vișin, să lipim crăpăturile trecutului.

– Paștele mă-tii de lipitoare! trânti, cu ferocitate, bătrânul. Nu s-a mai păstrat în tine nici o dâră de cenușă din elevul Antonică. Da, acumă cred ce se spune despre voi călugării, că vă faceți femeii când din vorbe, când din cățele.

– Când din băiețandri ca Marin Lună, zise Ciortănița.

Înainte de-a ieși cu bucatele adunate pe frunze, Ciortănița azvârlise niște castane în cuptorul de tablă. Așteptând să le audă spinarea trosnind, ciugulea, presărându-le cu sămânță de mac, cuburi mici de brânză și-n ochii ei larg sporea imprudent o gărlă de lumină albastră. Dacă ar fi înălțat ochii ăia de idol spre cosoroaba casei am fi văzut, neîndoielnic, incizii și răni căscându-se în grinzile de lemn. Salba de măgele de ametist, întreruptă de dousprezece plăcuțe înfățișând zodiile, hărțuia cu scantei violete soarele imprimat pe rochie.

– Antonică, rosti femeia (și parcă vorbea de pe nisipuri bănuite de lună) apleacă-te și cotrobaie în măruntaiele rugăciunii ăleia. Hai!

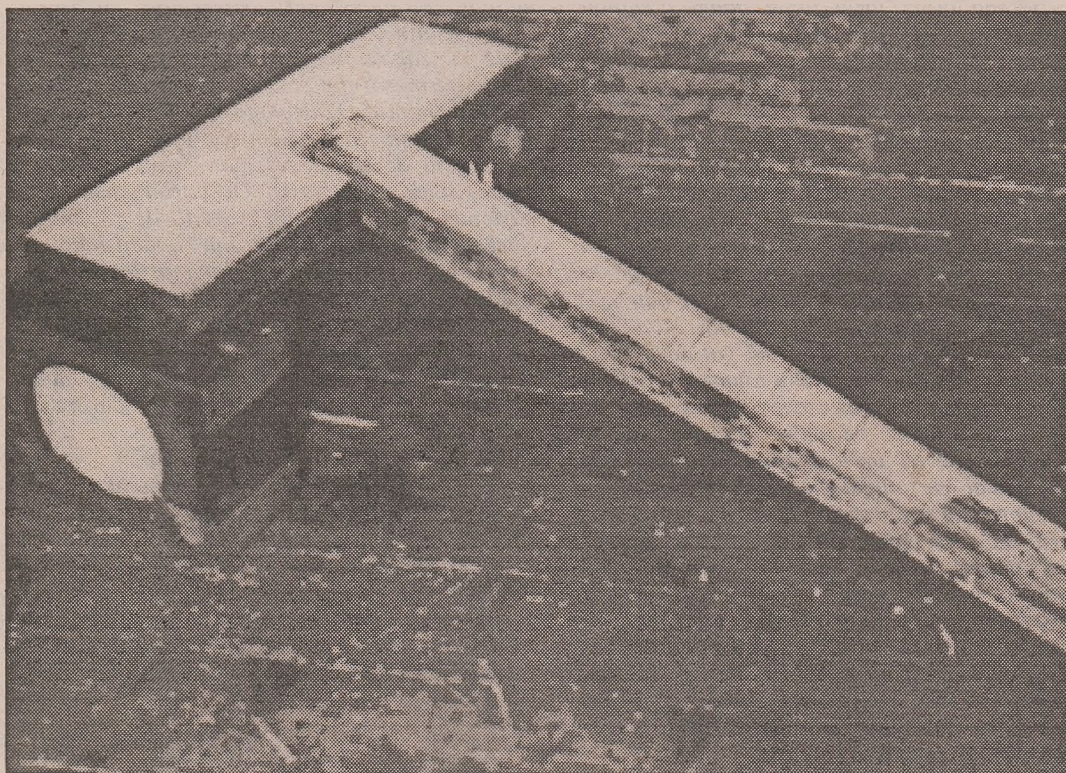
– Dar eu și cu Neculai trebuie să pregătim luntrea pentru plecarea în Deltă. E musai ca până diseară să ieșim din Râul Cimbrului și dacă se poate să atingem Ceatalul Ismail. Punem steag în vârful catargului o tâmplă de icoane și ca pânze...

– În loc de vele, vrei să zici.

– În loc de vele, mantia mea și patrafirul lui Niculae. Cât plutim pe Râul Cimbrului, ținem patrafirul cu dosul la lume, vreau să zic cu căptușala lui smeurie. La Ceatal, schimbăm, devenim cu adevărat biserică plutitoare...

– Și când Râul Cimbrului se înecă în Dunăre, vă opriți să faceți o slujbă pentru surioara pe care-ai zvârlit-o, iarna, în copcă. Nu simți crescându-ți ghimpi pe mâna cu care i-ai dat brânci?

Lipindu-se de stâlpul porții mari, palid și

daniel bănulescu

Admir, mă rog și simt pentru biologia ta compasiune

Frumusețea ta se duce la fund, asemenea unei monede. Dacă ați trăi două sute de ani tu și frumusețea ta halucinantă tot hodorogindu-vă ați căpăta aspectul unor maimuțe pârâitoare. Tot zuruind frunzarele. Vârând groaza în câini. Violând intimitatea perechilor din Cișmișiu. Ați scoate capul vostru de insecte tricenare către puștoaiacele scăpate din mână ale propriilor tăi strănepoți.

Dacă ne vom întâlni poimăine probabil n-am să te mai recunosc. Bătrânețea îți coboară în genunchi. Bătrânețea ți se lasă în călcăie. Chipul tău copiază tot mai încrâncenat soarta unei bucăți de brânză care cu cât se usucă mai mult se împute mai tare.

Ce ai făcut? În ce hal de vinovăție te-oi fi dovedit încă din copilărie? Dacă în fiecare zi frumuseții tale i se pune o piedică. Dacă în fiecare zi bunei tale dispoziții i se arde o palmă. Dacă îți târâi ca pe o planturoasă cocoasă biologia. Față de care simt compasiune. Înaintea căreia mă aplec. Și pe care o ating. Convins că numai astfel voi avea noroc în viață.

Iar de câte ori îmi aduc aminte de tine mă rog: „Doamne eu știu că toate ale tale sunt. Și mai mă știu pe mine cât de lichea și de țicnit sunt. Totuși dacă pe neașteptate se întâmplă ca ea să cadă la tine în teren. Te rog aruncă-mi-o înapoi.“

fundul Dunării sau fundul mării. Era răpitor de frumoasă, așa cum i-ar place să fie oricărei femei, și zice: am mâncat un ispol de icre negre și-am visat un Vis suprapus; vedeam un pod, cred ca ăla de la Cernavodă, pe care se târa un tren, pe sub arcadele lui zbura un nebun cu avionul, iar de pe un barcăz în ancoră, Neculai al tău striga la mine: Fina Lukanova, ce faceți voi, în Deltă, când vine toamna? Îi zic: după ce pleacă păsările călătoare, în Deltă e mult mai mult loc liber decât vara și oamenii pot învăța să zboare... Neculai vreau să merg și eu cu voi la Măgura-Lișcoteanca: vino cu noi, pumnalule cu ochii verzi, tu ești Oceania, zice, fratele Grigore, care-i cartograf în serviciul armatei, o să-ți deseneze toate drumurile rătăcitoare. Hei, dar alungă-ți Ciortănițo, nelineștea, mă-ntorc pe fundul mărilor, pe fundul Dunării. Să zici c-am fost o umbră. Și n-am să mai dau pe-aici niciodată. Eu sunt pasărea Phoenix, care apare o dată la cinci sute de ani; ascultă cum mă povestesc cei vechi: „Ochii ei scânteiază de o lumină tainică, în jurul gâtului, penele îi strălucesc ca flacăra, deasupra capului are o creastă roșie al cărei vârf lucrește ca o stea și reversă-n întunericul nopții o lumină senină, picioarele ei sunt roșii ca purpura de Tyr, un cerc de azur trece peste aripile sale, iar partea superioară îi este împodobită cu pene aurii“.

Era atât de prețioasă-n vorbire și nu terminase liceul; dac-avea cinșpe ani. Zice: să nu-l ucizi pe căpitanul tău, genunchii ți se deschid singuri când te privește; tendința genunchilor noștri de muieri doritoare.

Și dispăru. Și eu am rămas singură pe tot pământul. Și-mi ziceam, jignită de moarte „ei nu, genunchii mei, nu...“ Jignirea aia încă n-a încărunit, Neculai, căci n-ai vrut să te întorci cu mine acasă, un impuls laș te-a reținut între stufuri, pe ostroave, s-o aștepti și s-o cauți apoi douăzeci și cinci de ani, să-mi risipești zestrea, căutând-o? N-ai înțeles că o femeie ca mine transformă jignirea, furia și rănilile în putere?...
- Frații Craiu și tu, Ciortănițo și tu, călugăre!
Era Furio. Urca, găfâit, cărarea de la Râul

Cimbrului, cu praștia atârându-i legată de curea și însoțit de cățelușă Volta, ceva între nevăstuică și veveriță, lătrând îndârjit. Ud din tâlpi până-n creștet.

- Ceva nemaipomenit! făcu el, stacojiu în obraji și tremurând de emoție. Harmăsarul ăla al vostru, care gonește nevăzut de azdiminează, e în vadul unde se adapă caii. O bisericuță, mică, poți s-o cuprinzi în pumn, se rotește pe apă, lângă mal. Turliu rânchează mărunț, zici c-a fost trimis s-o sfințească, iar bisericuța e făcută din foite de sticlă prinsă în colțare de iarbă. Acoperișul, pielea de piersică, turla, bătută în boabe de grindină. Am intrat s-o înhaț, s-a dat la fund și harmăsarul s-a ridicat năprasnic în două picioare. Am ieșit pe mal, s-a ivit din nou pe apă. Ia să încerc, zic cu chipcelul. Am găbjit-o, dar a rupt plasa. S-a căscat o gaură cât să treacă prin ea jugănitul Marin Lună, fără să lepede icoana din brațe. Aduc chipcelul în iarbă și ce să vezi? Plasa și-a țesut singură firele rupte. În mijlocul bisericuței strălucește un ou de smirnă.

- De unde știi, Furio, că e de smirnă? întrebă Ciortănița.

- Nu știu, cuvântul mi-a venit singur pe limbă.

- Ridicați ancora, Neculai, îndemnă Ciortănița, anul ăsta ai s-o găsești.

- Hei, strigă bătrânul Grigore, s-a întors harmăsarul. Și-a potolit setea și auziți-l ce mândru gonește. Aruncă-te, băiete, ferfeniță, zdrențe să faci pământul ăsta ticălos.

- Câtă nădejde vrăjmașă-n copitele lui! se miră Neculai Craiu, ascuțind și el urechea. Ai jura că gonește prin furtună... Saltă-ți, ciolanele călugăre e timpul să o luăm din loc, nu-mi place să călătoresc cu sufletul la gură.

În clipa aia, Marin Lună se trezi, parcă izbit în coaste, și începu să chelălăie, ca lăutarii din cârciumile Brăilei în care petrec marinarii și noaptea se lasă brusca.

Dunăre să nu mă-neci,
Că n-ai bani să mă petreci.

«TOTUL ÎN ACEST SPAȚIU ESTE C

– Mult stimată domnule Patapievici, care au fost experiențele intelectuale pe care le considerați fundamentale pentru biografia Dumneavoastră, în contactul cu Europa? Au fost acestea mai ales experiențe de tip rațional sau de tip emoțional, imaginar?

– Sunt foarte stânjenit să vă mărturisesc că, până să-l citesc pe L. Blaga – **Trilogia valorilor** (un volum din ediția de la „Fundatiile Regale pentru Literatură și Artă”, apărut în 1942, procurat de la un bătrânel care, prin 1973, mi-a vândut, cu mari ferele, și un Nae Ionescu) aveam numai cunoștințe școlare despre culturile istorice și despre cele care, de aceeași esență cu acestea fiind, sunt totuși încă vii, în Orient. Aceasta se întâmpla în 1975, când aveam 18 ani. Prin urmare, aproape toate experiențele intelectuale formative pe care le-am trăit sunt europene și, mai direct spus, țin în fond de zona occidentală a Europei. Mai mult, deși botezat ortodox, mi-am făcut instrucția religioasă aproape numai pe teologi catolici (motiv pentru care disputa filioque, în ciuda subtililor argumentații dezvoltate de Vladimir Lossky în bijuteria intitulată **Teologia mistică a Bisericii de Răsărit**, mie nu îmi spune absolut nimic) și, până la 23 de ani, când am făcut o excursie inițiativă la mănăstirea Sihăstria, habar nu aveam că există un specific spiritual inefabil al ortodoxiei, ceva ca o aromă a trăirii, care se poate dobândi imediat, foarte simplu, în preajma părinților spirituali autentici. Dacă nu aveam acest noroc, pentru care mulțumesc lui Dumnezeu, rămâneam convins că forma catolică de creștinism, pentru care am păstrat un enorm respect, este singura forma interesantă de creștinism, adică una care nu a pierdut dimensiunea liturgică (cum s-a întâmplat cu protestantismul), nici nu s-a rățâcit în servilism ritual (cum îmi pare că este cazul pentru mare parte din ortodoxie). În ordine laică însă, eu am perceput întotdeauna cultura europeană ca pe o cultură occidentală. Înainte de a descoperi pe cei câțiva poeți de limbă engleză care mi-au schimbat radical percepția poeziei (în ordinea descoperirii lor: Erza Pound, T. S. Eliot și William Blake), cultura mea literară era în mod esențial (și în mod egal) dublă: română și franceză. Istoricii care m-au format țin de culturile franceză și, în mai mică măsură, engleză, iar filosofii care m-au fascinat, cu excepția unor Unamuno și Ortega y Gasset, sunt toți germani (dar citiți în franceză). Cu excepția câtorva texte de Louis de Broglie și a unor traduceri din Einstein, toată fizica importantă mi-a venit pe filiera limbii engleze, indiferent dacă textele originale fuseseră scrise în germană, italiană sau franceză. Lecturile mele de economie sau de filosofie politică, cu excepții minimale (Gustave de Molinari, de exemplu) s-au bazat exclusiv pe autori care au scris în engleză (deși mulți din ei proveneau din mediul școlii austriece de economie). Mult timp, limbile mele de acces la lumea din afară au fost franceza și, la început într-o mai mică măsură, engleza (acum este preponderent engleza). În italiană, limbă pe care am învățat-o de unul singur, descifrând cărți de istorie cu dicționarul în mână, am citit puțini autori (îmi amintesc

Un interviu din seria INTELECTUALI

acum, spre pildă, de eseurile lui Giovanni Papini, de o istorie a filosofiei scrisă de Guido de Ruggiero, de câteva din studiile lui Eugenio Garin, de una din lucrările lui Galileo Galilei netraduse în franceză etc.). Mi-am folosit rusa pentru a citi părți din opera lirică a unor Esenin, Osip Mandelstam și Anna Ahmatova și, de curând, am început să citesc cărți și în germană (pentru istoria și filosofia științei, deocamdată). La acest tablou trebuie adăugate bogatele traduceri apărute în limba română, unele deopotrivă senzaționale (pentru climatul de epurare și de cenzură în care trăiam) și extraordinare (din punctul de vedere al calității). Dacă nu depindeam de selecția arbitrară a pieței traducerilor, lecturile mele au fost însă dramatic „selectate” de posibilitatea, sinuoasă și ilegală, de a-mi procura cărțile de care aveam nevoie. Prin urmare, Europa, prin câteva din culturile ei, a fost permanent prezentă în formarea mea intelectuală, fiind, în fond, **substanța** acestei formări. În formarea mea, Europa a avut cel puțin trei momente excepționale, pe care, în general, cred că le poate oricând propune ca tip cultural paradigmatic a oricărei civilizații: Evul mediu latin, Renașterea artistică și cea platonico-hermetică, în fine, epoca modernă (adică, mai larg, modernitatea). Acestea sunt și întâlnirile mele esențiale cu Europa, care a fost, cel puțin până acum, o Europă esențialmente occidentală. Să vedem ce ne va rezerva viitorul.

– Care au fost experiențele materiale reale pe care le considerați semnificative în contactul cu Europa?

– Distincția dintre „intelectual” și „real” nu îmi e clară. Orice experiență intelectuală dusă în rădăcina ei este extrem de reală, pentru că, bine interiorizată, cultura trece în carnea noastră și devine natură. Iar orice experiență intelectuală care nu e radicală nu merită încercată, deoarece nu poate deveni trăire. Prin urmare, am să vă răspund la întrebarea „ce a fost semnificativ în experiența mea empirică a Europei?”. Empiric, am cunoscut părți din Europa după cum urmează: 2 luni de Paris în 1992, apoi încă 1 lună în 1994 și 6 luni de Germania în 1994–1995. Am cunoscut superficial Parisul, pentru că mi-am petrecut majoritatea timpului la Bibliothèque Nationale, la Archives de l'Académie des Sciences și la biblioteca de la Maison des Sciences de l'Homme, unde am citit cu disperarea celui care știe că nu va mai reveni în acele locuri. În Germania mi-am petrecut 6 luni în mai multe Goethe-Institut (Boppard, Frankfurt), pentru a învăța limba. Cele 4 luni petrecute la Boppard (Baudobriga romanilor), în gazdă la familia germană, hoinărind pe valea Rinului, a Moselei și a Lahnlui, având un contact direct cu „provincia” germană, cu Germania „profundă”, m-au marcat în mod deosebit. Cunoșcând din experiențele copilăriei mele tipul de veșnicie care se poate naște la sat, am cunoscut pentru prima oară, în Germania, eternitatea care e rodul deciziei conștiente a oamenilor harnici și prevăzători. Spre exemplu,

există acolo, într-un mic orașel de pe malul Moselei, o fundație creată în 1461 de cardinalul Nikolaus von Kues (Cusanus), care funcționează de atunci fără întrerupere, după statutele scrise de mîna lui. Este vorba de o fundație a cărei menire este să întrețină un număr de circa 60 de bătrâni lipsiți de mijloace și rămași singuri. Am văzut, tot în Germania, casele oamenilor simpli, burghezi modești, muncitori, a căror continuitate în aceeași casă este, pentru noi, valahii lipsiți de altă memorie tradițională decât basmele, doinele, cânturile bătrânești și mitologia, **neverosimilă**. Casele de pe la 1200 cu tăblițe genealogice pe peretel dinspre stradă, consemnând schimbările de proprietar, distrugerile, renovările sau creșterile în prosperitate nu sunt multe, dar cele de după 1400 sunt uimitor de numeroase, judecând după întiderea distrugerilor de la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Acest tip de continuitate istorică (atât de radical diferită de continuitatea noastră atemporală) mi-a impus. Ca și exemplu, atât de „nelatin”, al unei vieți culturale și administrative aproape complet descentralizate. Rezumând, contactul meu fizic cu Europa concretă a însemnat, în fond, și din motive conjuncturale (dar despre asta și vorbim aici, despre contingente admirabile), întâlnirea cu Germania: descoperirea „eternității” istorice și alternativa la modelul francez al centralismului radical (Parisul și restul; Bucureștiul și restul, adică obsesia paralizantă a provinciei geografice ca destin al provincialității culturale).

– Experiențele trăite de Dumneavoastră în Europa le-ați simțit în prelungirea experiențelor autohtone sau în opoziție cu ele?

– Nu am simțit niciodată vreo deosebire de tip între cultura „autohtonă” și cultura „europeană”. Totul în acest spațiu local (sud-estul Europei) este cultură europeană, cu model, pentru noi, de 150 de ani încoace, cultura occidentală. Dar înainte fusese Bizanțul sau replicile lui regionale, iar Bizanțul însemna și el un fel de Sfânt Imperiu Roman de Națiune Grecească, înmănunchiind foarte interesant tradiția dreptului roman cu patristica. Or, patristica este neoplatonism creștin, iar neoplatonismul este Platon pitagorizat și platonizarea lui Aristotel. Totul, în lumea noastră europeană, se leagă, pentru că această geografie are exact aria spiritului cultural care o animă, iar acest spirit este fără întrerupere viu, activ și creator încă din vremea declanșării miracolului grec. În fond, unitatea profundă a Europei ține de întinderea geografică peste care s-a răspândit **intrepretatoii graeca** dată de vechii greci moștenirii acelor culturi din Semiluna Roditoare care s-au vărsat în bazinul mediteranean, universalizată apoi prin structurile Imperiului Roman și prin sinteza culturii păgâne cu creștinismul, care a fost realizată în cheia dogmaticii creștine, și care a însemnat, din punct de vedere politic, formula Imperiul plus Biserică, rădăcina intarisabilă a

LTURĂ EUROPEANĂ»

OMĂNI ȘI EUROPA

Europei de azi. Cine afirmă că există antagonism între experiența intelectual-culturală românească și cea europeană se fandosește. Istoric vorbind, noi venim din aceeași tradiție de civilizație. Din punct de vedere filosofic, se poate cred afirma că spiritul european definește un mic subiect transcendental al culturii: irlandezul „vede” lumea potrivit acelorași categorii apercetive cu oamenii de la gurile lunării. Astfel spus, diferența nu este de categorie ontologică, ci de categorie stilistică.

– **Credeți că există o entitate culturală care s-ar putea numi „spirit european contemporan”? Care ar fi, după Dumneavoastră, trăsăturile definitorii ale acestuia?**

– Da, cred că există o astfel de entitate. Dar mai cred că orice încercare de a defini prin trăsături „specifice” sau „dominante” sau prin „invarianti” un fenomen spiritual mobil este sortit din capul locului eșecului, din două motive. Întâi, pentru că prezentul care nu e trăit ca **nunc stans**, adică sub forma unui extaz al prezenței, nu poate fi trăit în mod inteligent decât foarte critic, adică inevitabil pesimist. Va rezulta de aici o analiză afectiv indispusă, prost ghidată de o justificată dorință de a persecuta ceea ce este inevitabil perceput ca lipsă de stil și valoare. De aceea ieremiadele tuturor oamenilor inteligenți din toate timpurile au avut ca obiect necesar „decăzuta”, „degradata” lor contemporaneitate. În al doilea rând, pentru că un fenomen spiritual viu nu este definit prin invarianti sau trăsături dominante, ci prin sursa, prin **energia** acelui fenomen. Or, mecanismul în care spiritul generează cultură are proprietatea că, la fel ca naturii lui Heraclit, și lui îi place să se ascundă, atâta timp cât e activ. Mai mult, țesătura reală a covorului nu este modelul de pe față, ci liniile de forță de pe revers. Prin urmare, nu cred că este interesantă o discuție privitoare la ce este cu adevărat profund sau esențial în ceea ce se petrece aici, acum.

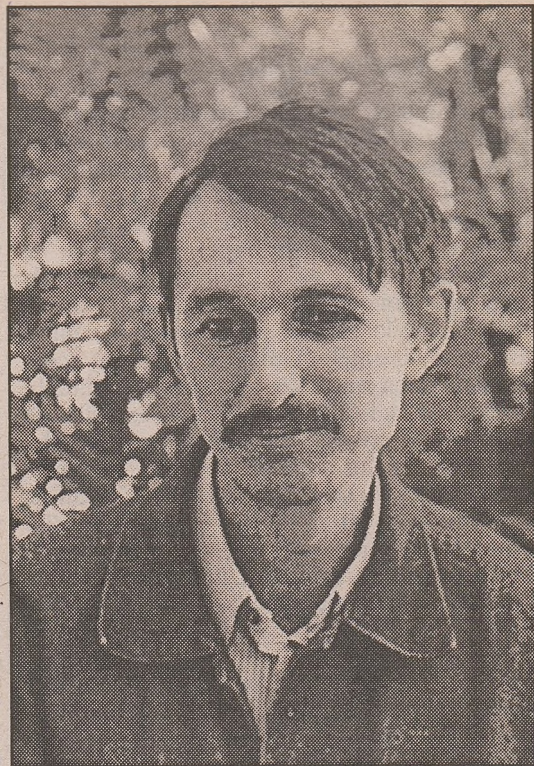
– **În Cerul văzut prin lentilă ați scris: Răul de care încă mai suferim este că ne-am îndrăgostit de această istețime tâmpă, cu ajutorul căreia credem că am fentat istoria, dar prin care n-am reușit decât să fim striviți de ea și să ne infectăm pe noi, adică sufletele noastre irepetabile și nemuritoare. Și am ajuns aici, pas cu pas, coborând toate treptele înjosirii: pentru calitatea de a fi om, faptul de a fi român a ajuns o înfrângere.” Vreți să intrați în detalii în legătură cu cauzele și etapele care au dus la această înfrângere?**

– Noi venim, azi, la capătul unui lung șir de eșecuri. Eu, unul, nu cred că eșecurile sunt în sine rele. Cred că sunt rele numai eșecurile cu care ne identificăm, adică acelea pe care, datorită caracterului vicios al eșuării, le-am interiorizat sub forma sloganului superficial „natura noastră profundă”. Problema este că noi ne-am identificat cu eșecurile noastre și ne-am confecționat, din țesătura lor, o haină stupidă, strâmtă și dizgrațioasă, pe care o confundăm cu

pielea pe care ne-a dat-o Dumnezeu ca să ne arătăm lumii și care, în fond, nici nu este chiar atât de urâtă. Am să enumăr câteva eșecuri de care nu putem scăpa. Un eșec esențial, dintre cele recente, a fost incapacitatea statului român de a asimila și fructifica Marea Unire din 1918. P. P. Carp, care a fost, omul cel mai lucid al epocii lui, a sesizat caracterul neverosimil al acelei uniri, spunând că România are atâta noroc, încât se poate dispensa de oameni politici inteligenți. Reziduu al aceluși eșec este ambivalența de azi a patriotismului românesc: violent, retoric, sentimental și inflammat – când e vorba de Ardeal, reticent, condescendent, distant, șovăielnic – când e vorba despre Basarabia și Bucovina de Nord. Toxina aceluiași reziduu a acționat în disimetria dintre abulia care ne-a lovit în 26 iunie 1940 și sentimentul de catastrofă prin care s-a răspuns dictatului din 30 august 1940, perceput (de ce oare?) ca fiind mult mai grav decât cel în iunie. Jena aceluiași eșec conferă patriotismului nostru colectiv un aer vădit aberant. Aparent, adică public, românii nu suferă de confiscarea tezaurului depus în Rusia (care, în primul război mondial ne-a fost aliat), de înstrăinarea fără acte a ținutului Herței și a insulei Șerpilor, de risipirea românilor prin lume, de absența ca și totală a conștiinței că românii sunt o entitate cu patru picioare: dacoromânii, aromânii, meglenoromânii, și istroromânii și așa mai departe. Patriotismul românesc de azi e lipsit de rigoare: el nu are ținuta logică a unei pasiuni, ci undulațiile isterice ale unei iubiri prost plasate. Cred că, în fond, noi suntem patrioți cu o conștiință vinovată. Noi ne iubim țara știind că nu am făcut, atunci când a trebuit, dovada acestei iubiri. Logica nu poate admite integritatea unei conștiințe care afirmă în același timp „eu îmi iubesc țara” și „eu nu fac nimic împotriva lui Ceaușescu, care o strică”. Indiferent ce crede sau crede că crede, orice român de azi are, față de conținutul real și sever al patriotismului, o conștiință vinovată. Este motivul pentru care decența calmă și intimă a sentimentului național se transformă, la mulți dintre noi, în stridentă, exasperată vociferare ipsaționistă. Orice stridentă neputincioasă este consecința unui eșec interiorizat și nemistuit, este, în fond, întoarcerea refulatului. Ca să ieșim din cercul vicios al acestei întoarceri nevoite sunt două lucruri de făcut: mai întâi trebuie să conștientizăm că aici este o problemă, adică un prilej de poticnire, iar apoi trebuie, în mod cât se poate de elementar, să ne punem de acord vorbele cu faptele, iar faptele cu posibilitățile reale din teren. Atât. Fenomene grotești precum senatorii Gh. Dumitrașcu, C. V. Tudor, primari precum Gh. Funar, partide conduse de agitați nevrotici precum Ioan Gavra ș.a.m.d. nu ar mai fi posibile, în sensul că audiența lor ar fi redusă la cercul normal de oameni anormali din orice societate normală.

– **Ați scris o pagină excelentă despre mitocănie ca stare de spirit. A fi „mitocan”, adică periferic, exclude posibilitatea de a fi european? Dacă nu, care credeți că sunt șansele și căile de a suprima mitocănia?**

– Mitocănia este, cum spuneți, acel tip de

pierdere a centralității, în care conștiința periferiei este, suplinită printr-o imitație inconștient nereușită a centrului. Mitocănia, înțelesă ca o categorie morală, nu este lipsa distincției sau a gustului (cazul țoapei), ci o carență de **autenticitate**. Acum, întrebarea Dumneavoastră, se sprijină pe o presupuziție tacită, pe care mi-ar plăcea să o formulez astfel: modelele sunt emise de la centru, iar mecanismul de răspândire este difuziunea (prin contagiune, împrumut, imitație, decret etc.). Această concepție despre raportul centru/periferie statutează o recesivitate obligatorie între periferie și centru. Ea fusese integral împărtășită de B. Fundoianu în **Imagini și cărți din Franța** (1922), care argumenta că literatura română este fie o contribuție la cea franceză, fie un caz de „parazitism” generat de absența oricărui suflet propriu. Analogia cu „mitocănia” este imediată. În ce mă privește, eu prefer să formulez chestiunea centralității pornind de la o altă presupuziție, pe care să o numim a „non-separabilității” și care susține că, dacă un conținut se „propagă” este pentru că el era deja prezent în conștiința receptoare. Altfel spus, orice subiect uman este echipat cu un set complet de „programe-model”, al căror număr este, probabil, suficient de mare. Cultural vorbind, budismul, de pildă, este generat de un astfel de program-model (sau de o parte a lui). Potrivit acestui model, se poate înțelege acoperirea parțială dintre metafizica Vedanta și speculațiile idealismului german prin faptul că ele au fost generate de părți ale aceluiași program-model. Reluând o formulare propusă de I. P. Culianu în **The Tree of Gnosis** (1992), putem spune că Vedanta și idealismul german sunt identice în matricea lor de generare, deoarece ele sunt non-separabile în programul lor model. Prin urmare, non-separabilitatea nu admite o afirmație de tipul: „Hegel a avut ca sursă anumite pasaje din Sankara (sau, pentru tratarea în termeni negativi a ontologiei, pe Nagarjuna)”. Potrivit non-separabilității, emițătorii similari sunt în același timp independenți (adică de sine-stătători, ceea ce exclude problema „mitocăniei” și a priorității: protocronism, sincronism, mimetism – toate acestea devin lipsite de sens) și consubstanțiali.

Continuare în pag. 14

Interviu realizat de
ROXANA SORESCU
sub egida Colegiului „Noua Europă”

Prin urmare, eu aş răspunde întrebării Dumneavoastră astfel. Nu există pentru vreo fiinţă umană, oriunde s-ar afla ea, posibilitatea de a fi vreodată, în **absolut**, cu adevărat **periferică**. Argumentul este că oricine a fost dotat de Dumnezeu, la naștere, cu un set de programe-model, or, totalitatea faptelor de cultură e generată pe baza acestora. Noi, ca ființe culturale, suntem situați mereu în centrul din care mesajele culturale sunt generate. Rememorarea cuvintelor lui Heraclit – „intrați, sunt zei și aici (adică peste tot) – este aici de rigoare. Cât privește chestiunea marketingului cultural (i. e., există centre culturale **privilegiate** pentru lansarea mărfii numite cultură), nu văd decât un singur remediu: abandonarea modelului central „francez“, în favoarea celui regional „german“. Centrele culturale trebuie multiplicare la infinit, potrivit nevoilor spirituale ale comunității (care pot fi formate). Ideea este că orice imperialism cultural, după epuizarea „nouății“ sale spirituale, este condamnat să devină centrul de propagare al unui veritabil provincialism spiritual.

– Obişnuți să faceți pronosticuri și să trasați programe? Dacă da, v-aş ruga să evaluați șansele culturii române de a se integra în cultura europeană și căile pe care s-ar putea realiza integrarea. Dacă nu, ce speranțe vă puneți în hazard?

– Să o luăm pe rând. Nu, nu cred în pronosticuri. Viitorul, după opinia mea, poate fi ghicit, divinat, dar nu prevăzut.

Independent de posibilitatea pronosticului, despre „integrarea“ noastră în cultura europeană se poate totuși vorbi. Așa cum formulați întrebarea, eu înțeleg că aveți în vedere integrarea de tip marketing cultural. Despre cealaltă, adică despre integrarea înțelegă ca (1) omologie a subiectului creator de cultură, (2) comensurabilitatea categorială a tipurilor de creație, deja am vorbit. Convingerea mea este că „noi“ și „Europa“ suntem riguros același lucru, reprezentăm adică părți alicote ale aceleiași entități ideale. Din acest motiv, întrucât noi nu mai avem ce integra, problema este: cum ne putem promova creațiile pe piața occidentală, unde marfa-cultură, potrivit tradiției, și-a găsit de regulă cosacrarea, adică recunoașterea valorică supremă? Cu excepția hazardului, de care ați amintit atât de oportun, chestiunea nu este deloc culturală, ci politică: dacă entitatea statală numită România se va integra politic Europei în sens tare, care este structura Europei comunitare, atunci cultura românească va avea posibilitatea normală de a-și livra producțiile pe piața integrată europeană. În caz contrar, vom implora instituții occidentale, ne vom lamenta în colocvii de traducători, statul, care își imaginează că trebuie să-și promoveze imaginea, va subvenționa editări păguboase la edituri „clandestine“, vom apela la personalități internaționale „prietene“, vom aștepta „geniul național“ care să ne facă celebri – adică, pe scurt, vom continua să facem ce am mai făcut și până acum: să ne scaldăm în nevroza resentimentară (cu două variante, vag-umilă și morocănos-țâfnoasă) a celui care se scâlămbăie fără să fie băgat în seamă. Problema, așa cum o văd eu, este una singură. Politic, să aderăm fără nici un fel de rezerve la structurile europene deja existente, adică să ne reintegrăm, după o pauză de 50 de ani exactă, modelului occidental de civilizație. Restul, dacă fibra noastră spirituală rezistă la creația semnificativă, va veni de la sine.

– Descrieți-mi, vă rog, o zi ideală, niciodată trăită, dar care ar putea fi din viața Dumneavoastră.

– Întrucât noi ne construim idealitatea în partidă inversă cu anxietățile noastre, ceea ce vă

sorin smărăndescu

ca la o mică sindrofie,
aștept piesele de jazz
cu nerăbdarea primului sens
surprins privind-se în oglindă
pe când nu-nvățase mersul pe jos
și când bunica era fată
așa, câteodată

*
**

puștanu' și-a schimbat stilul
acum îmbracă mai întâi blugii
scuipă pe dreapta
înjură numai dimineța
fetele s-au speriat puțin
și-au tăiat părul, s-au demachiat
și toate plânse au mers
către ecranul alb
încercând să uite
dar seara se schimbă, e mai răcoare

*
**

reproșurile curg de la stânga la dreapta
pe harta dialogurilor normale
noi ne temem că o să plouă din două
în două zile
vedeți caii se mai îmbolnăvesc în luna
mai
aleargă ca nebunii pe străzi
ni s-au împușinat literele
și cred că o să se facă mult noroi pe-
afară
iar pietrele astea s-ar putea să ne
folosească

i-am spus să tacă o dată
ea mi-a zis că ești prea personal
și odată nici nu se scrie o dată
iar eu i-am zis de câte ori vrei să spun
iar ea mi-a zis mai bine zi-i
tot așa până când ne-am căsătorit
după aia a fost simplu

**

ajuns la poartă
m-au întrebat de buletin
ca să-mi dea eventualele scrisori și
banii
le-am strigat că n-am buletin
că vreau să mă duc dracu' la școală
pe scări era o coadă imensă
înaintam greu
toți își cereau drepturile
în cameră era târziu

pasărea simplă, delicată
avea picioarele legate
i-am dat drumul, am lăsat geamul
deschis
poate se răzgândește
și se-ntoarce

dulcelui stil clasic

obișnuința-i prima regulă
după aceea ne scoatem pălăria
după aceea ne curiozităm
după aceea ne împreunăm
în tot felul de locuri
oricum, ce-i de aflat se tipărește
a doua regulă e mirarea
după aceea liniștea dintâi
după aceea Babelul
după aceea printerul
în tot felul de moduri
mai mult sau mai puțin simbolice
deși nimeni nu pare să o ceară
a treia regulă și prima opțiune fie-vă
înțelegerea
după aceea fiecare ne vom scâlda
după aceea linia albastră
în tot felul de timpuri
mai mult sau mai puțin adânci
alte reguli nu știu
opțiuni?

De vorbă cu Su(s)pusul

mi-a zis să scriu totul
chiar și cu cuvinte urâte ca să
înțeleagă oricine
că poezia ce sens are dacă nu-i mișcă
și pe proști
eu am zis stai domne
el mi-a zis nici un stai domne ce, n-are
dreptate
eu am zis ba da da'
cum să scrie-n ziare vorbe scârboase
că nu suportă foaia nici nu mă bagă
nimeni în seamă
atunci mi-a zis că foaia a suportat
oricând orice
da' dacă țin eu neapărat la scrupule
n-am decât
să scriu pentru alți cretini nu pentru ăia
de pe Pământ
da'n cazul ăsta să nu-i mai cer sfatu'
că vorbește greu și timpul de emisie-n
spațiul ăsta e prea limitat

voi spune decurge din lucrurile care îmi produc, azi, îngrijorare. Mi-ar plăcea ca dimineța să deschid ziarul și să citesc că Rusia a devenit o democrație stabilă și a abandonat sincer planurile ei de a face din toate țările vecine candidați la federația rusească extinsă. Mi-ar plăcea ca mâncarea, locuitul, serviciile, spațiile publice să nu mai fie probleme penibile pentru români. Mi-ar plăcea ca bibliotecile pe care le frecventez să devină adevărate instrumente de lucru, cu personal calificat și aparatură informatică adecvată, și cu posibilitatea de a comanda cărți, la prețuri accesibile unui intelectual, la marile biblioteci străine. Mi-ar

plăcea ca românii să dezvolte un sentiment al solidarității comunitare, care acum le lipsește. Mi-ar plăcea ca personajele politice din top să nu mai fie unica referință politică în discuțiile dintre oameni. Mi-ar plăcea ca fiul meu să-și poată exersa sentimentul demnității personale și altfel decât am făcut-o eu, între patru pereți, adică liber, în spațiul public, în confruntare, întrecere sau emulație cu alți oameni, egali și deschiși. Mi-ar plăcea, dacă sunt cumva vrednic, ca Dumnezeu să-mi facă un semn, pe care să-l pot înțelege. Mi-ar plăcea ca în ultima mea zi să fiu demn, împăcat și neîngreunat de păcate. Cuprins de *aequanimitas*. Dumnezeu să ne ajute.

COMPLIMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE EFECT

de VASILE SPIRIDON

În istoria plină de dovezi de trădare, nu există conducător sau politician care să nu se fi declarat patriot, iar dicționarele, acreditând puterea axiomatică a noțiunii de patriotism și deci lipsa polisemiei și a ambiguității ei, o tratează expeditiv. În realitate însă, sentimentul în sine nu este unic ori invariabil, evoluează cu mare mobilitate și cunoaște perioade alternante de exaltare și lăncezeală, concordă cu interesele majore ori intră în contradicție temporară cu ele, este supus erorii și capriciilor timpului. Toate acestea determină o derută chiar și în rândurile diferitelor personalități, care se adaptează dificil schimbărilor de regim și își consumă în solitudine autoculpabilizările.

Poezia a fost și va fi, în acest context, una dintre emblemele agitatului spirit al timpului, iar o abordare a poeziei evenimentului ne apare cu atât mai necesară astăzi când literatura, sub protecția ficțiunii, tinde să-și accentueze atributele de martor. Se elimină de la sine profunzimea de suri stereotipe, pline de poncife lozincarde și confecționate ad-hoc, fără inspirație, talent și efort creator. Dincolo de balastul lexical și de facilitățile declarative, o retorică expunere de principii și interdicții, cu arhitectura psihologică explicită și imperativă, ne determină să privim cu atenție la textul și natura angajantă a acestui prefabricat ce încearcă impunerea forței explozive a expresiei lirice și un anume tip de moralism. Urmarea firească este copleșirea simțului estetic de către alerta sensibilității socio-morale și neputința de a distinge sunetul expresiv dintre decibelii informației bătoase. Parada agitatorică își găsește justificarea într-un aspect evenimential a cărui scadență se apropie și mizează pe coincidența de fond a discursului cu gândirea sau cu sensibilitatea cititorului. Această utilizare a complimentelor circumstanțiale de efect în gramatica poetică rămâne un capitol încă de studiat.

Trecerea de la un sistem social la altul determină o mutație și o reactualizare adecvată a privilegiilor imnice, însă poezia autentică a evoluat spre autonomie și puritate de-a lungul epocilor, reflectând asupra condiției sale și restrângând aria circumstanțialului. Sunt neavenite cazurile în care operele poetice au falsificat și au reușit astfel să influențeze realitatea socială, dar mai dese sunt situațiile în care s-au întors împotriva convingerilor publice ale autorului însuși. Mecenatul sau comanda socială își răsplătesc, în final, barzii mai puțin decât presupunem de obicei, întrucât aceștia, prin angajare, pierd oricum, dacă au cel puțin talent. Distanța dintre interesul omului și dezinteresul poetului se vede micșorată; chiar admitând că tribunardul poate fi dezinteresat, el rămâne totuși tributar angajării sale prin însuși faptul că dorința de eficiență socială îl va conduce la conformism pe plan estetic. Pretenția de a nu se exprima doar pe sine agravează culpabilizarea pentru că el tranșează adevărul prin intermediari deformatori și vrea să mintă și în numele altora.

Crezând în destinul său străin oricărui concesi, poetul și-l va asuma cu un anume orgoliu și va încerca să supună sensurile lumii, în calitatea sa de conștiință ordonatoare, unei viziuni și unui cod de exigențe proprii (sau proprii altora, în cazul poetului-cetățean). Astăzi judecăm angajarea poetică în funcție de antecedentele cele mai vulnerabile ale poeziei subordonate diverselor intenții social-politice, eșecul discursului ocazional datorându-se, în primul rând, evenimentelor cântate, temelor alese considerate prea puțin durabile în sine. Ne confruntăm astfel cu vechea problemă a „subiectului” propice sau nu poeziei, pe care clasicele retorici și poetici s-au străduit s-o rezolve și de a cărei soartă poeticile moderne nu

mai sunt preocupate în aceeași măsură. „Subiectul” nu este poetic în sine, ci poate să devină și în fond nu e vorba să discutăm despre ce este admis sau prohibit, adecvat sau de evitat, dar poezia ocazională nu poate fi viabilă în toate cazurile tocmai datorită faptului că evenimentele care au inspirat-o nu i-au oferit un motiv statornic sau un impuls veridic.

S-au pus de mult în discuție statutul social al poetului artist și cetățean totodată, rolul comenzii sociale-servitute directă (mecenat), pretinsă sau sugerată (instituționalizată), implicită momentului –, puterea de influențare a ambianței socio-culturale, presiunea modei cu capriciile ei, dorința de succes și avantajele lui. Oricât de elitar sau indiferent la succes s-ar arăta, poetul își pleacă urechea la reacțiile provocate de scrisul său în jur și își face o idee despre orizontul de așteptare, care va duce la un fel de comandă implicită, subiectivă, ce se identifică, în ultimă instanță, cu libertatea creatoare, și la ocolirea ocaziei utilitare în favoarea aceleia personale și gratuite. La poetul angajat, condus de tropisme sociale, de idei nedigerate și de sentimente factice, concesiilor făcute publicului dar mai ales momentului li se adaugă compromisul cu sine însuși.

Investit (sau crezându-se investit) cu prerogativele creatoare și plin de orgoliu durabilității, artistul își trăiește condiția umană într-o lume și într-un timp bine determinate, văzându-se silit de felurite constrângeri practice să apropie distanța dintre libertatea artistică și necesitatea diurnă. Din punct de vedere sociologic nu există meseria de poet, ci doar o vocație prin care se poate câștiga existența în cazuri rare. Nici un partid, nici o școală de literatură nu te face poet: te naști. Supus exigențelor exterioare ale tutelei sociale stipendiatoare, creatorul și-a trădat uneori vocația și condiția, deoarece și clogiul intră în ceea ce vechii greci numeau eucharistikon. Discreditarea în care a căzut în zilele noastre poezia ocazională reprezintă penalizarea acestui compromis și acestei trădări, suspiciunea planând asupra ei atât timp cât pare a fi comandată de angajarea cetățenească a autorului. Acest gen literar este și expresia directă și nu doar deghizată sau analitică a unui destin personal și, când acesta nu o confirmă, simțul moral al cititorului acoperă aprecierea estetică pentru că se simte instalarea demagogiei lirice în locul privilegiat al nobleței și generozității sentimentelor.

Între poezii lozincarzi și solitari, între oportuniști și areactivi trebuie croit un drum drept, pentru care nici versificația de circumstanță, nici ocolirea circumstanțelor nu reprezintă o soluție de continuitate. Ieșirea din vinovăție nu se poate face (sau impune) prea ușor deoarece omul este, incorijibil, o ființă protocolară care nu-și poate înfrâna plăcerea histrionică de a se urca la o tribună imagină (în lipsa aceleia reale) atunci când este pus în situație de a se privi în oglindă. Acest reflex îi împiedică pe cei care au greșit să-și suporte realitatea și ei nu acceptă să le pună altcineva oglinda în față. Intenția de a asigura și de a menține un spirit de continuitate și de conviețuire agreabilă în lumea literelor actuale face obligatorie reevaluarea cu desfășurarea strict interioară, ce implică, desigur, conștiința de sine, unde criteriul estetic și cel moral merg mână în mână.

(Lucrare prezentată la Colocviile de Poezie și Critică de la Neamț, ediția a XII-a, 18-20.X.1995)

POLISEMIE ȘI SINONIMIE

de CLAUDIA ENE

În general, limbajele de specialitate tind să-și creeze o terminologie cât mai clară care să evite, în măsura posibilului, ambiguitățile semantice produse de polisemie, omonimie, sinonimie. Dacă terminologiile limbajului tehnic și științific sunt foarte aproape de acest ideal al univocității sensului, limbajul filozofic, în ansamblul său este iremediabil omonimic, sinonimic și polisemantic. Terminologia domeniului filozofic nu are acea unitate a vocabularului tehnico-științific, același pentru toți specialiștii. El este unitar numai la nivelul unui singur filozof și, eventual, al discipolilor acestuia. De pildă, dacă ne gândim la limbajul medical, cuvântul **cardiopatie** are același înțeles pentru toți specialiștii în medicină; în schimb, un termen ca **idee** acoperă concepte diferite de la un filozof la altul: pentru Platon, ideile sunt „existențe spirituale, inteligibile, eterne, forme și modele perfecte după care sunt făcute toate existențele sensibile, corporale trecătoare și imperfecte” (F. Al. Duțulescu, **Dicționarul filozofiei**, Craiova, Scrisul Românesc, 1945), iar pentru Descartes, spre exemplu, ideile, în formula **idei-representative** sunt „mijlocitoare între spiritul care cunoaște și obiectul cunoscut, având și însușiri ale spiritului și ale obiectului prin reprezentările lui” (idem) ș.a.m.d. Așadar, se poate vorbi de polisemie dacă ne referim la terminologia filozofică în general, dar, în același timp, de univocitate la nivelul vocabularului folosit de un singur autor.

În ceea ce privește sinonimia, situația este în general, inversă: se poate stabili, mai degrabă, o sinonimie în cadrul lexicului comun tuturor filozofilor, decât în limitele operei unui autor. De pildă, **gen** este sinonim cu **clasă** – în linia aristotelică –, dar și cu **noțiune**, **idee** sau **concept**. De asemenea, **idee** în această serie sinonimică nu are sensul de „formă” care apare la Platon. Ne-am putea întreba dacă, în cazul sinonimiei, e vorba despre un concept cu mai multe nume sau despre o dispută a numelor care ar reuși să închidă mai pertinent un anumit concept. Cu alte cuvinte s-ar pune întrebarea cât de motivată este alegerea unui termen anume și nu a altuia pentru exprimarea unei noțiuni; dacă este vorba de o concurență a motivațiilor care impun un anumit cuvânt sau a cuvintelor pur și simplu. În general, problema motivațiilor se pune mai ales pentru limbajul filozofic grecesc, în care s-a născut discursul filozofic, dar și pentru limbajul filozofic al altor limbi, mai cu seamă atunci când se propun teme specifice limbilor în cauză. În ceea ce privește posibilitățile de receptare a vocabularului specific, acestea sunt foarte reduse în cazul în care nu se cunosc în amănunt accepțiile cu care au fost folosiți termenii. De pildă, ce s-ar putea înțelege dintr-un enunț de tipul: „După cum ființarea proprietăților este precedată de ființarea quiddativă, tot astfel ființarea quiddativă este precedată de ființarea unului”. (G. Pico della Mirandola, **Raționamente...** traducere de Dan Negrescu, București, EȘ, 1991 p. 65) fără stabilirea exactă a ceea ce înseamnă **ființarea proprietăților**, **quiddativă** sau a **unului**?

MODURI DE A VORBI

de ALEXANDRU GEORGE

Am citit cu deosebită satisfacție în cartea lui Laurențiu Ulici *Literatura română contemporană*, p. 478, afirmația că *Eseul despre lumea lui Caragiale* de Mircea Iorgulescu „nu conține nici o idee nouă despre Caragiale, mai mult, îngustează simplificator orizontul semnificațiilor și, în genere, al literalității operei marelui ploieștean“. Nu împărtășesc însă calificativele ce urmează și după care ar fi totuși „un pamflet“ de oarecare valoare. Eu îl consider o improvizație ineptă, operă a cuiva care nici nu cunoaște mulțumitor opera lui Caragiale, motiv pentru care va face cândva obiectul analizei mele și pe care promit să o propun spre lectură și meditație cititorilor revistei *Luceafărul*. Broșura lui Iorgulescu a fost primită cu un tunet de ovații, nu de cunoscătorii reali ai operei marelui scriitor, ci de feluriți naivi, care i-au atribuit chiar și un mare „curaj“ totul fiind orchestrat de o revistă cunoscută prin spiritul ei de gașcă și care îl proclamase mai de mult pe autor „model“ în critica actuală. Problema Caragiale este însă de mare importanță în ceasul de față și, deci, asupra ei și nu asupra criticului, înțeleg să revin, mai ales că tema interpretării lui e de un interes maxim pentru definirea spiritului românesc și ea s-a văzut grav deformată prin tot felul de atentate scenaristice și interpretative care au culminat cu cea grețosă imbecilitate numită **De ce trag clopotele, Mitică?**, ducând în fapt la izgonirea lui Caragiale de pe scenele românești.

Vreau însă să vorbesc despre „pălăvrăgeală“, un fenomen care a afectat mult în trecut societatea românească și care a și fost observat ca atare de numeroși analiști și satirici. Superfetația verbală, caracteristică raselor mediteraneene, mai ales latinilor, frapa pe toți străinii și e indiscutabil că în timpul regimurilor autoritare ale dictaturilor sau tiraniei, acest gen de manifestație rămăsese o amintire a societății libere și deschise de mai înainte. Pălăvrăgeala presupune un oțiu în libertate, o dispoziție spre sinceritate și afirmarea unui drept la opinie, așa cum se înțeleg ele într-o atmosferă permisivă și într-un oarecare regim egalitar. Într-o cazarmă, un major poate să răcnească o zi întreagă la „trupă“ și un ofițer să-i continue „discursul“ atunci când soldații sunt aliniați, dar asta e altceva decât discuția interminabilă, taclaua într-o atmosferă de comenserie care ar avea loc într-o cafenea din Brăila, București, Paris, Napoli sau Pireu, eventual aceasta degenerând într-o dispută aprinsă. În regimul totalitar discursul este unidirecționat, repetat și repetitiv, el nu admite replică, schimbul de idei, contrazicerea sau măcar sugestia contrară.

Poate fi numit el „pălăvrăgeală“? E discutabil, răspund eu în spirit democratic, dar în nici un caz vorbirea lui Ceaușescu, de pildă, cel mai logoreic corifeu comunist, nu are nici o legătură cu lumea lui Caragiale și stilul acesteia de expresie. În această lume se admite și se respectă un anume cod al politeței, o voință de argumentare și de așezare la nivelul

preoponentului, indiferent cât ar fi acesta de jos și chiar când e vorba de un adversar redutabil. Acel „Mă 'nțelegeți?“ care străbate vorbirea personajelor caragialești, nu e doar o stereotipie verbală; ea trădează o intenție adânc ancorată într-o mentalitate de altă factură decât stilul amenințător și exclusivist al vorbirii în comunism. Acesta este în toate formele de regim totalitar, una **pentru popor**, dar de un alt gen decât al demagogiei din societatea deschisă, liberală.

Destinul mi-a acordat tristul privilegiu de a observa mai multe tipuri de discurs politic, inclusiv variantele lui destul de numeroase în regimul comunist; am făcut parte din „asistență“, dacă n-am fost totdeauna vizat de indemnurile, anunțurile și amenințările oratorului. Epoca noastră e una a maselor, dar nu în sensul analizelor greșite ale lui Ortega y Gasset, adică a unei instaurări și predominanțe a maselor. „Revolta“ maselor nu s-a produs decât prin excepție și acțiunile lor au avut mai ales funcții negative; revolta maselor a dovedit spirit de distrugere. Adevăratele revoluții s-au dovedit că se pot face (împotriva concepției doctorilor marxiști) mai ales de minoritățile îndrăznețe, de grupuscule de intelectuali excentrici, care duc o existență marginală în orice regim politic și sunt înclinați permanent spre subversiune. Ei au **manipulat** masele cu multă abilitate, ceea ce e cu totul altceva; au făcut-o prin presă, prin adunări populare, prin discursuri în comitete, unde nici vorbă nu era decât de ce spuneau ei, „organizatorii“, dar mai ales unul dintre aceștia care impunea „linia“.

Marele maestru al acestui stil al demagogiei delirante, dramatice și penetrante a fost Hitler, el este singurul om politic din spectrul dictatorial care și-a sedus mai întâi auditoriul și l-a sedus, înainte de a cuceri și puterea. Toți ceilalți au făcut-o prin forța militară (Franco, Atatürk, Mao, Pinochet) printr-o lovitură de stat perpetrată de o clică restrânsă (Lenin, Mussolini, Castro, eventual De Gaulle). Hitler este suprema expresie a „dreptei“, care nu trebuie confundată cu conservatorismul, ea obârșește din același spirit ca și „stânga“: e plebee, sau măcar populistă, are nevoie de aprobarea numărului dacă nu și de forța lui, utilizează violența (verbală mai întâi, apoi aceea a armelor). Dreapta păstrează numai unele idei sau tendințe conservatoare pe care le îngemănează cu demagogia de stânga (egalitarism în jos, cultul forței și stilul de contagiune isterică).

Toate acestea au fost sintetizate într-o formulă care a stupefiat pe marxiști, pe social-democrați și iacobini care s-au văzut bătuți cu armele lor și Hitler a întemeiat național-socialismul, adică acea unică formă prin care socialismul mai se află la putere pe undeva în lume. Căpetenia nazistă a fost inițial un orator de masă extraordinar dar și un actor, care-și dramatiza discursurile, patetic și impresionant până la delir. El este piscul suprem al

expresionismului, cea mai caracteristică formulă artistică pe care a dat-o vreodată spiritul german și care a culminat în vremea lui. Spre deosebire de el, rivalul lui mult mai norocos pe planul istoriei imediate, Stalin, face figură de **pauvre sire**. Omul cu nume de oțel nu era nici măcar un orator de duzină, vorbea rusește cu un accent străin; dar nici nu avea nevoie să fie pentru că reprezenta eșalonul secund al Revoluției, era un om de aparat, un ins de urzeli oculte, de ședințe nu de adunări și confruntări populare, ca Lenin, Trozki sau Kirov. Stalin s-a dat drept o expresie a stabilității și ordinii; el vorbea scurt, măsurat, tăios, sentențios, numai în fața aparatului de partid, nu se adresa maselor decât ocazional și atunci avea de comunicat doar ordine și știri grave, hotărâtoare. El se adresa oligarhiei, a cărei expresie era și pe care o prezida, întocmai ca împărații romani în fața senatului în primul secol al imperiului. Hrușciiov a stricat toate acestea, cu stilul lui de actor de comedie joasă, de aceea nici nu a fost acceptat și agreat de aparat; acestuia nu-i trebuiau surprize și situații de risc. A fost deci înlocuit cu Brejnev care a revenit la stilul oratoric cumpănit al perioadei staliniste, într-o formă mai blajină. După el, a urmat un echivalent al lui Nerva (singurul împărat ales de senat) un bătrân care nici nu putea să vorbească; după el au urmat oameni ridicai de găzile pretoriene, Andre și Gorbaciov.

Și la noi, Gheorghiu-Dej, care nu a cucerit puterea cu discursuri și metode de convingere ca Hitler, a urmat modelul stalinist corespunzător situației; a căutat să i se adapteze afectând măcar intonația rusească dacă limba nu o știa. Abia spre sfârșit, tiranul de la București și-a găsit accente mai umane și mai normale. Urmașul lui a fost pentru mine o mare surpriză. La înmormântarea lui Dej abia a putut vorbi, înecat de plâns, îndeosebire de toți ceilalți care și-au ținut firea. Interesant e că imediat apoi, Ceaușescu s-a abținut un an întreg de zile de la orice manifestație oratorică în marele public, ceea ce s-a crezut că se datora dificultăților de pronunție.

Dar și-a revenit și apoi și-a dat drumul într-un adevărat crescendo în modul știut și simțit de toată lumea. Superfetația verbală nu a existat în comunism decât la nivelul conducerilor, fără nici o reciprocitate, în ultima fază fără a se mai simula în nici un fel dialogul. Vorbirea era drept al condiției privilegiate, obținute prin amuțirea tuturor celorlalți. Ce legătură au toate acestea cu Caragiale și cu lumea sa? El a trăit în democrația asigurată de regimul regalității, în care monarhul nu prea vorbea; în regiunea constituțională el se adresa doar reprezentanților națiunii, corpurilor legiuitoare, nu „maselor“ (termen al demagogiei politice), nu apela la popor sau avea acestuia a-i comunica ceva direct. (Într-un text foarte puțin cunoscut, Caragiale a consemnat cu marelui lui instinct de a sesiza esențialul, acest moment în care regele Carol I, copleșit de emoție, a derogat de la regula tăcerii și s-a adresat prin excepție lumii adunate la Cotroceni într-o împrejurare gravă.)

Ceaușescu vorbea interminabil, concurându-l îndeaproape pe Kaiserul Wilhelm al II-lea, care și-a uluit și consternat supușii printr-o adevărată logoree, încât cetățenii germani ajunseseră să se vaite: – Er hat wieder gesprochen! (E ușor de închipuit ce impresie a putut să facă unui om format la spiritul prusac al tăcerii obligatorii, ca mareșalul Hindenburg, ajuns președinte al Germaniei, convulsiile oratorice ale rivalului său, mai apoi cancelar, Adolf Hitler, gesticulațiile și apelurile sale lugubre și patetice, sau trecerile prin mulțimea extaziată, ridicat în picioare pe bancheta Mercedesului său decapotabil, „comunicând“ cu strada, cu piața și mai apoi cu stadionul.

Ce legătură au toate acestea cu Caragiale? El n-a apucat să le vadă și să le trăiască; dar „vorbirea“ la el și la personajele sale reprezintă un capital în istoria spiritului românesc, meritând din plin a fi analizată.

RENAȘTERE SAU AMURG

de FLORIN MIHĂESCU

Timpul linear al istoricilor este o ficțiune adoptată mai ales de cei care susțin teoria evoluționistă a progresului continuu al omenirii, lucru din ce în ce mai puțin evident astăzi, chiar și pentru cei care nu văd mai departe de un materialism și mecanicism primar. Dimpotrivă, tot mai mulți istorici și filosofi ai civilizațiilor, de la Vico la Spengler, trecând prin Nietzsche, văd evoluția omenirii ca o succesiune de cicluri (*corsi e ricorsi*) care se înlanțuie ca buclele unei spirale, ceea ce doctrițele tradiționale au afirmat dintotdeauna. Și dacă, pe plan material, cantitativ, se mai poate vorbi de un mers ascendent al omenirii, închizându-se ochii la tot ceea ce așa-zisul progres a adus nefericivă, el ca distrugere a mediului și dezechilibru al lumii, amenințând cu dispariția civilizației însăși, pe plan sufleteș și cultural acest progres este nul, căci iubirea, de pildă, nu e astăzi mai profundă și mai durabilă decât în vremurile vechi, iar operele arhaice sunt cu nimic inferioare celor moderne, ba dimpotrivă. În privința planului spiritual regresul este catastrofal, dovadă **aspiritualitatea** dacă nu **contraspiritualitatea** lumii contemporane.

Desfășurarea ciclică și entropică a proceselor naturale este binecunoscută, de la mersul astrelor la cel al anotimpurilor și al viețuitoarelor. Procesele umane nu se puteau sustrage acestor ritmuri cosmice, iar creația omului se înscrie și ea în sensul descendent al evoluției, chiar dacă aparent și numai cantitativ omenirea produce astăzi mai mult decât altădată. Că calitatea creației umane mai ales în raport cu valoarea ei spirituală este însă tot mai depărtată de prototipurile arhaice, ca și calitatea vieții în general, supusă decadenței moravurilor și moralei, căci binele a fost înlocuit cu dreptatea iar acestea i se substituie drepturile omului. Cum spuneau cei vechi: **astrea terram reliquit.**

Desigur, cu fiecare ciclu care se încheie, se deschide un alt ciclu, dar pe un vortex spiral care merge descendent spre o disoluție finală, prevăzută de toate tradițiile autentice. Fiecare ciclu își transmite germeii în ciclu următor pentru ca, prin înnoiri succesive, viața să poată continua, chiar dacă tot mai înșiruită. La schimbarea ciclurilor se produc urșări și seisme de multe ori catastrofale din care se salvează însă chintesența ciclului anterior pentru a însămânța viața în cel care urmează (și nu e vorba aici atât de o trecere de la vechi la nou, de la conservatorism la liberalism, ci de persistența unui ciclu tradițional neșiruit de-a lungul ciclurilor istorice). Căci logosul se păstrează intact înnoind de fiecare dată creația.

În timpul acestor perioade de transformare, valorile vechiului ciclu dau de cele mai multe ori o ultimă strălucire, așa cum crepusculul este precedat de o lumină stranie, înaintea trecutului. **Cântecul de lebadă al unui ciclu este din această cauză plin de melancolie, precedat de un ultim zbor spre soare.** De asemenea, la trecerea dintr-un ciclu în alt ciclu apar mari personalități și mari evenimente în ordinea spiritului, unele din ele în mod aproape miraculos, care au un dublu rol: acela de-a transmite vechile valori în noul ciclu, salvându-le, astfel de la dispariție, ca și acela de a direcționa dezvoltarea ulterioară, fie și în sens descendent, a noului ciclu pentru ca omenirea să nu fie lipsită de lumina călăuzitoare a duhului, chiar dacă adumbrită sau ascunsă. Căci „**lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o**”. Astfel, **aspiritualitatea** nu moare, ci doar se ocultează, continuându-și drumul în taină, prin sursele ei esoterice, pentru cei care au ochii de auzit și urechi de văzut, cum spune paradoxal nu altul decât marele Shakespeare. Cele două realități coexistă, chiar dacă esotericele e tot mai puțin vizibil sub aparențele publice ale exotericului.

Principalele treceri istorice de la un ciclu la altul ilustrează pregnant aceste prefaceri, fără de care continuitatea ar fi ruptă și viața omenirii imposibilă. Între un ciclu și altul există aparent o ruptură, dar interior un fir se păstrează care face ca măntăniile cosmice și istorice să nu se deșire. Așa, de pildă, în faimosul secol V înainte de Christos, al civilizației elene un gânditor ca Socrate încheia vechiul ciclu al

înțelepciunii mitice multimilenare (**sophia**) și făcea intrarea prin Platon în noul ciclu al gândirii dialectice (**philosophia**). Transmiterea orală a înțelepciunii fiind pusă în pericol, se trecea la fixarea ei în scris pentru ca spiritul tradițional să continue, persistența misterelor fiind și ea o dovadă în acest sens. Presocraticii sunt o chintesență a vechii gândiri sapientiale în jurul Ființei, ei strălucind o ultimă dată înainte de apariția îndoilei, a sofistilor și a filosofilor raționali. **Socrate este istmul, este poarta îngustă prin care se face trecerea de la înțelepciune la gândirea dialectică iar curentul platonician va reapărea în istorie la fiecare răscruce a gândirii europene, în Creștinism și Renaștere, până astăzi la Martin Heidegger.**

Un lucru asemănător se petrece la sfârșitul civilizației grecești o dată cu apariția creștinismului în epoca elenistică. Vechea înțelepciune orientală venită de la egipteni prin greci se concentrează în **gnoza alexandrină**, producând opere a căror importanță începe să fie descoperită abia acum (**Corpus Hermeticum**). Creștinismul învingător a făcut ca aceste opere să fie aproape uitate sau declarate eretice, ceea ce a dus la ocultarea, dar nu la dispariția lor. O personalitate uriașă cum a fost a lui **Origen** a încercat să treacă germeii înțelepciunii grecești în noul creștinism și a reușit în parte, nu însă fără o rezistență puternică a părinților bizantini care l-au acuzat de erezie. Nu negăm necesitatea providențială a retragerii esoterismului greco-egiptean și a disoluției lui parțiale în dogmele creștine însămânțate de Logosul divin, sau nu putem să nu deplângem, totuși, faptul că omenirea a pierdut astfel marile mistere ale lumii antice (cf. **Vasile Lovinescu, Columna traiană**, în curs de apariție la editura Cartea Românească).

Și totuși, esoterismul antic pare să-și fi luat revanșa revenind cu putere la sfârșitul Evului mediu creștin în acel atât de controversat secol XVI când gândirea greacă s-a întors să fecundeze viitoarea gândire europeană. Și nu ne referim la aspectele raționalismului grec preluate de Occident mai ales în secolul XVII pentru a constitui baza noii științe și gândiri vest-europene, ci la **acea revigorare a hermetismului greco-egiptean**, trecut prin alchimia medievală, care a dat străluciri Renașterii și care abia de câteva decenii începe să fie perceput, chiar dacă deviat de cercetători contemporani (F. Yates), deși un gânditor tradițional ca René Guénon atrăsese atenția asupra hermetismului cu o jumătate de veac mai devreme. Acest secol XVI constituie astfel o placă turnantă a istoriei civilizației și culturii europene, timp în care tradiția hermetică, preluând un curent platonician și neoplatonician, unul greco-egiptean (**Hermes Trismegistus**) și altul ebraic (**Kabala**) a înmănușat vechi filoaie de înțelepciune antică, încercând în fond să se opună curentului raționalist care a declanșat progresul material al lumii moderne, dar și decadența ei **aspirituală**. De la Marsilio Ficino, Pico delle Mirandola și Cornelius Agripina, până la Giordano Bruno, John Dee, Robert Fludd și Tomaso Campanella, și chiar până la Newton și Leibniz, gândirea hermetică a avut o înflorire admirabilă care, chiar dacă n-a putut opri dezvoltarea curentului raționalist-materialist, l-a frânat într-o oarecare măsură și l-a făcut mai puțin virulent, călăuzindu-l spre lumea intermediară.

Această resuscitare a hermetismului tradițional în așa-zisa Renaștere este văzută astăzi ca o victorie a **imaginarului asupra aspiritualității medievale**, când ea era în realitate o continuare a gândirii hermetice antice și a alchimiei medievale, îmbogățită cu noi valențe spirituale și reafirmand astfel perenitatea unui curent esoteric care se dezocultează periodic pentru a aduce aminte omenirii de **Tradiția primordială**. Această dezocultare nu era doar o manifestare a unei magii ceremoniale, ci o adevărată renaștere inițiativă a unei spiritualități care avea să se recoalteze după o scurtă, dar cât de strălucitoare și benefică revenire la viață. Iar cea artă a memoriei (**ars memoria**) pe care cercetători contemporani o limitează la procedee mnemotehnice sau simple

rememorări ale trecutului istoric, era în realitate o reamintire a arhetipurilor, a ideilor platoniciene (**De umbra idearum**, titlul unei opere de Bruno), era așadar o **anamnesis** și nu o simplă dezgropare a unui trecut obsedant.

Și această revigorare și dezocultare a unei spiritualități esoterice nu s-a produs numai în gândirea Renașterii ilustrate mai ales prin personalitatea integratoare și tragică a lui Giordano Bruno, spiritualul și nu magul îmbrățișat azi de noii teoreticieni ai imaginarului, ci și în artă și în literatura ei. Căci opera unor mari pictori ca **Dürer** și **Bruegel** și a unor mari scriitori ca **Rabelais**, **Shakespeare** și **Cervantes** este axată pe idei simbolice ce nu sunt decât chintesența vechii spiritualități esoterice și inițiatice care, înaintea ocultării, își manifesta lumina crepusculară, de unde și melancolia intensă a unor opere și personaje celebre (**Melancolia** lui Dürer, **Jacques Melancolicul**, **Cavaletul Tristei Figuri** etc.)

Acest fenomen de resuscitare trecătoare a filonului esoteric se repetă și la acest sfârșit de mileniu, reafirmand continuitatea vechii tradiții uranime (**philosophia perennis**) și anunțând marile răsturnări viitoare. După mai bine de patru secole de raționalism și individualism aspiritual și contraspiritual, fie că e vorba de mentalul clasic, de sentimentalul romantic sau de imaginarul modern, individualism care ia astăzi formele exacerbate ale neospiritualismului și neoscientismului, s-a produs o intensă, chiar dacă nu extinsă, reacție tradițională. Ea s-a manifestat și se manifestă încă prin gândirea metafizică tradițională și a unor personalități ieșite din comun, cu funcțiile nu numai de martori, ci și de misionari ca R. Guénon, F. Schuon, J. Evola, V. Lovinescu etc., creând un curent tradițional autentic care reverberază și astăzi. Opunându-se unor curente neospiritualiste ca spiritismul, teosofia, ocultismul, etc., ca și neoscientismului cu pretenții de dogmă, această revigorare a dat o nouă viață gândirii perene și trăirii spirituale, readucând în actualitate esotericul și inițiativul Tradiției primordiale. Căci indiferent de câtă audiență are acest curent în aspiritualitatea și ignoranța contemporană, el nu este mai puțin semnificativ și important pentru formarea unei elite, având un rol de **ariergardă sacrificială, conservatoare a germeilor autentice aspiritualități și vestitoare a marilor incendii viitoare.**

În final, să spunem, încă o dată că mari gânditori ca Socrate, Origen, Giordano Bruno și René Guénon, cu toate diferențele de caracter și de nivel dintre ei, au dus, ca exponenți ai unei gândiri tradiționale, o luptă de ariergardă pentru salvarea Tradiției sub aspectul ei esoteric, simbolic și inițiativ, fiind sacrificați de contemporanii neînțelegători și de istorie, prin pierderea vieții (Socrate, Bruno) **acuzarea de erezie** (Origen) sau **marginalizare** (Guénon). Se va vedea căndva că aceste mari figuri și cei care i-au înconjurat n-au fost decât misionari ai Logosului universal, la răscruce de cicluri istorice, pentru a asigura continuitatea Tradiției și coerența internă a acestei lumi, chiar dacă uneori numai printr-o misterioasă acțiune de **prezență non-activă**. Căci înainte de ocultarea ei, înainte de moartea inițiativă, anunțând nașterea unui nou ciclu, Tradiția capătă o strălucire de Luceafăr pe cerul amurgului. Gemenii spiritualității perene nu mor decât pentru a renaște în ciclul următor în **acea lux perpetua** pregătitoare a unui cer nou și pământ nou. Lanțul continuității ei, chiar dacă în ascuns, nu se rupe niciodată pentru că o **linie virida girat universum**.

Nu putem să nu amintim aici și două curente care, diferite ca aspect și importanță, au avut pe plan mai restrâns efecte asemănătoare de revigorare spirituală înaintea amurgului. E vorba în ordinea exoterică de înnoirea teologiei ortodoxe printr-o pleiadă de teologi clerici și laici care, exilați din Rusia de totalitarismul comunist, au dat în Occident o splendidă pildă de transformare sacrificială și sublimare a suferinței în gândire spirituală, novatoare și creatoare (Bulgakov, Berdiaev, Lossky, Schmemmann etc.)

Într-o zonă și mai restrânsă a astfel de strălucire crepusculară s-a petrecut și în România, când în anii '30, pe fondul unei dezordini politice de rău augur s-a evertuat o gândire spirituală cu un larg spectru de manifestare de la cultural la exoteric și esoteric, de la Eliade și Cioran la părintele Stăniloae și Vasile Lovinescu, înainte de ocultarea din timpul dictaturii comuniste, o perioadă de adâncă întunecare în care a mai tresărit scurt timp flacăra isihastă a **Rugului aprins...**

DIN SCENĂ ÎN STRADĂ

De ce au demonstrat actorii pe 6 noiembrie

de MARIAN POPESCU

Ieșirea în stradă a actorilor de la mai multe teatre din România, pe 6 noiembrie 1995, este, cu siguranță, o dată în istoria teatrală românească. De mai multe luni de zile se făcuse simțită tentativa lor în vederea revizuirii sistemului de salarizare. Salariul mediu al unui actor – așa cum a reieșit din acțiunile publice este 150.000 lei. Personalul tehnic din teatre, ieșit și el în stradă alături de actori, este remunerat, în medie cu 80.000 lei.

Înainte de orice comentariu apare cu claritate faptul că sumele de mai sus reprezintă – din punct de vedere oficial – o degradantă considerare a statutului acestei categorii profesionale. Remarcam, în *Semnal teatral* (2/1995), că e un paradox ineficiența echipelor de decizie ale Ministerului Culturii din care, în toți anii de după 1989, au făcut parte oameni de teatru, actori, regizori, critici de teatru, ba și un poet-dramaturg ajuns ministru! Paradoxul, evident, devine explicabil lesne dacă ne gândim la faptul că instituțiile profesioniste de spectacol din România și reforma lor structurală nu sunt nici acum o preocupare de prim plan.

Dar actorii ieșiți în stradă au solicitat numai majorarea salariilor. Și, evident, erau îndreptățiți s-o facă, momentul ales coincide, nu întâmplător, cu desfășurarea la București a festivalului Uniunii Teatrelor din Europa, tot astfel cum greva personalului tehnic de la Opera Națională s-a declanșat cu puțin înainte de premiera *Oedipe* din cadrul Festivalului internațional „George Enescu”. Ca urmare a acesteia, o hotărâre de Guvern acordă o majorare de 25% a salariilor în cazul a cinci instituții de spectacol (între care și Teatrul Național din București) considerate „de importanță națională”. Consecințele acestei hotărâri au accentuat nemulțumirile din teatrele românești au dus la marșul de protest din 6 noiembrie.

Din cauza nivelului precar al standardelor de viață, sociale, economice, este evident că revendicările salariale sunt la ordinea zilei. Personalul artistic din teatre, însă, a reacționat mai rar în direcția schimbării unei structuri desuete a întregii rețele de teatre subvenționate de către stat. Modulul în care există această structură angajează cheltuieli ineficiente, grevează direct asupra unei

flexibilități (artistice, economice, de investiții) necesare dezvoltării teatrului ca fenomen artistic. Dar – se poate replica nu actorilor și personalului tehnic trebuie să li se pretindă conceperea unui act de reformă în teatru. Căci aceasta ar afecta cu siguranță pe mulți dintre ei. Teatrele subvenționate au fost

PREMIERĂ BUCUREȘTEANĂ ÎN FESTIVAL EUROPEAN

Pentru cine a citit textul *Woyzeck* scris de G. Buechner în anul 1836, spectacolul de la Teatrul Bulandra – Sala Izvor – în regia lui Tompa Gabor este o surpriză plăcută. Asistăm la o montare de excepție pentru care trebuie apreciată și inițiativa conducerii Teatrului Bulandra de a-l invita pe regizorul Tompa Gabor de la Teatrul Maghiar din Cluj.

În rolurile principale: Mihai Constantin și Oana Pellea, secondaiți de trupa Teatrului Bulandra: Ileana Predescu, Marian Râlea, Dan Aștilean, Șerban Celea, Claudiu Stănescu, Ioana Macarie.

Scenografia îi aparține lui T. Th. Ciupe.

Woyzeck este omul simplu, marcat de obsesii precum diferența dintre păturile sociale, truda zadarnică de fiecare zi, care nu-l scutește de sărăcie, dragostea pentru o tărăfă.

Pornind de la aceste obsesii, regizorul Tompa Gabor susține textul cu scene foarte sugestive, fără cuvinte, create înafara, dar în spiritul textului.

Sunt scene construite cu umor, din mișcări mecanice, repetate identic, din care se pare că nu se mai poate ieși: marșul în cerc; scena găleților; masa căpitanului pe fondul mișcărilor specifice a 4 personaje, mișcări repetate obsesiv, până la epuizare; scena bălciului, unde personajele au gesturi de păpuși mecanice – idee principală în construcția spectacolului cu piesa „Cântăreața cheală” de Eugen Ionescu montat de Tompa Gabor la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj. La aceste scene, actorii au primit aplauze la scenă deschisă.

Asistăm tot timpul la schimbări de ritm. Apare ca leit-motiv ritmul cadențat: al tobei, al pașilor, al

determinate de zeci de ani să conserve un statut de funcționar pentru personalul artistic. Încasarea regulată a salariului, indiferent de ce și cât juca actorul dă o anume siguranță, cu drepturile de rigoare privind pensionarea, care, în condițiile de acum, nu sunt de neglijat. Din această cauză tentativele de reformă în teatrul românesc sunt extrem de palide. Situația de acum atrage, însă, și consecințe asupra conceptului de spectacol că realizarea fiecărei puneri în scenă se produce între parametrii ficși determinați de actuala structură: desuetă, ineficientă a instituției de spectacol (primire nereglată și în tranșe a subvenției; birocrație financiar-contabilă, folosire a actorilor angajați ai teatrului etc.).

Din păcate marșul de protest al actorilor și personalului tehnic din teatre a atras atenția numai asupra acestei reale politici de discriminare salarială operată de Guvern într-un mod inept. Fondul problemei, din nou, nu a fost atins.

cuvintelor.

Piesa este alcătuită din foarte multe scene, care se petrec în locuri diferite. În această montare, nu există decor. Actorii intră și ies din scenă în ambele direcții (culise și sală) ale scenei din Grădina Icoanei, susținând ritmul alert anul încă de la început. Scenele sunt foarte bine legate între ele, de multe ori cu scenele de compoziție, care dezvoltă ideile din text.

Oana Pellea creează o tărăfă-simbol, absolut deloc vulgară. Cuvintele ei capătă sens figurativ devin cuvinte cheie. Ea spune pasajul din Biblie, despre iertarea femeii prinsă în desfrâu simultan cu încercarea de a da afara copilul nelegitim al lui *Woyzeck* (simbolul păcatului ei) – pe care îl poartă în pântec, în viziunea regizorală a lui Tompa Gabor – spre deosebire de textul original unde copilul este deja născut.

Mihai Constantinescu creează un *Woyzeck* plin de căldură, care îndură cu demnitate umilirile căpitanului și ale doctorului, cobaiul acestuia din urmă în schimbul hranei – numai mazăre de un sfert de an pentru cercetări științifice – și a câțiva bănuți pe care *Woyzeck* îi dă nevastei nelegitime.

Revelația spectacolului, alături de interpretii rolurilor principale, este Marian Râlea, de o mare expresivitate în mimică și în priviri.

Dan Aștilean joacă un *Andres* interiorizat, atins și frământat de drama lui *Woyzeck*.

Șerban Celea este foarte bun în toate cele patru roluri.

Trebuie să vedeți spectacolul *Woyzeck*. Veți merge și a doua oară.

Liana Ornea

cinema

GEORGES SADOUL ȘI REGELE CAROL I

de MANUELA CERNAT

Ciudatele volute ale destinului l-au apropiat de două ori pe Louis Lumière de România. O dată pe când trăia, a doua oară postum.

La 28 septembrie 1927, la Roma se înființa Institutul Internațional al Cinematografului Educativ, cu sediul la Vila Falconieri, donație a guvernului italian. În Consiliul de Administrație al prestigiosului for, din partea Societății Naționale fusese numit criticul român de artă George Oprescu. Doi ani mai târziu, în același C.A. avea să fie cooptat și părintele cinematografului mondial, Louis Lumière, între cei doi iluștri oameni de cultură stabilindu-se de îndată raporturi de afectuoasă prietenie, după cum reiese din corespondența lor păstrată cu grijă în Arhiva George Oprescu și la Biblioteca Academiei Române. Iată de pildă ce-i scria Lumière lui George Oprescu la sfârșitul lui aprilie 1929: „Dragul și eminentul meu coleg, am păstrat cea mai agreabilă amintire șederii mele în România și am fost de-a dreptul mișcat de primirea ce mi s-a rezervat de la Institutul Internațional al Cinematografului. Frumoasele și interesante noastre

plimbări împreună m-au încântat și am fost nespuse de fericit că astfel, în Cetatea Artei, mi-a fost sortit să beneficiaz de adâncă voastră erudiție.”

Poate că în memoria acelei prietenii, cu toate că nu privea cu ochi prea buni modul în care evoluase între timp arta a șaptea, în 1964, George Oprescu avea să încuviințeze propunerea Doctorului Ion Cantacuzino, de a înființa un departament de cercetare a Istoriei Filmului în cadrul Institutului de Istoria Artei, al cărui Director de temut era. Printr-o stranie coincidență, în același an, Georges Sadoul, care tocmai se pregătea să închine o monografie lui Louis Lumière, cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea inventatorului miracolului imaginilor întrupate din lumină, accepta invitația vice-președintelui Consiliului Cinematografiei de atunci, Mihnea Gheorghiu și venea să petreacă o lună în România. Inițial, gazdele au vrut să-l instaleze la Peleşor sau la Foișor unde, după abolirea monarhiei, Gheorghie-Dej avusese dețență și nu pretindă a se instala ci, la sugestia de o șiretenie genială a lui Mihail Sadoveanu, transformase întreg complexul în casă

de creație pentru scriitori și artiști. Sedu și privilegia de basm a Peleşului, Sadoul a preferat să locuiască într-un apartament minuscul dar cochet din fostul Corp de Gardă Regal, ale cărui ferestre dădeau spre peluza castelului-muzeu. Odihnindu-și din răstimp ochii pe turnul cu orologiu, Sadoul a scris dintr-o suflare celebra lui carte *Louis Lumière* pe a cărui ultimă filă a ținut să noteze „redactat la Sinaia, iunie 1964”. Și ca un omagiu adus Regelui Carol I, a cărui augustă umbră continua să planeze asupra acelor locuri în pofida inverșunării cu care regimul de „democrație populară” se străduise să îlucidă a doua oară, alungându-l din cărțile de istorie și din manualele școlare, istoricul francez și-a făcut o datorie de onoare din a-l cita între „suveranii din zece țări care au dorit să-și ofere spectacolul acestei minuni pariziene de îndată ce ea a ajuns în țara lor. Cinematograful s-a văzut în felul acesta patronat de fratele Prințului de Galles la Petersburg de Împărăteasa Alexandra a Rusiei, la Stockholm de Regele Oscar al Suediei, la Madrid de Regina Regentă a Spaniei, la Viena de Împăratul Frantz Joseph, la București de Carol I al României.”

Ironia soartei a vrut astfel ca tinerele generații de cititori români cărora le fusese sistematic ocultată personalitatea atât de complexă a Regelui Carol I, să-i descopere numele în 1966, în paginile monografiei *Louis Lumière* tradusă și publicată de Editura Științifică.

O dată mai mult cinematograful se dovedise un aliat al istoriei.

ALTERNATIVA MUZICALĂ

de GRETE TARTLER

Într-o lume a contradicțiilor, confuziei și absurdității, cu uimitoare progrese tehnice și științifice care, însă, nu ne fac mai fericiți și nici mai buni, o lume a cinismului materialist și a indiferenței, scenariile pe care le putem imagina ca soluție pentru viitor nu sunt multe. Fie autodistrugere prin propriile „sublime” invenții, boli, poluare etc., fie o salutară criză de conștiință care va transforma nebunia în înțelepciune. Un nou umanism, la care speră întreaga omenire – dar care nu poate veni brusc, „din stele”. Educația muzicală intensă ar fi una din căile către acest nou umanism. Se cunoaște ce impact favorabil a avut cu ani în urmă mișcarea ecologistă paneuropeană „Alternativa verde” în conservarea și armonizarea mediului ambiant. O alternativă „muzicală” nu a existat până acum în România, fiindcă presupune disciplină, rigoare, obligativitatea studierii unui instrument muzical de la cea mai fragedă vârstă, cel puțin șapte ani. Chiar lipsiți de talent muzical, copiii îndemnați de programă să studieze un instrument vor învăța să muncească organizat, să învețe, să-și construiască o armură serioasă care să-i poată feri de dizarmoniile vieții. De la educația muzicală în școli începe totul, dar, sigur, ea e numai primul pas. Și adulții

pot fi ajutați să se apropie de adevărata muzică, prin seminare, cursuri gratuite în instituții, fundații care să stimuleze interpretarea de muzică valoroasă, teatre muzicale, festivaluri, concerte de vară, muzică în biserici, dar mai ales prin mass-media. Radio-ul ar trebui să fie, din acest punct de vedere, esențial.

Și ce constat, deschizând radio-ul la ora șase dimineața, când orice slujbaș se trezește amărât, cu gândul la o zi grea și lungă de muncă, de la care nu speră nici o minune? Constat că se transmit jocuri populare. Foarte bine, dar oare joacă cineva la ora șase dimineața? Are rost să transmiti cântece de nuntă miercurea, iar duminica îndemnuri la muncă? Chiar și la sat, muzica a fost întotdeauna legată de anumite momente ale vieții. Nu se poate transmite oricând, orice. Ar fi, cum zice Coșbuc, „ca plâns la cununie, ca răsul la mormânt”.

Deschizi radio-ul noaptea: parcă tot poporul român merge la discotecă. Rap (bine se potrivește la noi cu „a răpăi”) și alte tocături non-stop, de parcă n-ar exista și oameni care au însoțit din pricina grijilor – ziua de mâine, viitor, țară, urmași – oameni care ar vrea să-și aline sufletul. Destul de mult că decenii întregi am fost obligați să fim optimiști, tragediile fiind

interzise – eventual, cel mult o „tragedie optimistă”! Destul și prea destul că artistul trebuia să fie „cântăreț al neamului” – sintagmă restrictivă și greșită. Artistul e și profet, vrăjitor, „bocitor” al neamului. El se luptă cu ceea ce încă nu s-a spus și chiar cu indicibilul. A i se cere doar optimism – e anormal!

Alt punct nevralgic: muzica la cerere. Toți care vor să-și audă numele la radio, cer ceva – și cum n-au în cap decât zece titluri, cer ce știu. Un popor întreg e nevoit să se lase terorizat de mintea – și „cultura” muzicală – a câte unui orgolios. De altfel, mulți nici nu știu ce se ceară. Atunci intervine un fenomen la fel de dăunător: știindu-se că muzica aduce, prin reluări, drepturi de folosință, începe să acționeze mafia organizatorilor de „folosințe”.

De ce nu există, (în București măcar) mai mult decât două-trei orchestre simfonice? De ce concertele sunt doar joia și sâmbăta (precum celebra „baie de sâmbătă” la care ne îndemna răposatul – în rest oamenii fiind sfătuiți să nu aibă nevoie de apă caldă). Neexistând obișnuința muzicii, nu există nici solicitare, încât lesne poate fi decis un buget minim pentru ceva „inutil”. Dacă, totuși, printr-o minune, are loc un festival – din patru în patru ani, ca „George Enescu” – sălile sunt goale, fiindcă prezența la concerte n-a intrat în cotidian. Cât despre sponsorizări de festivaluri – se găsec cel mult pentru muzica ușoară. Să fie oamenii de afaceri toți amuzicali? Să urmărească ei doar reclama mascată, mizând pe un anumit tip de cultură?

Nu cred că ne mai putem permite să închidem ochii, nu cred că se poate renunța, măcar acum, într-un decisiv sfârșit de secol, la afirmarea „alternativei muzicale”.

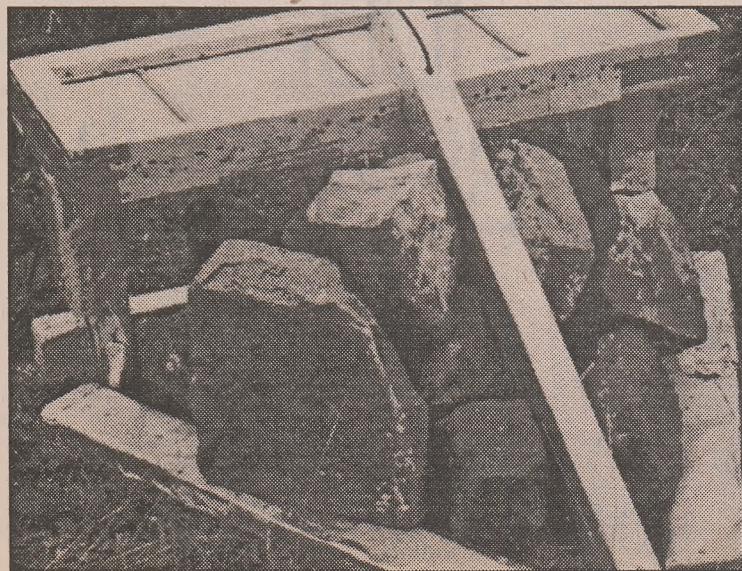
PATRIARHALITATEA VIVANTĂ

de CORNELIU ANTIM

Ion Grigore prezintă în aceste zile la Galeria „Calderon” cea de a 13-a expoziție personală, într-o reunire memorabilă de compoziții ce sintetizează, în linii esențiale, întreg programul său estetic. Artistul a evoluat de-a lungul a trei decenii de activitate pe un traiect stilistic lipsit de meandre și infatuări experimentale. Foarte repede și-a definit timbrul personal și orizontul tematic, fiind în acest sens unul dintre cei mai constanți în expresie pictori contemporani.

Aceste opțiuni de ordin stilistic nu sunt doar niște caracteristici particulare ale arsenalului său tehnic, ci au o determinare profundă în tipul de spiritualitate căruia îi aparține artistul. Ion

Grigore nu trebuie înțeles în afara structurii sale, intim ancorată în spațiul propriei etnogeneze și, într-o accepțiune mai cuprinzătoare, în matricea tradițiilor spirituale ale acestor locuri. De aceea, pictura sa pare extrasă din miraculoasele cuprinsuri ale povestirilor hogașiene, ori din câmpurile zugrăvirilor de pe pereții zidurilor monastice moldave. Este, dacă vreți, demonstrația, în lucrarea acestui pictor contemporan, a dăinuirii prin operă a topos-ului și epos-ului, care disting seminția românilor de tot ceea ce o înconjoară. Un semn al unicității, cu alte cuvinte, ce-ți cere legitimarea în orice timp și orice condiții. Chemare pe care Ion Grigore o ascultă cu smerenia celui îndrituit să o facă. O anume simplitate, ca de ritual străvechi, se arată privirilor în creația acestui pictor, pentru care filozofia regăsirii sinelui are un singur sens: adăparea la sursele fundamentale ale existenței. Care, în viziunea artistului, sunt satul și valorile lui imuabile.

S-ar părea că destinul acestui pictor este marcat decisiv de astfel de tensiuni retrograde, întoarcerile frecvente în „edenul” provinciei patriarhale și al deliciilor rurale fiind rețeta predilectă a creației sale. Se prea poate ca, tocmai din acest motiv, multe din picturile sale să pară copleșite de nimbul unui idilism pastoral, practicat pe la începutul secolului de

corifeii concepțiilor semănătoriste. Artistul nu-și dezmente astfel de înclinații, dar nici nu se asociază întrutotul lor, din simplul motiv că rațiunile sale au o notă i-aș spune „ecologistă”, purificatoare, în fond, pe plan moral și spiritual într-o lume a perversităților neînfrânate.

Ion Grigore slujește cu credincioșenie un asemenea crez vindecător și arta sa se dorește expresia unei porniri salvatoare, o alternativă posibilă la curmarea aventurii umane rătăcită pe toboganele decadenței și alienării. În acest fel demontând și judecând mecanismele artei sale, deducem gestul sacerdotal pe care și-l asumă artistul contemporan, care nu este cu nimic altceva decât cel pe care arta în sine și în întregul ei l-a împlinit de-a lungul secolelor.

În expoziția de la Galeria „Calderon”, acest mesaj generos ne este împărtășit în patru moduri distincte: în peisaj, unde dimensiunea spațiilor reale se comprimă, se demonstrializează în cadrele mult mai primitive ale „domesticului”, ale vetrei satului. Apoi, în naturile statice de interior, în care domină ulcelele cu flori și micul inventar al intimității rustice autohtone, cu accent exclusiv pe înmiresmatul țărâm moldav, loc al băștinei artistului – de o fermecătoare, prin blândețea aproape sacră a atmosferei, ambianță cromatică. Nu puteau lipsi din acest panteon al reperelor esențiale ale universului spiritual românesc, potrivit viziunii artistului, oamenii. O suită de portrete de o calmă (resemnată?) expresivitate, ca de heruvini ai îndurării. Și, ca o culminație a acestei triade „pământene”, artistul ne introduce și în lumea existenței transcendente, în care vocația religioasă se conturează în două componente – una, evocând iconismul ortodoxiei bizantine, tradus în expresie plastică cu mijloacele picturii tradiționale, țărănești de la noi, și o alta, descinsă parcă din spațiul basmografiilor populare. Forme sublimate ale unei patriarhalități ce-și confirmă astfel vivacitatea.

Bernadette Richard (Elveția)

Ne-a vizitat țara recent, în cadrul Acordului dintre Uniunea Scriitorilor din România și Societatea Elvețiană a Scriitorilor, doamna Bernadette Richard, romancieră, nuvelistă, dramaturg și, nu în ultimul rând, ziaristă. Nu era la prima sa vizită la noi: în 27 decembrie '89 debarcase la Otopeni ca jurnalistă, iar de atunci și-a înmulțit venirile în țara noastră pe care, mărturisește, a îndrăgit-o.

Primul său roman, *La femme déserte*, a apărut în 1985, iar ultimul, *Quêteur de vent*, în 1994. Între aceste

date a mai publicat povestiri, nuvele (în culegeri), a scris scenarii cinematografice și piese de teatru. O nuvelă se intitulează – firește! – *Dracula*. Este laureată a câtorva premii literare elvețiene.

În culegerea de schițe și nuvele *Brefs regards pour lecteur pressé* (1992), Bernadette Richard, sub pretextul de a cruța timpul cititorului, „îl pocnește parcă în moalele capului cu 45 de mici piese ca tot atâtea lovituri de topor care lasă larg deschise niște blânde și teribile plăgi“, după cum spune editorul

elvețian. În cele oferite astăzi cititorilor se regăsesc notații din timpul șederilor sale în lumea absurdă, și tragică, și comică, a estului (nostru) european, puțin înainte și curând după anul de grație '89.

RADEȚI TOT, SĂ SE VADĂ MAREA!

Tare mai avea chef să le spună: „Radeți tot, să se vadă marea!“ Nicolae nu știa nici el de ce tăcuse. Se învârtea acum de colo, colo în imensul său palat de beton. În sus și în jos; mârâia:

– Radeți tot, să se vadă marea!

Asta-i era ținta, să zărească marea din biroul său. În fond, doar două sute de km îl despărțeau de scânteierea albastră. Pe vreme bună, și dacă se nivela terenul, ar fi avut marea aici, la doi pași.

Nicolae cugeta intens. Mâna de lucru nu costa nimic. Era suficient să fluiere, și hop, zeci de mii de coate-goale s-ar fi prezentat în lungul Căii Victoriei care urca până la Palat. Pentru un codru de pâine, erau în stare să dărâme ultimele cartiere păduchioase ale Capitalei ce formau un soi de ecran de praf în fața ochilor lui Nicolae, care căutau să se piardă în zare, în valurile

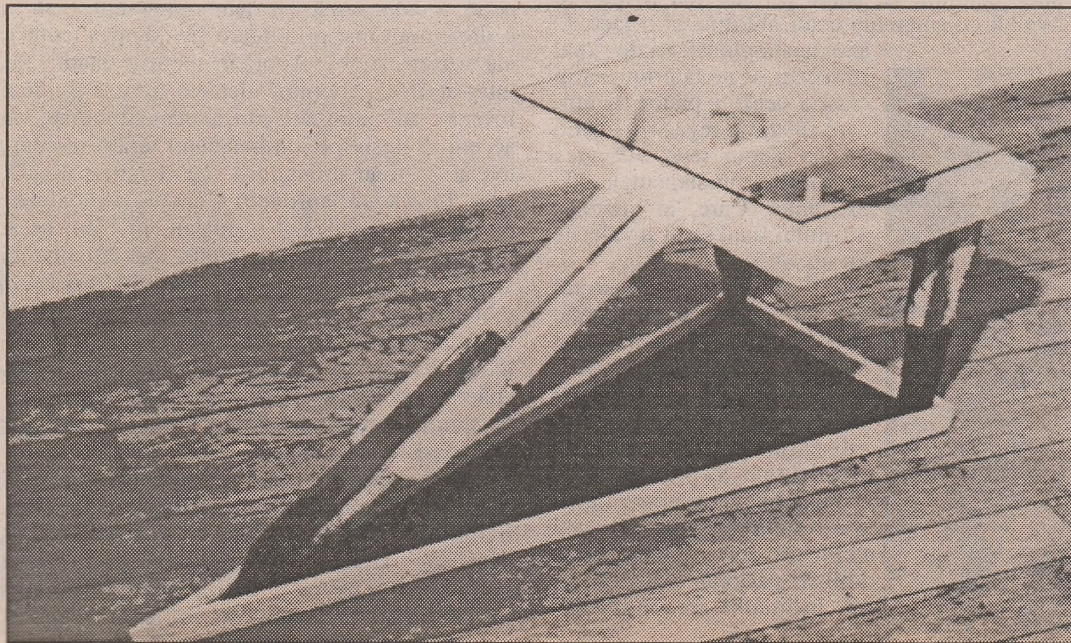
albăstrii ale Mării Negre. Ca pe niște oi, le-ar trimite pe urmă să netezească terenurile, să niveleze dâmburile, să sape o șosea până la mare. Atunci vor înțelege toți, în țară și peste graniță, că el este singurul, unicul. Nu va avea nevoie să spună „sunt dumnezeul pământului și al mării“, oamenii vor deduce în mod firesc că el, al treilea dintre cei zece copii ai unei familii modeste de țărani de pe valea Oltului, este Alesul zeilor.

Se ridică brusc, își răsturnă scaunul, începu să meargă iar în sus și în jos, deschise ușa blocului pe care o trânti cu putere în urma sa. Mai exista un insuportabil „însă“.

Nicolae cunoștea prea bine criticile aspre ce parvneau din străinătate și, deși se prefăcea a nu le lua în seamă, ele îl chinuiau necontenit. Cu atât mai mult cu cât criticile astea își găsiseră un punct de sprijin pe străzile murdare ale

blestematei de Capitale pe care-și jurase s-o facă praf și pulbere, ca s-o poată transforma apoi cum îi cășuna lui: mare, și albă, curată, perfect aliniată după planul său. Dar pentru moment orașul învechit îl obseda. Gloata se agăța de biserică ca râia de om. Neapărat trebuiau să dispară, fiindcă dumnezeul bisericilor ăstora îl sfida și-i rezista pasiv, asta simțea Nicolae. Bisericile trebuiau nimicite. Iar cele încă rămase în picioare trebuiau închise între zidurile înalte de beton ale clădirilor orașului nou, ca să dispară oricum, într-un fel sau altul. Mai târziu, vuietul mării va acoperi dangătele care, pentru moment, urlau mai tare ca el.

– Radeți tot, mârâi surd Nicolae, într-o zi am să pot spune, în sfârșit: radeți tot ca să vadă marea, singura mea distracție în țara asta de descreierați atât de greu de ținut în frâu!

ZIDUL BERLINULUI

Altădată exista Zidul Berlinului. Ea dansa, noaptea, în Berlin Alexanderplatz, între o patrulă și alta care vegheau ca tineretul să mărșăluiească în ordine.

El venea de dincolo, blugi găuriți, geacă de piele, cercei, plete legate cu o panglică roz. Ea râdea, spunea „dacă-mi place ceva la tine, e decadența Occidentului, excesul“.

Pentru el făcea ea piruete în piața tăcută, în timp ce ascultau amândoi aceeași muzică la cele două walkmen aduse de el.

El o admira, ea păstrase ușurătatea fluturului, nepăsarea copilului. Aerul atârna greu pe umeri, ea născocea pași noi ca să-l distreze pe el. Ea era prizoniera, ea, cea care-și asuma riscuri, el îi simțea frica răzbătând afară, el, care pleca mereu.

O întâlnise la Zid. Manifestație în Vest: banderole, lozinci scandate, gaze lacrimogene, grafitiuri colorate lângă Zid. În chip de dezaprobare, Estul se mulțumea cu un marș funebru.

Într-o zi a căzut Zidul, ca și măștile, iluziile, provocările pe care și le aruncau dansând, noaptea, în Berlin Alexanderplatz.

Ea îl văzu în plină lumină, gol: în fața ei, un copil. Pe el, Zidul îl ocrotise.

Ea fusese obligată să se bată atât de mult cu fantomele ce bântuiau la Est de Zid, încât dobândise înțelepciune. „Nouăsprezece ani, a spus ea, sunt foarte departe de tine. Mie mi-au ucis visurile“.

Îl abandona concertelor rock, revoltelor lui de adolescent privilegiat, zorzoanelor punk, geacăi de piele, motocicletei.

CONSERVE LA SOLDURI

Au venit din Est, de acum înainte Europa va fi o mare familie, asta citeam în ziare, auzeam la radio, vedeam la televizor.

Așadar, li s-au deschis ușile, a fost bine prima oară, ce eveniment, ce forfotă prin cămine. Fiecare își simțea povara conștiinței încărcate, nu se gândiseră la asta până atunci. Mizeria din Africa neagră, asta era prea departe, câtă vreme ei, aici, trăiseră tăcând lângă noi, înfometaji, prost îmbrăcați, neîncălziți, chinuți, denunțați, ce mai, infernul. Și deodată descoperim că ei există, vorbesc limba noastră, seori chiar mai bine decât noi, sunt cultivați, au în prelegeri despre poezii și pictorii noștri, în fine, au o cunoaștere a vieții noastre pe care până și noi o ignoram!

I-am deplâns mult, și puțin i-am admirat (dar nu prea mult, pe acești bieți oameni lipsiți de orice) și, deodată, ne-am simțit obligați să-i ajutăm. Le-am trimis lapte praf, zahăr, haine vechi și seringi, antibiotice, pilule de toate culorile, creioane, hârtie, până și mașinile de scris pe care nu le mai folosim de când au apărut pe piață computerele.

Pe urmă i-am invitat, ne făleam cu supermagazinele noastre unde se vând de toate, de toate, de la utilități până la futilități. Ce spuneți, s-au mirat, ei care stau la coadă ca să cumpere pâine!

Ceva i-a surprins: grămezile de cutii cu hrană pentru câini și pisici. Unele se vindeau chiar la solduri, dar existau și noutăți, cu legume, sub formă de chifteluțe, cu somon, cu vânat și multe altele.

Dar, vai, au înțeles repede, noi nu voiam s-o nărturisim, dar au ghicit singuri ceea ce aici unii încă n-au realizat, că, de fapt, tot Occidentul este o cutie mare de carne pentru animale. Iar noi, anibalii, ne devorăm între noi veseli, ne facem emenele și ne adresăm zâmbete politicoase.

Au plecat ușor dezamăgiți: Vestul le păruse totdeauna un model de civilizație. Sau poate că or fi înșelat în legătură cu înțelesul termenului „civilizație“?

Prezentare și traducere de
Micaela Ghițescu

Jerry Gideon

FEMEIA ACEEA

Nu mi s-a mai întâmplat niciodată un lucru mai înfiorător. Nici acum nu îl înțeleg exact. Eram cam la un bloc depărtare de casa lui Sarah. Mă duceam acolo să învăț la algebră. La materia aceasta ea era as – eu nu. Era o seară minunată de vară. Aerul era îmbălsămat de mirosul de iasomie a unei tufe din grădina cuiva. M-am oprit să miros. Atunci am văzut-o. Stătea în stradă în spatele unui parcaj. Două lucruri m-au frapat. În primul rând privirea ei fixă și încordată. Apoi haina ei. Era o seară caldă, dar ea purta haină de blană. Am crezut că poate e beată și am vrut să mă îndepărtez.

A început să vorbească și nu știu de ce m-am oprit să ascult. De obicei îmi văd de treabă dar de data aceasta n-am făcut-o.

„Nu mai pot să suport“, spunea ea. „Înțelegi?“

Strângea mereu haina în jurul ei

„Am tot încercat să fac cum îmi ceri tu dar nu pot“.

M-am uitat după persoana căreia îi vorbea. Dar nu era nimeni în jur pe care să-l pot vedea.

A început să se clatine înainte și înapoi.

Apoi a strigat: „Aștepti de la mine să fiu perfectă!“

Și a continuat pe un ton mai ridicat. „De ce nu-mi spui cum faci tu? N-am să

iau.“

M-am simțit ca și cum aș fi tras cu urechea la o conversație intimă și aceasta m-a făcut să mă simt stânjenit.

A încetat apoi să se miște și să vorbească. M-am oprit și eu. Nu știu de ce. Tocmai mă îndreptam spre ea, neștiind ce să cred. A început să geamă. Vaietul creștea într-un hohot care îi scutura tot corpul. Era un hohot lung neîntrerupt. Gemea și gemea. Niciodată n-am să uit acel sunet.

Deodată a încetat. M-a văzut cum stăteam acolo înspăimântat într-o totală uitare de sine.

„Tu ai fost?– a întrebat ea - Ai gemut?“

Am încercat să răspund dar nu am putut. Am dat numai din cap că nu.

„Eu am fost aceea?“

Nu am răspuns dar oricum a realizat ce se întâmplase. A privit îngrozită.

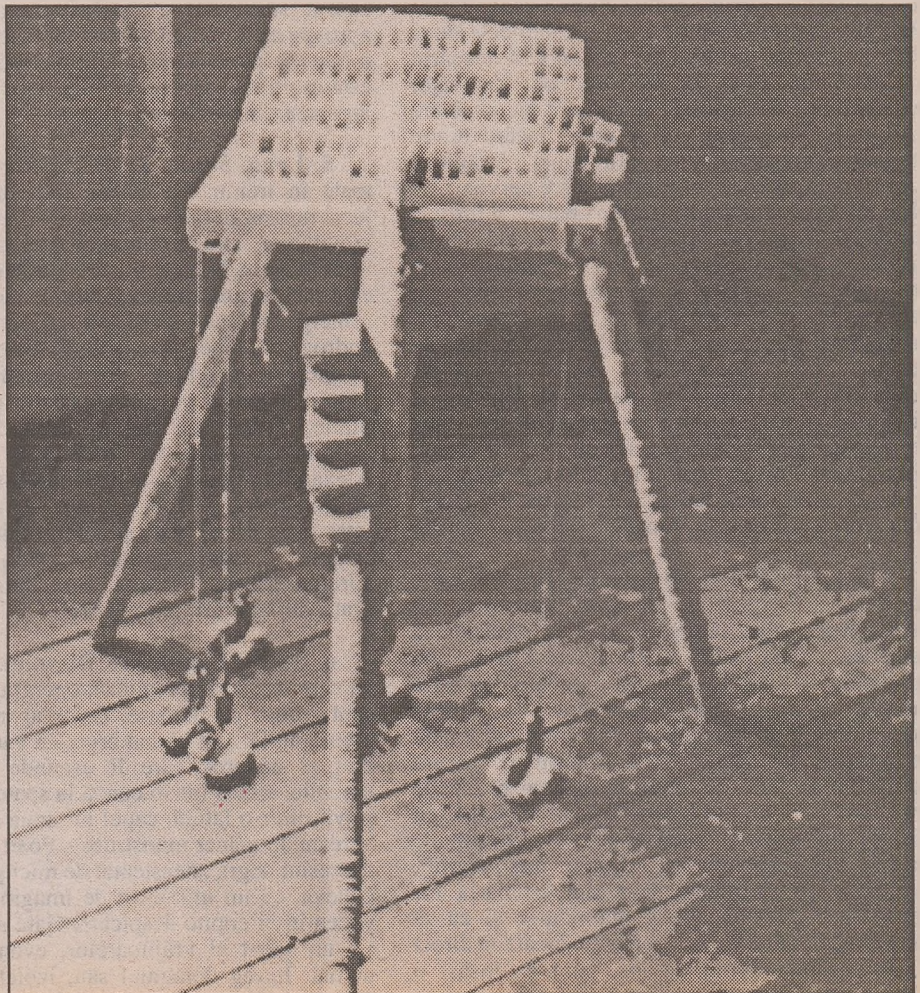
„Ajută-mă“ a spus uitându-se la mine. Mi-a venit rău de la stomac. Nu puteam să respir. Nu vroiam să mai văd acea femeie cu starea ei cu tot.

Am luat-o la fugă. Nu m-a strigat.

Nici nu știu ce aș fi făcut.

Dacă ar fi sângerat sau ceva de felul acesta aș fi chemat o ambulanță. Dar ea nu sângera cel puțin în aparență. Așa încât ce aș fi putut să fac.

Traducere:
Teodora Moțet

Pe-un picior de plai: sexul în Iad

SABATUL EXCITANTELOR VRĂJITOARE
DIN RHODE ISLAND

de DAN-SILVIU BOERESCU •

1. „Niște târfe, niște nebune și o rușine pentru toată comunitatea, astea sunt!” (Eu aș fi tradus „întreaga comunitate”, dar, ce-are a face, micile stângăcii ale traducerii, micile improprietați de limbaj – „teneși”, „chelnăriță”, „voluptozitate”, etc. – nu afectează, nici pe românește, extraordinar de precarul, fascinantul echilibru lingvistico-imagistic al cărții, echilibru în diversitate, baroc-antagonică, manieristă chiar. Pentru numele celui „negricios și blajin, sârmos și rece la trup”, doar e vorba de **Vrăjitoarele din Eastwick**, eseul de demonologie narativă al lui Updike – Ed. Nemira, 1995; traducere de Corina Popescu.

2. **Alexandra Spofford, Lexa.** Cea mai vârstnică din cele trei și cea mai senzuală, nu doar când culege roșiile pentru sosul de spaghetete: „Culegând acele globuri apoase sângerii, i se părea că mângâie testiculele unui amant uriaș”. La 38 de ani, modelează în caolin trunchiuri minuscule de femei – niște „țâțici” – pe care le vinde ca amulete în plină epocă de înflorire a artei pop. Revoltată pe netezimea ideală a pubisurilor păpușilor din copilărie, nu uită niciodată să le cresteze fanta vulvară. Ea însăși posedă, pe muntele venusian, o tumoare benignă care-i dă fumicături atunci când o linge labradorul Coal. La 38 de ani are „țâțe mari și frumoase”, apte de a stârni invidia mai tinerelor sale prietene. Gambele sunt cam late, gleznelor trandafirii, iar labele au vinișoare albastre. Când fulgerul o fotografiază insistent, se văd cele două riduri: unul vertical în bărbie și unul ceva mai mic, abia perceptibil, în vârful nasului. Frumusețea ei vine toată din „albeața frunții înalte de sub cele două elitre simetrice, tivite cu gri, ale părului despărțit în două și din limpezimea ochilor ușor protuberanți, al căror iris de culoare metalică era respins între margini, ca și cum fiecare dintre pupilele negre ar fi fost un antimagnet”. Vrăjile ei survin imprezvizibile, în clipe de mare nervozitate: când niște puștani hippie îi spun „babă”, o furtună iscată din senin îi alungă de pe plajă; când o babă pisăloagă o plictisește îngrozitor, colierul de perle artificiale al acesteia se desiră instantaneu, iar baretele pantofilor ei deformați se desprind subit, provocând un accident geamăn cu fractura de femur. După meciul de tenis, sabat al vrăjitoarelor pe terenul cu suprafață Asphlex al vilei Lenox, în baia uriașă din lemnul de tek, după repriza de marijuana, simte dorința de a suge unul din sânii cu botișoare roz al lui Sukie, o dorință cu mult mai mare decât aceea de a-i săruta domnului Van Horne posteriorul. Lexa e o bucurie a cărnii.

3. **Susanne Rougemont, Sukie.** Este cea care, după ce l-a ispitit pe pastorul unitarian, l-a încurajat pe acesta să fugă în lume cu o puștoaică psihedelică, anarhistă, tentată suicidal de bombe artizanale. Trupul ei trădează o revanșă târzie a mitului androgenului: „aproape la limita masculinității adolescente, dar vrăbrantă și atât de aproape de limită, încât feminitatea ei era cumva îmbibată de energia aceea plină de candoare de care sunt caracterizați bărbații, cu vieților lor dedicate unei cauze, ca un stol de săgeți, care zboară în direcția dușmanului, învățați cum să moară încă din copilăria lor nemiloasă”. Dezbrăcată, pregătindu-se și ea să intre în cada plină cu apă fierbinte, încălzită direct de la cazanele lumii de jos, pare ea însăși o

flacăără, „o flacăără albă și blândă”. Sukie cea tânără și sprintenă este singura care a încălcat porunca dată femeilor din deșerturile Bibliei, obligate să-și radă excitantele smocuri axilare cu un cuțit de piatră. Părul ei, care are aceeași culoare peste tot, este de un roșu palid și vibrant, ceva „între culoarea fructului de caisă și a miezului dintr-un buștean de lemn de tisă”. Știe să prefacă laptele în frișcă doar spunând „SATUR AREPO TENET OPERA RÔTAS”. Ziaristă amatoare la gazeta locală, **Word**, Sukie este o bucurie a cuvântului care îmblânzește și sălbăticește, deopotrivă, carnea.

4. **Jane Smart, „arzătoare, scundă și concentrată ca un vârf de creion”, este amanta unui violoncel indecent, cu care cântă la întrunirile obștești consacrate artelor. Doar mâna ei stângă, mâna cu care cântă pe coarde, „cu tendoane dezvoltate și cu bătăuri lucitoare pe degete”, îl mulțumește pe diavol. Cealaltă, dreapta, păcătuiește mânuind arcușul: „face să sune orice spicatto ca un marcato, un legato ca și cum ar fi un détaché”. Ca într-o metonimie gurmândă a germinației, cu amândouă mâinile ar apuca în neștire și și-ar îndesa în gură „ouă umplute, condimentate cu boia iute și cu muștar, garnisite cu arpagic sau cu andive, așezate peste albușurile umplute ca niște limbi de broscui”. Blasfemia nașterii o fascinează: trupul de femeie care face lapte pentru a hrăni un copil este asimilat trupului de bărbat care transformă mâncarea în fecale. De fapt, sprâncenele ei masculine și tăișul din glas își au rădăcina în „părul stufos de pe pubis, unduind sub apă aproape ca un organ genital bărbătesc”. Jane este o bucurie perversă a creatorului, pentru care arta este în primul rând o chesiune legată de virilitate, iar sensibilitatea de potență.**

5. **Lexa, Sukie, Jane:** „Lucrurile se despart toate în trei. Se petrec vrăji pretutindeni în jurul nostru, în timp ce natura își caută formele ei inevitabile, structuri cristalizate și organice ce îmbină în unghiuri de șaizeci de grade, triunghiul echilateral fiind matricea tuturor lucrurilor”. Trei principii ordonatoare: Lexa – femininul, Sukie – androgenul, Jane – masculinul; toate trei – un con de energie, vraja unificatoare a sexului: „Așa cum Jane o mângâia pe ea, Alexandra o mângâia pe Sukie. Trupul lui Sukie părea de mătase în mâinile ei, părea un fruct greu și neted, iar Alexandra se pierdea în melancolia triumfătoare a sentimentelor de iubire, încât nu mai deosebea între mângâierile date și cele primite; cu umerii, brațele și sânii deasupra apei, femeile se apropiaseră una de alta, formând, ca cele trei grații din gravuri, o împletire”.

6. **Darryl Van Horne, Diavolul.** Mâinile sale, cu care oficiază complicate operațiuni alchimice, sunt izbitor de păroase. Orice apariție a sa este memorabilă: „un bărbat brun, cu barbă, cu un păr creț și unsuros care îi ascunde pe jumătate urechile, strâns într-o coadă la spate, astfel încât, privit dintr-o latură, capul lui arată ca o halbă de bere cu un mâner monstruos”. Poartă, în picioare, mocasini negri, „neașteptat de mici și de ascuțiți”. Cineva, cu un mic efort de imaginație, ar putea vedea în ei copite despicate. Gata să dănuiască. La un sabat al vrăjitoarelor, eventual. Dar nu numai. Întreg domeniul său, izolat simbolic de

restul lumii la ceasul fluxului în sezonul marelor, este conceput ca o succesiune de spații de joc. Călcând legile naturii și izgonind egretele de la locul de cuibărit, construiește în spatele vilei un teren de tenis. Aici, va juca fascinante partide cu cele trei vrăjitoare. (Uneori, la final de set, cerea să fie pupat în fund. La propriu) Unind salonul de biliard (zonă a ludicului aleatoriu) cu fosta spălătorie (loc mimând purificarea), își improvizează cel mai dichisit laborator alchimic, din al cărui athanor se nasc polimerii sintetici, apți de a învinge „Maica Natură”. Trei plane se găsesc în diferite încăperi și Van Horne le poate mângâia claviaturile drăcești. Cu mâinie sale păroase. Care au aranjat și piesele de rezistență ale artei pop în salon: o „femeie goală, culcată pe spate cu picioarele desfăcute, întocmită din sârmă, cutii turtite de bere, o oală de noapte din faianță în chip de burtă, porțiuni cromate de bare de protecție, piese de lenjerie intimă întărite cu vopsea și cu clei” un hamburger imens din plastic violent colorat, un curcubeu de neon, o femeie albă de ghips în fața unei scânduri de călcat adevărate, cu o pisică împăiată frecându-i-se de glezne, două cutii de bere englezească Ballantine reunite de Jasper Johns. Și alte asemenea alcătuirii demonice. În fine, pentru orgiile adevărate, în care toate simțurile se împletesc sinestezic, iar principiile se pot amesteca entropic, există baia. Vorba lui Dimov, aceea e baia: „podită cu ardezie de Tennessee și lumintă de becuri ascuse în tavan... lămpile nu erau dispuse liniar, ci presărate la întâmplare, cum sunt stelele pe cer... el le lăsa să lumineze slab, din respect, poate, pentru sbârciturile și pentru imperfecțiunile lor, pentru sânii falși, după care oricine pe recunoaște o vrăjitoare... dincolo de această penumbră, în spatele unui perete de sticlă opacă, plantele erau dăpate la rădăcină de lumina verde a unor becuri ascunse și scaldate de sus în razele aproape violete ale unor lămpi care dădeau naștere la forme exotice și picante: erau plante aduse de departe, alese și cultivate pentru otrăvirile lor”. Aici, oficiază bărbatul-țap, regele femeilor cu petri malefice, învăluit în mantia invizibilă de sunete a muzicii rock, cu „mădularul purpuriu hidos de țeașă, grație serviciului pe care Jane îl executase stând în genunchi”, în timp ce, bunăoară, Janis Joplin cântă patetic **Me and Bobby McGee**. La ieșirea din cadă, pe canapelele din catifea neagră (minunatele întunecimi de velur ale Iadului), „cele trei femei se zbenguiau laolaltă cu el, folosindu-se de diversele părți din trupul lui ca de un vocabular prin care comunică între ele”. În timpul orgasmului, sperma lui este minunat de rece. **Cool!**

7. **Lumea se-ntoarce cu fundu-n sus:** „Când prindea rădăcini într-o comunitate, vrăjitoria a un fel de a o lua razna, de a ieși de sub controlul celor care o înfăptuiau, urmându-și singură calea, până când nu se mai știa cine e victima și cine e autorul... Lucrurile se precipită. Sukie n-are ce face și o introduce pe Jenny, fiindcă fostului ei patron și amant Clyde Gabriel (care se spânzurase, între timp), în anturajul lui Van Horne. (Și de ce n-ar fi și Diavolul ispitit? Numai sfinții!?) Tânăra și apetisantă, ca un neg sexy sub sânul stâng, Jenny nu numai că-l seduce, dar se și căsătorește cu el (transformându-l într-un biet Casanova ratat), spre stupefacția trioului titular de până atunci. Mai mult, inedita doamnă Van Horne suspendă fantasticele îmbăieri colective, iar așa ceva devine imposibil de îndurat! În consecință conclavul frumoselor cotoaroane este întrunit pe loc. Se constată că sub falsa ingenuă se ascunde o vrăjitoare autentică, greu de contracarat. O eventuală făcătură clasică necesită sânge menstrual, păr, unghii, jeg de la buric și excremente. Și, dacă este posibil, păr ras de pe picioarele victimei. Alexandra le grefează cu ceară topită pe o acadea care-i seamănă teribil uzurpatoarei: – **Tu ești Jenny. Trebuie să mori!** Zeci de ace și bolduri străpung „sâni și cap, șolduri și pântec... simulacrul luase o înfățișare sărbătorească, avea acum țepii unei hărți de campanie, aerul țipător și delirant al unei grenade Pop Art, licărul unui fetiș voodoo...”

ULTIMA ÎNTÂLNIRE

Jean-Paul Sartre și Raymond Aron reprezintă un moment în istoria ideilor: doi filozofi trăind același timp istoric, dar atât de diferiți. Născuți amândoi la Paris în 1905, provenind din familii burgheze, intrați la Școala normală superioară al 7-lea, respectiv al 14-lea din iulie 1924, absolvind primul filozofia în 1929 Sartre, cu subiectul „Libertatea” (după ce eșuase în 1928) și tot primul, Aron, în 1928, cu subiectul „Rațiunea”. Istoria a două itinerarii celebre în secol...

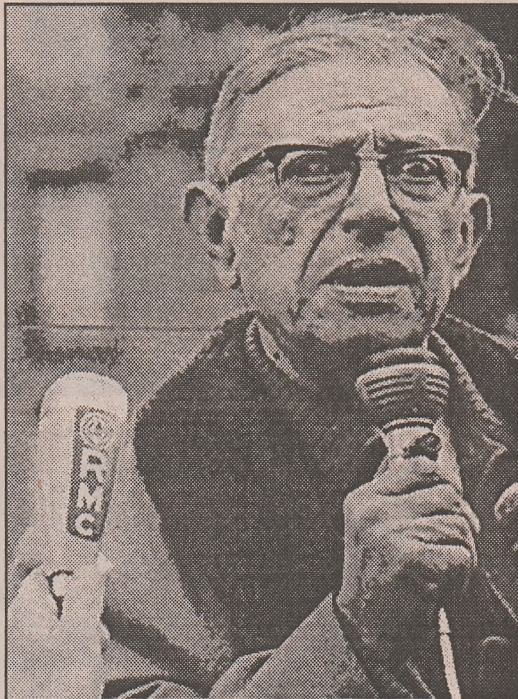
În 1945 formează împreună revista „Timpuri moderne” (Aron destăinuindu-i-se lui Sartre, „Nu concep să realizez proiectul unui săptămânar decât cu tine, nu numai din cauza amicitiei, ci pentru că valoarea e de partea ta”). În 1947 se produce ruptura, ca urmare a viziunilor opuse asupra lui De Gaulle și politicii sale, ruptură ce fusese anticipată încă din 1934, când Aron era îngrijorat de ascensiunea nazismului, pe când Sartre îl considerase o „iresponsabilitate a tinereții”. Încă din 1946, în timpul unui dejun, Aron avea să afirme categoric „dacă va mai fi un război, eu voi fi de partea Occidentului”, primind replica la fel de categorică a lui Sartre „eu voi susține cauza comunistilor”.

Totuși Sartre nu va rămâne în istorie prin incredibilele sale elogii aduse Uniunii Sovietice în 1954, lui Stalin sau lui Mao, ci prin propriile creații literare. Citind romanul „Procesul”, vei înțelege ce s-a întâmplat în Europa anilor '30 iar clarificarea fenomenului fascist este elucidată mai bine decât în toate eseurile politice în „Copilăria unui șef”. Raymond Aron (cărui posteritatea i-a dat numele unei străzi) declarase că îl acceptă pe Sartre „așa cum este, chiar în plenitudine și lipsa sa de măsură”.

Vor exista întotdeauna gânditori atrași de scepticismul profund de tip aronian, după cum alții vor fi seduși de incantarea și mesianismul sartrian. Istorie gândită și istorie visată. Responsabilitate și convingere...

Sartre și Aron au fost prieteni în tinerețe. După război, comunismul i-a despărțit, ei trăind, filozofic, pe două planete diferite. Sartre va fi judecat în ordine literară și filozofică, Aron în ordine politică și istorică. Vă-nchipuiți perplexitatea celui ce va primi la bacalaureat tema: „Explicați cum un filozof al libertății ca Sartre a putut să fie de acord cu regimurile polițienești ale lui Stalin, Mao și Castro”.

Ruptura din anul 1947 dintre Sartre și Aron va dura până în 1979, la zenitul vieții lor, când cei doi filozofi vor interveni împreună la Valéry Giscard d'Estaing în favoarea vietnamezilor

Jean-Paul Sartre

Raymond Aron

ce-și riscuau viața, părăsindu-și țara pe corăbii subrede, ce nu de puține ori se scufundau („boat people”).

„Câți prieteni am pierdut, care trăiesc încă”, scria amar Sartre în 1961, la moartea lui Maurice Merleau-Ponty. În 1979, Aron era în viață, deși Sartre îl pierduse de mult. Vietnamezii, cu miile, fugind de teroarea comunismului asiatic, se înecau în Marea Chinei. În fața tragediei așa numiților „boat people”, intelectualii francezi au luat o atitudine tranșantă: „trebuie să-i salvăm. Nu există morți de stânga și morți de dreapta”.

Sartre și Aron, uitând de certurile lor, se întâlnesc pentru prima oară după 30 de ani, lansând operațiunea: „Un vapor pentru Vietnam”. La 20 iulie 1979, la Paris, are loc o conferință de presă în marea sală a hotelului Lutetia. Printre participanți: Simion Signoret, Yves Montand, Bernard Kouchner, Claudie Broyelle, Raymond Aron, André Glucksmann. Sartre pătrunde târându-și pașii, Glucksmann prinzându-l de braț și conducându-l la masă. Are un pansament gros la mâna stângă, pentru că fusese, cu puțin timp în urmă, agresat de un vagabond parizian. Se aprind reflectoarele, camerele filmează instantaneu, ziaristii avansează precipitați, publicul se ridică în picioare. Sartre îi întinde mâna, ezitând, unui Aron deosebit de afabil. Mimica sa, jumătate

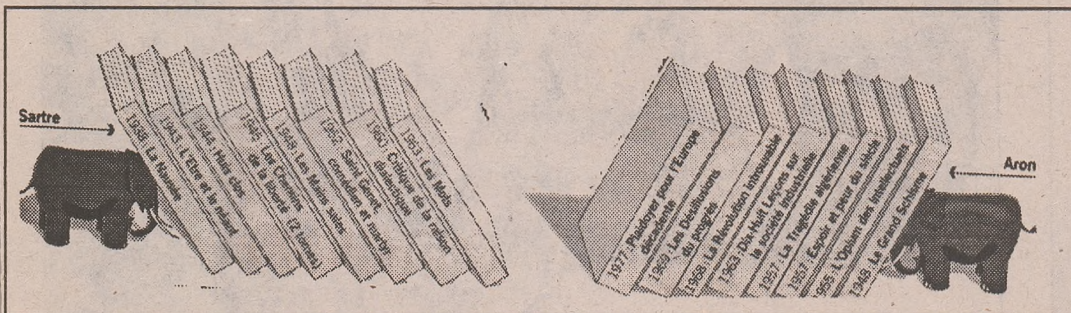
Rostește exact aceleași cuvinte, pe care i le reproșase lui Camus în 1952. Fiica lui Camus era în sală.

Obosit Sartre se ridică și pleacă. În hol, epuizat, acordă scurte interviuri. În speech-ul său, Aron pledează pentru salvarea acestor oameni nefericiți: „Vietnamezii sunt refugiații care nu-și găsesc refugiul”. Pe scurt, o covârșitoare notorietate pentru Sartre. La telegenul, teleobiectivele n-au avut ochi decât pentru el. Totuși, refugiații erau victimele politicii comuniste vietnameze, pe care Raymond Aron a combătut-o, iar Sartre a susținut-o. Entuziasmul soției sale „Raymond, este victoria ta!”, Aron îi reproșă cu tandrețe și măsură: „Suzanne, nu fi meschină”.

La 26 iunie 1979, delegația de intelectuali francezi, în frunte cu cei doi celebri filozofi, obține audiență la președintele Republicii Valéry Giscard d'Estaing, în vederea obținerii vizelor pentru refugiați. În vechiul birou al generalului De Gaulle, Giscard ține să-l salute în mod special pe Sartre „Bună ziua, Maestre”.

Purtând plete lungi și un costum de jeans, Glucksmann, al cărui tată murise înecat încercând să fugă din Germania nazistă, îi explică președintelui drama vietnamezilor. Giscard, cu lacrimi în ochi, înțelese imediat solicitarea și acordă 1000 de vize.

Ieșind din Elysée, Sartre mergea greoi, sprijinit de Glucksmann. Aron se oferă să-l susțină de brațul celălalt. Lipindu-se de Glucksmann, Sartre îl întreabă: „Cine e celălalt care mă acompañiază?” „Aron...” Instinctiv, Jean-Paul Sartre își trase cotul din strânsura mâinii lui Raymond Aron.

Sartre versus Aron. O luptă între doi filozofi? O rivalitate între două biblioteci?

(După L'Express International, nr. 2388, octombrie 1995)

Selecție și traducere:
Constantin Ardeleanu

1) Un editor pentru „Univers“ – Denisa Comănescu.

2) La Asociația Scriitorilor din București, Iosif Naghiu și-a adus și „Valiza cu fluturi“, o piesă cu zbor.

3) Alături de soție, dar cu ochii la Mariana Sipoș, Ilie Constantin stârnește brize marine la Neptun.

4) Sufereau împreună, cândva, la *România literară*: Ion Horea, Mircea Dinescu, Ioana Creangă și Gabriel Dimisianu.

5) „Ție-ți vorbesc, Americă“ (1955), pare să spună Maria Banuș. Stau smirună: Ion Bănuță, D.R. Popescu și Nicolae Dragoș.

